

1. Proučevanje grške zgodovine od renesanse do moderne: Kritično raziskovanje gr.zgod.sega na začetek 19.stol., vendar je samo zanimanje zanjo starejše, saj sega v čas pozne rimske republike in zgodnjega cesarstva, torej v dobo neposredno po propadu zadnjih helenističnih držav. Nato se je zanimanje zanjo zmanjšalo. V splošnem moremo upad zanimanja za gr. zgod. zaznati že v dobi visokega rim.cesarstva, saj je Plutarhova zbirka življenjepisov štiriindvajsetih grških državnikov z začetka 2.stoletja zadnji obsežni antični prikaz večjega dela gr.zgodovine. Zanimanje za Grčijo je še bolj upadlo v krščanski pozni antiki, saj je postala gr.zgod. v novem, krščanskem razumevanju svetovne zgod. obrobne pomena. Trije značilni primeri so Evzebijeva Kronika, na Z poznana v Hieronimovem latinskem prevodu in zgod. dela krščanske pozne antike kot sta npr.: Avguštinova Božja država in Orozijeva Zgodovina proti poganom. V celi vrsti t.i.svetovnih kronik ki so bile napisane po zgledu Hieronimove Kronike, je bila grška zgod. zelo malo opažena, in v teh delih najdemo prav redka omembe vredna poročila. V tej dobi je - kot edina tema iz grške zgod. - živelo romansirano izročilo o Aleksandru Velikem. Vzrok za tako stanje je bila tudi jezikovna pregrada; na Zahodu bolj poznani in dostopnejši rimski zgodovinarji niso dosti pisali o stari Grčiji, dela grških avtorjev pa so bila nedostopna ali celo nepoznana. Tudi bizantinska historiografija ni prispevala nobenega pomembnejšega dela o stari Grčiji. Prve pomembne monografije s posameznih področij gr.zgod.so nastale v 16. in 17.stoletju (C.Sigonius, J.Meursius). Ta dela so pretežno kompilatorskega značaja in prinašajo zgodovinsko in pravnozgod.predstavitev grškega sveta, v prvi vrsti Aten. Z angležem R.Bentleyem (konec 17.stol.) se je spekter zgod. raziskav razširil z Aten na ves grški svet. Vsa ta dela so izšla iz klasične filologije. Novo obdobje v raziskovanju gr.zg. pomeni nestop J.J.Winckelmann, ko je spodbuda za raziskovanje stare Grčije prešla na druge stroke, ki so se posvečale antiki ali se ob njej navdihovale: umetnost, filozofija, poezija, ... To je bila doba nemškega klasicizma z izrazitim zanimanjem za staro Grčijo. Kot morda najbolj pomembna predstavnika te smeri je treba omeniti filozofa Herdera in filologa F.A.Wolfa. Nov mejnik v razvoju pomenijo dela B.G.Niebuhrja, ki je z Rimsko zgodovino postal utemeljitelj modernega kritičnega zgodovinopisja. Mlajši A.Bockh pa je kot prvi začel proučevati gospodarsko in finančno zgod. ter pri tem uporabljati kot vir grške napise. Pomembne so tudi njegove raziskave na področju metrologije. Prvič so bili postavljeni vezni členi med Grčijo in starim Vzhodom, s tem pa ustvarjeni pogoji za presejanje dotedanjega izoliranega obravnavanja grške zgod. Težišče raziskav se je premaknilo na analizo dotlej manj opaženih virov in na novo tematiko. Najpomembnejši raziskovalci te dobe so bili K.O.Müller, F.Kortums, J.G.Droysen, G.Grote. Nove spodbude za raziskovanja so prinesla izkopavanja H.Schliemann, pri katerih je skušal odkriti kraje, kjer so se dogajali homerski epi. Z izkopavanji v Troji, Mikenah, Tirinsu in Orhomeni je postal utemeljitelj raziskovanja mikenske kulture. Ta in druga izkopavanja 19.stol. v Grčiji (Epidaur, Dodona, atenska Akropola, Delfi, Olimpija, Efez) in zlasti nekoliko kasnejša izkopavanja A.Evansa v Knosu in Kreti so razširila horizont zgod. raziskav na področje materialnih virov.

2. Proučevanje grške zgodovine pri Slovencih: Pri nas nima velike tradicije. Če odmislimo kratek prikaz grške zgodovine in grške filozofije v Rimski kroniki Janeza Vetrinjskega in posamezne omembe mitološke in geografske vsebine pri J.L.Schonlebnu, J.V.Valvasorju in A.T.Linhartu je prvo tovrstno pomembnejše delo pregled grške zgodovine v Staretovi občni zgodovini. Zanimanje za grško zgodovino je pri nas izšlo - tako kot v Evropi - iz zanimanja za grško književnost, najpomembnejša dela pa so ustvarili klasični filologi. Eden izmed utemeljiteljev le-te pri nas, A.Sovre, je napisal edini obsežnejši in pomembnejši pregled grške zgodovine od začetkov do okrog 280 pr.Kr. Delo odlikujejo žlahtno napisana kulturna zgod., lep slog in upoštevanje rezultatov dotedanjih raziskav. Po več kot pol stoletja je zastarelo predvsem v prvih poglavjih (napredek v proučevanju arheoloških obdobij in začetkov gr. zgodovine), za klasično in helenistično dobo pa je deloma še uporabno. Esejistično zasnovano kritiko Sovretove knjige s pregledom konceptualnega razvoja v razumevanju gr. zgodov. je objavil J.Kastelic. Raziskovanje gr. zgod. je še danes pri nas zelo slabo zastopano, iz te tematike skorajda nimamo znanstvenih besedil. Marsikaj prinašajo spremne besede in komentarji k prevodom gr. historiografije (Herodot, Tukidid, Ksenofont, Polibij, Plutarh) in drugih historično pripovednih zvrsti grške književnosti (epika, lirika, dramatika, filozofija, strok.teksti, .. => Homer, Heziod, Arhiloh, Tirtaj, Alkaj, Solon, Ajshil, ...). Omeniti velja še študije iz področja sosednjih ved, ki prinašajo tudi predstavitev historične tematike, npr.: s področja mikenologije (M.Babič), grške literarne zgod. (K.Gantar), filozofije (V.Kalan), umetnostne in širše kulturne zgod. (J.Kastelic), epigrafike (Kastelic), numizmatike (E.Pegan, I.Lukanc, P.Kos), arheologije (B.Teržan), prava (J.Kranjc, V.Simič). Domačih historičnih raziskav v ožjem pomenu besede skoraj nimamo. Prevodi tujih zgod. del v slovenščino to stanje le neznatno izboljšujejo, saj gre pri sintetičnih delih bodisi za kratke preglede, poljudna dela ali konceptualno drugače zasnovana dela. Od prevedenih znanstveno napisanih del naj omenim naslednja: M.Grant, Kleopatra, Ljubljana 1973 (biografija); P.Vidal-Naquet, Črni lovec, Ljubljana 1985; A.Momigliano, Razprave iz historiografije 1,2, Ljubljana 1988; H.Grassl, Položaj telesno in duševno prizadetih v antični družbi, ZČ 43, 1989. Tudi ob upoštevanju teh del in posameznih drugih krajših tekstov s področja grške zgodovine velja ugotovitev, da je raziskovanje grške zgod. eno najbolj deficitarnih področij naše zgodov. vede.

3. Periodizacija grške zgodovine: Najzgodnejša obdobja sodijo v okvir grške zgod. le v najširšem smislu. Raziskovanje različnih prazgodovinskih kultur južnega Balkana, egejskih otokov in zah. Male Azije temelji na arheoloških in deloma na jezikoslovnih študijah (najstarejši napisi). Prava grška zgod. se začne v stoletjih po veliki selitvi z nastajanjem (etnogenezo) grškega ljudstva. Ta zgod. zajema časovno obdobje več kot enega tisočletja. Konvencionalna je delitev grške zgod. na štiri obdobja: predhomersko dobo (ok. 2000 - ok. 800), arhaično dobo (homerska Grčija in čas velike kolonizacije, od ok. 800 - ok. 500), klasično dobo (od grško-perzijskih vojn do smrti Aleksandra Velikega 323) in helenistično dobo (od Aleksandrove smrti prek dobe diadohov, obdobja ravnotežja helenističnih sil do njihovega zatona in propada, zadnje med njimi 30 pr. Kr.). Navedena konvencionalna periodizacija gr. zgod. pa skriva v sebi veliko nevarnost poenostavljenja. Posebno težko je določiti vsebino t.i. prehodne ali temne dobe. Posamezne opredelitve so vprašljive, vsebina pojmov ni jasna in strokovnjaki jo večkrat različno razlagajo. Posamezna navedena obdobja (npr.: helenistično dobo) nekateri delijo na zgodnjo, visoko in pozno dobo. Gr. zgod. zajema najprej ozemlje, na katerem so se naselili in izoblikovali historični Grki: srednja Grčija, Peloponez, otoki (vključno z Kreto, Rodom in deloma Ciprom). S kolonizacijami se je grški naselitveni prostor zelo povečal: v prvi kolonizaciji na Z obalo Male Azije, v drugi (veliki) kolonizaciji na S obalo Egejskega morja, Propontido, obale Črnega morja, J Italijo, Sicilijo, deloma današnje sredozemsko francosko in špansko obalo in na Kirenajko v S Afriki. V helenistični dobi se je grški naselitveni in zlasti vplivni prostor sprva izredno povečal (Egipt in Prednja Azija do Indije), nato pa skrčil na Prednjo in Malo Azijo ter Egipt. V tem obsegu je prišel pod oblast Rimljanov. V rimski in zgodnjebizantinski dobi je grško naselitveno in kulturno področje ostalo nespremenjeno, z nebitnimi izgubami torej enako kot v visoki in pozni helenistični dobi. Bistveno skrčenje je prinesla ekspanzija Arabcev v 7. stol. (izguba Egipta in Prednje Azije) ter Turkov v visokem in poznem sr. veku (izguba večjega dela Male Azije in obrobni naselitveni področji na Balkanu). Današnji grški naselitveni in jezikovni prostor je približno enake velikosti kot v homerski dobi in je s tem prostorsko v pretežni meri tudi identičen.

4. Naselitev Indoevropcev v Grčiji in njihovo soočenje s staroselci: Po naravnih značilnostih Grčija ni bila privlačna za naselitev (malo rodovitne zemlje, kraški svet, obrnjenost proti V, za plovbo neprikladna obala, razen Korinškega zaliva). V vseh zgod. obdobjih je bila bistvena bližina morja. Iz prazgodovine Grkov ni poročil. O pradamovini izven Grčije ni bilo spomina, imeli so se za avtohtone. Današnja sorazmeroma zanesljiva podoba temelji na prazgodovinskih, jezikovnih in naselitveno-topografskih raziskavah. Naselitev indoevropskih prednikov Grkov je tekla s preseljevanjem ljudstev med srednjo Donavo in Karpati (s panonskega področja na J). Zaradi selitvenega vojaškega življenja pride do vzpona izkušenih vodij in krepitve knežje oblasti. Religija kaže vplive fetišizma in animizma in povezanost z naravo. Bog nebes, kasneje Zeus Pater, je bil utelešenje narave, varuh človeškega rodu, družine, plemena, enega jezika. Panonski predniki so bili poljedelci in živinorejci (tkanje volne; govedo, ovce, koze). Jezikovne povezave so nezanesljive. Naselitev je verjetno potekala med 16. in 12. stoletjem (uničevanje naselij na kopnem od Z Grčije do V Peloponeza v širokem pasu). Arheološke raziskave kažejo na grškem polotoku pred prihodom Indoevropcev več prazgodovinskih kultur: Sesklo, Dimini, zgodnja heladska kultura. Sesklo; 2. pol. 4. tisočletja, neolitika, po najdišču Sesklo, v Tesaliji in okolici Korinta, vplivi prek Krfa v italško Apulijo; neobzidana naselja, kočje iz blata pravokotnih in ukrivljenih oblik, keramika z belimi, nato pisanimi ornamentami - vplivi M. Azije, poleg kamnitega že tudi orodje iz obsidiana. Dimini; izpred srede 3. tisočletja, po najdišču v Tesaliji, utrjena naselja, keramika s trakovi, pravokoten prostor, ... Zgodnja heladska kultura; 2500-2000, območje Tesalije, srednje Grčije in Peloponeza; sredozemska naselja z imeni na -nthos, -ssos, =staroselska, negrška. Grki so prevzeli pojmovanja za rastline, kovine, ribolov, pomorstvo. Grško ljudstvo se je izoblikovalo z etnično, kult. in jezikovno stopitvijo starega mediteranskega (kasneje so jih Grki poimenovali kot Kare, Lelege) ter priseljenega indoevropskega prebivalstva. Poselitev je bila postopna. Priseljenci so voj. in politično prevladali nad više civiliziranimi staroselci. Grške skupine dialektov so naseljenci prinesli s seboj: jonski, arkadsko-eolski (ahajski) in dorsko-zahodnogrški. Časovne hipoteze naselitve po dialektih so nezanesljive. Širši zgod. okvir naselitve Indoevropcev v Grčiji: prva pol. 2. tisočletja je bila doba sprememb na bližnjem Vzhodu (prihod prednikov hetitov v Anatolijo - knez Lahorna združi kneževine okoli 1650 v prvo hetitsko državo - Hetiti nastali z zlitjem staroselcev in priseljencev v nekaj generacijah). Na področju starega Vzhoda je bila kult. velesila Babilonija (ok. 1700 vladar največji zakonodajalec starega Vzhoda Hamurabi, širjenje babilonskega klinopisa med druge narode, npr. Hetite). Egipt, najmočnejše država 2. tisočletja postane žrtev vdora Hiksov (rasno in antropološko nedoločljiva mešanica ljudstev). Hikse preženejo šele ok. 1560 (faraoni 18. dinastije). V indijskem Peterorečju je konec kulture Moheajadaro in Harappa (med sredo in koncem 2. tisočletja prodor Indoevropcev prek Hindukuša). Selitve Indoevrop. so v 2. tisoč. zajele področja od Apeninov in Balkana do centralne Azije. Grčija se je razvijala z vplivi iz M. Azije, še bolj pa z vplivi minojske Krete (prvi razvojni vrh ok. 2000, drugi sočasen s pozno heladsko dobo).

5. Minojska kultura: Kreta, največji otok v V Sredozemlju je na podlagi dobrih pomorskih zvez z Egiptom, Sirijo, M. Azijo, Grčijo in Zahodom sprejemela vplive raznih kultur in jih tudi sama izžarevala na različne

strani. Zato ni presenetljivo, da je tukaj najprej na grškem ozemlju nastala visoka kultura. Vzpon le-te se je začel ok. leta 2200 (zgodnja minojska doba). Sledila je gradnja palač v Knosu in Fajstu. Ok. 1700 je to kulturo zadela katastrofa, ki vsaj okvirno časovno sovпада s prihodom Hiksov v Egipt. Ta prvi padec v razvoju pa je bil kratkotrajen. V Knosu, Fajstu in Maliji so bile zgrajene nove palače. V dvornem okolju se je razvil naturalističen umetniški slog. Sledil je nov kulturni vzpon, v katerem se odražajo sproščenost, neobremenjenost in pogum kretskega človeka. Ta kultura je bila ok. 1450 skoraj v celoti uničena. Naselitvena podoba Krete in njena kultura kažeta na usmerjenost proti Vzhodu. Prebivalstvo Krete (sorodno Karijcem v Grčiji in zah. Mali Aziji) je prebivalo večinoma v ribiških in poljedelskih vaseh. Izvor in etnična pripadnost tega ljudstva ostajata neznani. Proti koncu 3. tisočletja je prva kretska kultura dosegla vrh, ki ga označuje najdišče keramike v votlini Kamares. V začetku srednje minojske dobe (ok. 2000) se je na osrednjem delu otoka razvila dvorna kultura. Življenje se je odvijalo predvsem v mestnih naselbinah. Starejša, pretežno kmečka kultura je propadla. Središče politič. in gosp. življenja so postale palače z oljnimi mlini in vsakovrstnimi delavnicami. Življenski stil označujejo uživanje, življenska radost, usmerjenost v tostranstvo. Zaradi varne lege otoka so bili ti dvorci brez obzidja. Prvi vzpon kretske kulture sovпада z 12. egiptovsko dinastijo srednje države (ok. 1950-1750). Morda so tedaj kretski rokodelci prišli v Egipt. Med Kreto in bližnjim Vzhodom je potekala živahna trgovina. Na kulturnem področju se je Krete najbolj naslonila na Egipt. Od tam je bila prevzeta zamisel o oblikovanju hieroglifske pisave, iz Egipta je prišel tudi papirus. Egiptovski vplivi so vidni v umetnosti in arhitekturi. Vendar do kakšne politične odvisnosti od Egipta ni prišlo. Kretska civilizacija je dosegla nov razvojni vrh sredi 16. stoletja. Zanj je značilna velika vloga ženske. Zaradi potreb dvorne pisarne se je izoblikovala kretska linearna pisava, ki se je razvila v dveh sistemih, kot linearna A (še ni razrešena; ključ bi bilo odkritje dvojezičnega, t.j. kretsko-egipčanskega ali kretsko-babilonskega napisa) in linearna B pisava (mlajši izvor, odkriti le sezname inventarja). Na razvoj v Grčiji je imela velik vpliv kretska religija. Temeljni značilnosti le-te sta tesna povezanost z naravo in velik vpliv ženskega elta (vsa božanstva so ženska). Od kulturnih simbolov sta za Kreto značilna predvsem dva: rogovi in dvojna sekira. Značilna je tudi vera v obstoj demonov in mešanih bitij ter čaščenje stebrov in dreves. V tem obdobju so se razvile tudi povezave s celinsko Grčijo.

6. Mikenska doba: Naselitev Indoevropcev je v Grčiji pustila sorazmerno malo sledi. Očitno so prišli priseljenci pod vpliv višje kulture mediteranskih staroselcev. Materialni pogoji se spocetka niso dosti spremenili. Kultura celotnega srednjega heladskega obdobja (ok. 2000-1550) je izrazito kmečka. Značilnost tega časa sta preprosta siva in rumena keramika. Stiki z zunajgrškim svetom so bili šibki. Kulturo tega časa nam kaže zlasti grobišče v bližini Miken. Nagrobne plošče prikazujejo lovske scene, upodobitve bojnega voza še ne najdemo. V pozni heladski dobi se kaže nov značaj te kulture, ki se izraža v veselju do boja => posedovanje dragocenega bronastega orožja. Upodobitve tega časa prikazujejo bojni voz. To kaže na stopnjevanje vojaškega duha in prekinitev s kmečkim načinom življenja. Sklepati moremo, da se je indoevropski elt na družbenem področju končno uveljavil kot vodilen. Odras novega življenskega sloga so utrjeni dvorci, gradovi, kjer je prebivalo bojevito plemstvo. Nad slojem svobodnjakov se je izoblikoval sloj plemstva, čigar ideal sta bila bojevanje in dvorni način življenja. Simbol te dobe so postale Mikene, poleg njih pa je igral pomembno vlogo tudi Tirins v neposredni soseščini. V atiki je bila najvažnejša utrdba na atenski Akropoli. Monumentalna arhitektura mikenske dobe odraža življenski slog, ki je bil povsem različen od onega na Kreto. Na sredini gradu je bila palača z veliko reprezentančno dvorano - t.i. megaron, spocetka prostor pravokotne oblike, kamor so zganjali živino. Mikenska palača se je zaradi svoje urejenosti in pravilnosti bistveno razlikovala od mediteranske kulture na Kreto - labirint. 15. stoletje je doba izrazitega padca. Prav v tem obdobju je prišlo do preoblikovanja mikenske kulture pod vplivom Krete. Podoba mikenske kulture posredujejo predvsem najdbe v samih Mikenah, v bližnjem Tirinsu in Orhomenu. Izjemnega pomena je bilo odkritje jaškastih grobov znotraj mikenskega gradu. Veliko število dragocenih predmetov dokazuje obstoj domače obrti, še zlasti zlatarskih delavnic. Vojaškega duha te dobe odražajo grobo izklesane in le v fragmentih ohranjene nagrobne plošče. Značilnost mikenske civilizacije je, da v njej ženska - za razliko od minojske civilizacije igra le obrobno vlogo. Na prehodu iz 16. v 15. stol. se je uveljavil pokop v kupolaste grobnice z dimenzijami, ki so bile za tisti čas izjemne - Atrejeve zakladnice. Nova oblika grobov izraža težnjo po monumentalnosti - levja vrata v Mikenah. Dražavna ureditev Grčije v mikenski dobi ni poznana. V Argolidi in v Bojotiji so obstajale večje državne tvorbe. V Argolidi so imele prevlado Mikene, pri čemer ostaja še naprej neznan odnos le-teh do bližnjega Tirinsa. Velika gradbena dosežka teh državnih tvorb sta bila izgradnja cestnega omrežja v Argolidi in izsuševanje zamočvirjenega dela Kopajskega jezera. Ta velika gradbena dela, za katera so potrebovali veliko delovne sile, kažejo na razvoj centralne oblasti. Miti o Agamemnonu, Heraklu in obstoj Herinega svetišča kažejo na obstoj državne tvorbe v Argolidi v mikenski dobi. Trajneje, večje državne tvorbe očitno niso nastale. Ob velikih vojaških podvigih so izbrali vojaškega kralja-hegemon - vendar je ta institucija po koncu vojne zamrla in jo za mirno dobo ne moremo dokazati. Zdi se, da je bila Grčija v tej dobi razcepljena na vrsto manjših državnih tvorb. Mikenski Grki so bili na začetku kontinentalno ljudstvo. Z njihobim vstopom na morje (najprej kot gusarji, nato kot trgovci) se je podoba Egejskega morja, ki ga je do tedaj obvladovala Krete temeljito spremenila. Vrh mikenske pomorske sile

(ok.1400) je bil kratkotrajen, saj se je zaključil že z dorko selitvijo v 12.stol. Odraz te prevlade so postojanke na otokih (na Rodosu, Cipru, Kikladih) in trgovanje z območjem vzhodnega Sredozemlja (Sirija, Egipt), pa tudi z J Italijo in Sicilijo. Očitno hetitska država mikenskim Grkom ni dovolila vstopa na svoje ozemlje, saj so najdbe mikenske keramike omejene na dežele zahodno in južno od hetitske države. Mala Azija z izjemo JZ pasu je ostala mik. Grkom nedostopna. Skupno ime za Grke v tej dobi je bilo Ahajci. Na navzočnost grških trgovcev na V ne kažejo le najdbe mikenske keramike, temveč tudi način pokopa ter predmeti religiozne narave. Neka ohranjena pogodba z grškim knezom kaže na to, da so posamezni deli mikenskega sveta prihajali celo v politično odvisnost od hetitske države. Uspehi mik.Grkov so temeljili na njihovi vojaški moči in organizaciji. Vodilno vlogo v vojski je imelo plemstvo. Oborožitev pešcev, ki so šli v boj kot gospodarjevi spremljevalci so sestavljali velik stolpast ščit, sulica in kratak meč. Ob večjih spopadih so se knezi povezovali, pri čemer so enega priznali za hegemon in se mu zavezali s prisego. Po koncu vojne je zavezništvo propadlo. Poznavanje družb. in držav. ureditve te dobe temelji na zapisih v linearni B pisavi, arheoloških najdbah in izročilu junaške epike. Miken. Grki so častili bogove v votlinah, svetih gajih, na gorah,... Odraz kontinuitete v religiji je prevzem cele vrste mikenskih kulturnih področij v kasnejši dobi (npr.: Delfi in Efezina).

7. Dorska selitev: Pred letom 1200 se je pričela na območju Sredozemlja velika selitev ljudstev, ki je zajela svet od Apeninskega polotoka do Mezopotamije, od Panonske nižine vse do meja Egipta na jugu. Predniki Ilirov in druga ljudstva so začela v 2.pol.2.tisočletja prodirati proti J, to pa so občutila ljudstva v soseščini. Predniki Tračanov so bili potisnjeni na V, proti M.Aziji, grška plemena proti J, na Peloponez, od koder so dosegla Kreta in Sporade. Pritisk prednikov Ilirov je povzročil preseljevanje velikih skupin pred. Italikov s S na Apen. polotok. Poleg Tračanov so pritisk pred. Ilirov najbolj občutili Dorci, ki so prebivali v S goratem delu Grčije in so se tedaj začeli premikati proti J. Ta premik-t.i. dorska selitev, je zaključila proces indoevropizacije Grčije. Potek selitve ni znan. Dorska selitev ni prinesla nobene bistvene spremembe v etnični in jezikovni podobi Grčije. Na Peloponezu so Dorci najprej zavzeli V obalo in izrinili Ahajce v notranjost polotoka. Že s prihodom Dorcev s S je mikenska civilizacija zašla v krizo in bila v zatonu, nekatera območja pa so šele v poznomikenski dobi doživela razcvet. Prišleki so brez težav zasedli središča te civilizacije, Mikene in Tirins. Pustošenja, ki jih je zajela dorska selitev so zajela širne dele Grčije. Prizadeti ali uničeni niso bili le centri mikenske kulture v Argolidi, temveč tudi območje Korinta, Kreta in otoki. Spomin na dorski prodor se je ohranil v mitu o povratku Heraklidov. Posledica dorske selitve je bila etnična preobrazba gr. polotoka. Ob koncu preseljevanja so bili Dorci vodilni elti na V in J Peloponezu. Ahajci so se z njimi postopoma stopili, tako kot so se pol tisočletja prej "mediteranski" staroselci zliili z Ahajci. Dorci so vsekakor povečali delež Indoevropcev na grških tleh. Analogni procesi so potekali tudi v osrednji in S Grčiji in na S Peloponezu. Na ostala ozemlja pa so prodrli t.i. severozahodni Grki, ki so v Tesaliji prejšnje eolsko prebivalstvo deloma pregnali, deloma pa si ga podredili. Nasprotno pa je v Beotiji prišlo do mirnega sožitja med starim eolskim in novim grškim prebivalstvom. Odraz tega sožitja je nastanek mešanega bojotskega dialekta z dorskimi, eolskimi in jonskimi prvini. Zaton mikenske kulture in pretresi, ki jih je prinesla dorska selitev v 12.stol sta dva sočasna procesa, ki pomenita globoko zarezo v zgod. Grčije. V nadaljnjem poteku selitve so Dorci prodrli čez morje na Kreti, na J Kiklade in Sporade, vse do JZ obale M.Azije. in celo do J obalne pokrajine (Pamfilija). Posebno pomembna je bila dorska osvojitve Krete. Starejše kretske prebivalstvo se je umaknilo na skrajni Z in V del otoka, ahajski elti se je stopil z Dorci. Izoblikoval se je pas dorske naselitve od Peloponeza prek otokov v J delu Egej. morja do J Anatolije. V istem obdobju kot vdor Dorcev in SZ Grkov v Helado je potekal vdor traških ljudstev v M.Azijo. Kmalu po l.12000 je hetitska država v Anatoliji po približno poltisočletnem obstoju propadla, najverjetneje zaradi vpada tujih ljudstev prek morja. Zaradi istih razlogov je propadel Ugarit (Ras Šamra). Da moramo propad hetitske države povezovati s selitvami pomorskih ljudstev nam kaže tudi poročilo Ramzesa III. Ta je zaustavil naval pomorskih ljudstev z zmago v veliki bitki v Nilovi delti. Temu dogodku je sledila naselitev Filistejcev v Palestini. Veliki selitvi je sledilo preoblikovanje etnične podobe starega sveta. Hetitska država je propadla, mnogi elti njene civilizacije pa so se ohranili v majhnih dažavah na območju S Sirije in deloma v Anatoliji. V vmesnem območju med M.Azijo in Mezopotamijo je nastala vrsta srednje velikih in majhnih držav, ki so prišle pod armejski vpliv. V 12.stol. je doživela vzpon srednjeasirska država, ki je v ekspanziji proti zgornjemu Evfratu trčila na Frigijce. Poleg Asirije so doživele razcvet mestne države Fenicije. Feničani so kot pomorščaki in trgovci v naslednjih stoletjih kot prvi pluli daleč na Z, vse do J Španije, od koder so vzdrževali trgovske stike z Britanijo (kositer) in notranjostjo Pir. polotoka (srebro). Poleg njih so se v tej dobi pojavili v Sredozemlju tudi Etruščani, katerih predniki naj bi domnevno v tem času iz Z M.Azije prišli v Toskano v Italiji in tako prvi prinesli na Z nekatere elte civilizacije v Sredozemlja.

8. Prehodna doba (1100 - 800 pr.Kr.): Doba selitve Dorcev v Grčijo ali egejska selitev pomeni veliko zarezo v materialni kult. (ok.1100 začetek železne dobe - žerni grobovi ob pokopavanju, grobni pridatki orožja - širše dostopno slojem svobodnjakov). Glavni dogodek prehodnega obdobja je bila jonska selitev - kolonizacija zah. obale M.Azije. Začela se je po dorski selitvi ok. 1000. Še prej je prišlo do grške naselitve Kikladov.

Maloazijskih pohodov so se udeležila vsa grška plemena (naselitev od S proti J: Eolci, Jonci, Dorci (sporna področja med Jonci in Eolci-položaj Mimas, otok Hios)). Po koncu 8. stol. je prevladal jonski elit in prevzel vodilno vlogo med maloazijskimi Grki. V 8. stol. so se Jonci združili v zvezo (amfiktionijo) politično-sakralnega značaja (12. skupnosti) z izvoljenim kraljem (basileus) in središčem v Pozejdonovem svetišču v Mikalah (povezava dorskih skupnosti: Apolonovo svetišče v Knidu; eolskih morda Apolonova svetišče v Gvineju). Poskusi Grkov, da bi prodrli v notranjost M. Azije so propadli. Glavni prikaz poteka preselitev na maloazijske obale je Ilijada. V novi domovini na maloazijski obali se oblikujejo temelji grške skupne zavesti (prikaz v Ilijadi). V državnem smislu se je izoblikovala polis (možen zgled naselbin mestnega tipa v Anatoliji). Zaradi nevarnosti so bile te naselbine utrjene (razvoj intenzivnega mestnega življenja, rojstvo politične zavesti na polis navezanega patriotizma, izguba mere za odnose z dugimi polis, brez občutka za pomen večjega prostora). Trda doba se je odražala v upodabljanju umetnosti: boj in vojna. Spremeni se umetniški okus-geometrijski stil. V tem obdobju nastanejo prve velike stvaritve grškega veka: iznajdba črkovne pisave in homerski epi. Grška črk. pisava je plod stikov s Feničani; neznani genialni Grk je z dobrim poznavanjem feničanske pisave in značilnosti grščine ustvaril popolno glasovno pisavo - prvo glas. pisavo v zgod. človeštva. Najstarejši črkopis odraža lokalne razmere. Črkopis o Halkidi v Evboji je preko halkidske kolonije Kume v Italiji postal podlaga etruščanskega in italjskih črkopisov, iz katerih se je razvila latinska pisava (prvi grški najdeni zapisi na črepinjah: popisi zmagovalcev, podpisi umetnikov-imen). Stvaritev homerskih epov je enakovreden duhovni dosežek (pomen v duh. življenju Grkov od arhaične do pozne antike). Epa Ilijada in Odiseja sta rezultat daljšega epskega razvoja (korenine v dorski dobi), faza razvoja prehoda epske skrbi od plemstva na sloj poklicnih pevcev AOJDOV, nato RAPSODOV; nastala na kolonizacijskem območju v Joniji - homersko vprašanje = vprašanje avtorstva Homerja. Pomen Homerjevih epov za zgod. razumevanje dobe: pesniško zlitje dveh dob, mikenski svet in 8. stol.: mikensko npr.: Nestorjev vrč, okosteneli stilni pridevki, naselitvena podoba Kataloga ladij. Oba epa kažeta svet bojevitega, ponosnega plemstva, z ideali boja, zmag, želje po plenu. Porodila sta idejo grške enotnosti in dala literarni jezik. Po Ilijadi in Odiseji je možno rekonstruirati družb. ureditev (vlada kraljev plemenskim skupnostim, kralju podrejeno plemstvo, sprejemanje daril med plemiči, med svobodnjaki cenjeni poklici: zdravnik, tesar, pevec, kovač, itd.; odvisni spodnji sloji, delitev družbe po klanih, stalno bojno razpoloženje, najpomembnejši plen zlato, Fe, ženske; legitimni način kraja živine, piratstvo, neobsojano plenjenje sonarodnjakov, celo zaveznikov, ...).

9. Stari Vzhod v času nastajanja grških držav in njegov vpliv na Grčijo (800 - 600 pr.Kr.): Od srede 8.stol. se je grški prostor iz egejskega bazena razširil na obsežna območja Sredozemlja (od dan. Španije do Kavkaza, od J Rusije do Egipta). Pri tem so imeli Grki tesnejše vezi z M. Azijo in manj tesne z V Sredozemljem. Najpomembnejša dejstva pri razvoju tega grškega prostora: po zatonu države Hetitov (po 1200) se je izoblikovala v Anatoliji država indoevropskih Frigijcev. Ti so imeli tesne polit. in kult. stike z Grki. Frigijci in deloma Grki so sprejeli nekatera anatolijska božanstva, npr.: Veliko mater. Frigijski kralj Hidas je omenjen med soustanovitelji delfskega svetišča. V senci močne frigijske države je nastala na območju reke Hermos država Lidijcev s središčem v mestu - trdnjavi Sarde. Vzpon za kralja Giga z oblastjo nad celotno Z M. Azijo. Na JV M. Azije se je razvila samostojna država Kilikija, ki je obvladovala prehode čez Taurus. Za razvoj v grškem svetu je od njih bila najpomembnejša zaradi bližine Lidija. Na začetku 7.stol. je na ureditev maloazijskega sveta bistveno vplival vdor iranskega ljudstva Kimerijcev (ok. 675 z območja dan. J Rusije - do obal Egejskega morja - požig Artemidinega templja v Efezu, oplenu več grških mest). Frigijo so Kimerijci uničili, Lidija si je opomogla in usmerila širitvev proti Z. Sledi obdobje spopadov med Lidijci in jonskimi mesti. Z vstopom Medijcev v maloazijski prostor in pogodbo po spopadih med Medijo in Lidijo (585) o meji na reki Halis je nastalo novo razmerje moči med maloazijsko in iransko državo. Vloga Grkov ni bila pomembna. Na razvoj v Grčiji so vplivale tudi razmere na Bližnjem V, in sicer nastanek asirske velesile. Vzpon asirske države je omogočila pol. razcepljenost na tem območju po naselitvi. Asirija je bila najpomembnejša država tedanjega sveta. V 9.stol. za Asurnasipala (močna vojska z oblegovalnimi stroji - prva preseljevanja celih ljudstev). V 8.stol. so Asirci osvojili aramejsko kneževino (današnji Damask), obvladovali Babilonijo, zavzeli S izraelsko državo Samarijo ter hetitsko kneževino Karkemiš. V tej dobi je prišlo do stikov med Grki in Asirci, o čemer obstaja zgod. izročilo. Med drugim viri poročajo o spopadu med Asirci in Grki v Kilikiji. Višek širitve Asirije je osvojitve Egipta (671) - svetovna velesila od Armenskih gor do Sudana, od osrednje Anatolije do Perzijskega zaliva. Za Egipt je bil to eden najhujših padcev. Pod oblastjo vladarjev iz Teb in libijskih generalov je nastopila anarhija, dejanski gospodar je postala najemniška vojska. Ob koncu 8.stol. je prišlo do razpada centralne oblasti (nastanek več kneževin). Asirce je iz Egipta izgnal knez Psameti in Saisa (ko so Kimerijci ogrozili Asirijo). Z grškimi najemniki (mesti Dafne, Pelusion), so prišli v Egipt tudi grški trgovci. Psameti je dovolil naselitev ob rokavu Nila (Milečani). Najkasneje sredi 7.stol. je bila ustanovljena grška kolonija Naukratis. Prva grška naselbina na območju kasnejše Aleksandrije (Rkahatis) je nastala za Psametiha II (593). Na koncu 7.stol. so nastale na Bližnjem V spremembe zaradi vzpona indoev. Medijcev in nastanka novobabilonske države. Združeni Medijci in Babilonci so zavzeli asirske prestolnice Asur (614), Ninive (612), Haran (610). Babilonci so zavzeli gornjo Mezopotamijo in Sirijo, Medijci pa zg. porečje Tigrisa. Po zmagi Novobabiloncev nad faraonom Nehom (605) v vojni z Asirijo novonastalo Aziji označuje zgodovina kot ravnotežje moči v prednji novobabilonsko-medijski dualizem. Zaton velike Asirije je vplival na grške poglede na državo. Grki so slavili majhne države polis-mestne države. Danes prevladuje zmerno gledanje o svojstvenem razvoju grškega sveta. Vpliv V naj bi se kazal z grško tiranijo (sporno), v filozofiji in religiji.

10. Nastanek in razvoj držav v grškem svetu v arhaični dobi: Za Bližnji Vzhod so bile značilne velike države (vrh asirske države), za Grčijo 8. in 7. stol. pa cela vrsta majhnih držav. Grške polis so se izoblikovale po razceplitvi plemenskih zvez po koncu dorske selitve. Na tak razvoj so vplivale geog. značilnosti in grški partikularistični duh. Polis je prva pravno urejena država v evropski zgodovini. Model polisa se ujema z vzhodno veliko državo po tem, da je temelj obstoja države božja volja. Pri asircih je bil to državni bog Asur, z asirskim kraljem kot svojim namestnikom, pri Grkih pa je bila to vrsta mestnih bogov. Kult mestnega boga združuje polit. in religiozno življenje. Polis je združevala pravno ureditev, religijo in gosp. življenje. Zunanja značilnost polisa: na državnem ozemlju le eno mesto, po njem ime, povprečna velikost države 25 km². Večje so bile le nekatere, npr. Sparta (8400 km²), Atene (ok. 2550 km²), Argos (ok. 1400 km²), Korint (ok. 880 km²). Tudi na otokih je bilo po več držav, le zelo majhni otoki so bili po ena polis. Vse večje države so bile v V Grčiji (Tesalija, Atika, Argolida). Na začetku razvoja ni bilo državnopravne razlike med mestom in podeželjem. Zaradi majhnosti so bile polis v zunanji politiki zmerne. Za doseg večjih ciljev so se povezovale. Še vse v 5. in 4. stol. so se sicer ohranjale institucije starih plemenskih držav (zborovnja in posveti o skupnih zadevah). V polit. življenju pa niso imele vloge. Že arhaični Grki so se združevali tudi v zvezne države, npr.: Tesalska zveza (ok. 600 poleg Sparte najmočnejša grška država). Kljub državni razdrobljenosti pa so obstajale združevalne tendence. Že v arh. dobi se je rodil občutek pripadnosti grškemu jeziku (najprej med Jonci v M. Aziji). V 7. stol. je ime Heleni postalo (po pokrajini Hellas v J Tesaliji) oznaka za vse Grke doma in na tujem (svetišče v naselbini Naukratis v nilovi delti z imenom Hellenion). Tudi v sami Grčiji so se že v arh. dobi razvile panhelenske institucije, npr.: delfsko preročišče (postavitev osnov grških koledarjev s prazniki bogov - kulturna enotnost - od Babiloncev prevzet sistem), Anffska amfihionija (7. stol. - povezovanje vseh držav srednje Grčije v pol.-sakralno zvezo; vse države imele glas ne glede na velikost; določitev pravil mednarodnega vojnega prava, npr.: da se sovražniku ne sme jemati dostopa do vode, ne sme se rušiti zaveznških mest); športne tekme v Olimpiji (od zač. 8. stol. vsaka 4 leta; božji mir v celotni Grčiji, pogoj za udeležbo je svobodno, zlasti grško poreklo, sodniki hellanodikai; zavest skupne pripadnosti, nova oblika kult. in družb. življenja). Proces oblikovanja grške enotne zavesti v arhaični dobi je pospešila tudi grška kolonizacija z začetkom sredi 8. stol. Grki so se soočili z večino ljudstev sredozemskega sveta. Nastanek Sparte: bila je vojaška država. Nastali so z mirnim sožitjem in zlitjem Dorcev in Ahajcev. Središče je bila neobzidana naselbina Sparta. Zemljo so razdelili med vojščake Dorce z žrebom. Rodovitni del doline

Evrota so dobili spartanski veljaki(prvotna kmetija=30ha).Preddorski prebivalci,prej podrejeni ahajskim plemičem, postanejo državni sužnji heloti. Heloti so delali, vodilni sloj pa se je posvečal vojskovanju, lovu, športu, politiki. Bistveno vprašanje Sparte je bilo pomanjkanje zemlje. To je Sparta pridobivala z osvajanjem. Podredili so si sosednjo Mesenijo. Mesenijci so postali heloti(20 let vojn). Sparta postane najmočnejša država na Peloponezu. Sredi 7. stol. izbruhne v Meseniji upor helotov. Mesenijska zavezniška država Argos in Arkadija. Spartanci si ponovno podredijo Mesenijo, odnose z Argosom in Arkadijo pa uredijo diplomatsko. Po spartansko-tegeatski pogodbi so spartancem vračali pobegle Mesenijce in se zavezali pomagati v vojni. To je preobrat v zunanji politiki. Ker država ni imela več presežka prebivalstva, ni bilo več potrebe po osvajanju. Nastanek Aten: bile so močnejša država v srednji Grčiji. Po mitu naj bi jih ustanovil Tezej. Kulturna tradicija kaže na združenje več majhnih držav. Do te je prišlo v 8. stol. Atenski knez je imel rezidenco na Akropoli. V 7.stol. se je vključila še egejska polis. V Atenah je pri združevanju prišlo do popolnega izenačenja med glavnim mestom in podeželjem, kar kaže polit. nadarjenost atenskih knezov.

11.Velika grška kolonizacija: Viri:zgodovina Italije in Sicilije Antioha iz Sirakuz, Timajeva zgodovina tega prostora, poročila geografa Strabona. Začela se je sredi 8.stol.(500 let po koncu dorske in 300 let po jonski selitvi - kolonizaciji M.Azije) in je bila zaključena sredi 6.stol. Nosilci so bili vsi sloji grškega prebivalstva(plemstvo, kmetje, mestni proletariat), vodstvo pa je imelo plemstvo. Iz njega so izšli ustanovitelji novih naselbin(oihetai). Kolonizacija je bila prostorsko in polit. velikih razsežnosti. V 6.stol. so grška mesta obdajala večji del Sredozemlja, le na V sirske obali jih ni bilo. Ni bila vodena centralno, ampak so jo izvedla nekatera mesta in podjetni posamezniki. Za zgod. Evrope je pomembna prestavitev grških polit. institucij - polisa. Grki postanejo vodilno ljudstvo starega sveta. Kolonizacija se je izvedla iz grških pristanišč v Halkidiki, Eritreji, Megani, Korintu, Miletu. Večina kolonij je bila od metropole polit. neodvisna. Vzroki kolonizacije so bili prenaseljenost,soc. in pol. nasprotja(nasprotovanje tiranom),pridobitev nove obdelovalne zemlje, trgovina (pred kolonizacijo že obstajajo poročila o grški plovbi in trgovini v Sredozemlju; znanje=> gradnja večjih ladij, geog. znanje, težnja po pustolovčinah). Pri ustanovitvi kolonije so upoštevali gosp. pomen zaledja, kakovost zemlje, odnos domačinov do prišlekov, zavarovanost položaja, prometno povezavo. Kolonizacija je potekala v smereh Z Sredozemlja, obal Č.morja in morskih ožin, S obale Egejskega in Jonskega morja ter Jadrana in S Afrike. V Siriji so nastale le posamezne trgovske postojanke ob naselbinah domačinov. Na Z ni bilo močne polit. sile. Italska ljudstva so bila neenotna, Etruščani so bili dojemljivi za novo civilizacijo. Najbolj aktivni so bili na tem področju Halkidci. Skozi Mesinsko ožino so dosegli Kampanjo(posredovanje pisave, religije). Na V obali Sicilije so ustanovili Naxos(jedro kasnejše korintske Sirakuze). Druge halkidske kolonije na Siciliji:Zaukle, Mylai, Himera, Rhegion. Kolonizatorji juga Sicilije so bili Dorci. Notranjost Sicilije je ostala negrška(Sihuli), zahodni del pa kartažanski(mesto Palermo). Pri kolonizaciji J Italije je bil glavni motiv zemlja(naselitev s Peloponeza, ustanovitev naselbin Kroton, Lybaris, Metapontion). Južnoitalski kolonisti postanejo v 6.stol. vodilni v grškem svetu. Takrat so J Italijo imenovali Velika Grčija. Nastane ime GRAECI za Helene(po mestu Graia. Ponekod se je še do danes ohranil grški jezik, npr.:predeli J Brutija=> značilnosti stare grščine). Sredi ali proti koncu 7.stol. grški pomorščaki preplujejo Herkulove stebre(Gibraltar), pridejo na odprto morje, dosežejo iberijsko naselbino Tartessos, ki je oporišče za trgovino z britanskimi otoki - srebro, baker, kositer. Fokajci iz Jonije so ustanovili ob ustju Rodana kolonijo Masalijo, ta pa je ustanovila ob južnofrancoski in španski obali vrsto postojank(emporija). Med Masalijo in Alpami je bila važna kolonija Nikaia(Nica). Konec grške ekspanzije v Zah. Sredozemlju je pomenila morska bitka pri Alaliji,kjer 540 Etruščani in Kartažani premagajo Grke. Kolonizacija Č.morja in morskih ožin je bila podvig Mileta. Sredi 8.stol. so bile ustanovljene kolonije Sinajre, Trapezous, Amisos. Zaradi vpada Kimerijcev so bile v glavnem opuščene. Zlata doba se je ob Č.morju začela v 7.stol. po koncu kimerijske nevarnosti. Motiva kolonizacije sta bila predvsem zemlja in trgovina, le-ta predvsem z dan.Ukrajino in Rusijo, Baltikom, centralno Azijo, Kavkazom(Iberijo z bogastvom kovin,morske ožine bogastvo rib, v zaledju žito, lan, volna, skitski sužnji). Skiti so kupovali izdelke grške umetnosti(vaze, zlatarski izdelki), Grki pa so prevzemali skitske navade(mešana skitsko-grška civilizacija). Pomembne kolonije:Olbia ob reki Bug, Tyros od Dnjestru, Teodosia in druge na Krimu, Tanais ob izlivu Dona(najbolj Zah., po antičnih predstavah meja med Evropo in Azijo). Pomembne kolonije na Zah. obali Čr. morja: Istros, Tomoi, Odessos, Apollonija(miletske), ob ožinah Halchedon in Byzantion(megarska) ter Abydos(v Dardanelah - miletski). V tem delu(mermarsko morje) sta bila Milet in Megara zavezniška. V 7. in 6. stol. kolonizirajo tudi negostoljubne dele S Egeja; Jonskega morja in Jadrana. Egejske obale in otoke so kolonizirali Paros(naselbina Thasos), Klazomene(nas.Abdera), Halkida(nas. Halkidika), Korint(nas.Pateidaia). Jonske obale je koloniziral Korint(Korkyra=Krf, Ambrahia, Apollonija, Epidamnos, Dyuhachion=Drač). S od Drača v arhaični dobi ni bilo nobene kolonije. Najstarejša naselbina na Korčuli je nastala zaradi pol. bojov Korinta in Rodosa. V S Afriki sta bili najpomembnejši koloniji Naukratis v Egiptu(ustanovit. Milet)in Kyrme v Libiji(ust. priseljenci iz Tere). Kirena je ustanovljala nove kolonije, ohranila vladavino kralja, ostaal gosp. in pol. konkurenčna Egiptu in Kartagini. Zaradi kolonizacije Grkov se je razširila oblika državne ureditve polis po vsem Sredozemlju. Grki so domačine "barbare" (prvotno jezikovno nerazumljen tujec) višje civilizirali.(tudi moške vezi z domačinkami). Z domovino so bili povezani z vsegrškimi institucijami. ...

12. Državna in družbena ureditev grškega sveta v dobi kolonizacije: Viri: Heziod iz Askire-pesnitev Dela in dnevi), pesniki Arhiloh s Parosa, Alkaj z Lezbosa, Solon iz Aten, dokument Velika Retra. Notranji razvoj grške družbe v arhaični dobi je bil posledica družb. spopadov v posameznih državah in sprememb organizacije vojske. Na razvoj so vplivali tudi pomembni posamezniki - zakonodajalci, npr. Zalevkos, Harondas, Drakon, Solon. Prednjačila so jonska mesta. Za Atene in Sparto je značilna svojska pot. Gosp. temelj je bilo primitivno poljedelstvo (dveletno kolobarjenje, ralo iz lesa), v goratem svetu pašna živinoreja. Začetek den. gosp. sega v Jonijo 7. stol. Ni vplivala na agrarno. Za trgovino je bilo neprikladno to, da niso kovali majhnih vrednosti. Plemiški veleposestniki so pritiskali na manjše kmete, ki so se zadolževali in izgubljali os. svobodo. Suženstvo dobi gosp. vlogo. Država Hios je prva nakupovala sužnje za kmetijstvo in obrt. Korintski tiran Periander poskuša preprečiti tak razvoj. Postopno se spreminja oblika države od kraljevine v aristokratski polis. V državah je bil prehod časovno različen (postopnost: zamenjava dosmrtna s časovno omejeno kraljevo oblastjo -10 let, 1 leto, sprememba imena kralja: archon namesto basileusa, povezano z zmanjšanjem pooblastil; ob arhontu še voj. poveljnik-palimarchos in 6-članski kolegij kot sodišče - thesmothetai.). Nazadnje ostane kralju oblast le na sakralnem področju. Sprememba oblasti ni bila nikjer nasilna. Oblast plemstva je temeljila na privilegiranem gosp. in social. položaju ("kastna ureditev"). Plemiči so bili veleposestniki, vojaki (konjeniki z mečem in sulico ter oklepom; agonalni način spopada moža proti možu - nečastni daljinski izstrelki), pri kolonizacijah so dali vodje skupin izseljencev, v mnogih državah so plemiči sestavljali posvetovalni organ (npr.: areopag v Atenah) kot elt stabilnosti, bilo je povezano s svaštvom ali institutom gostoljubja, sodelovalo je na olimp. igrah, se povezovalo v vojnah (polstoletna lalantska vojna med Halkido in Eritrijo). Na kmete pa tudi na vojsko svobodnjakov je plemstvo gledalo zviška (konipodes = zaničevalno tisti s prašnimi nogami). Politično ekskluzivnost plemstva odraža malo št. polnopravnih državljanov (1000 ljudi ali 100 hiš). Poleg nekdanje kraljeve pristojnosti je plemstvo imelo tudi sodno oblast (razredno pogojeno, trpljenje množice svobodnjakov, stiske malih kmetov). V 7. stol. so aristokratske države dosegle razvojni vrh. Zaradi konzervativizma in neprilagoditve denarnemu gosp., trgovini in kolonizaciji je arist. polis začela zamirati. Prehod v timokratsko ureditev so povzročile spremembe v voj. taktiki ok. 600 leta - bojevanje v falangi (zaključeni skupini vojakov). Napredek izdelave orožja je omogočil oborožitev več ljudi (kovaštvo: meč, kopje, lahek okrogel ščit za vsakega vojaka). Plemstvo izgubi voj. pomen. Več vojakov je neplemičev, zlahka postane premagljiv bojevnik na konju ali vozu, ostrejša voj. disciplina. Prva pomembna država, ki je uporabila novo taktiko je bila Sparta v mesenjski vojni. Tu je uvedba falange vodila v izrazito vojaško državo, v ostali Grčiji pa v hoplitsko državno ureditev. Značilnosti hoplitske ureditve: pol. polnopravni so državljani sposobni za vojsko. Primer: Solonova ureditev atenske družbe: konjeniki (plemstvo), zevgiti (pešci v falangi), tete (revno prebivalstvo za pomožna dela). Drugi elt demokratizacije plemiške družbe je bil zapis prava - temelji evropskega prava (npr.: tudi določbe proti razkošju in zapravljanju). Odpor plemstva proti zapisovanju prava je bil premagan v hudih notranjih bojih. Za poznavanje grškega prava je pomemben Gortinski zakon (mesto Gortyn na Kreti, 5. stol. - odraz starejših pravnih uredb - fragmenti na stenah apolonovega templja). S Krete je tudi zapis z "ustavno ureditvijo države". Grški zakoni - zak. običajnega prava: namen preprečitev plemiške samovolje in vzgoja državljanov; določbe obligacijskega, kazenskega in suženjskega prava. Kazni so bile trde (za tatvino smrtna kazen, zaradi neplačanih dolgov zaslužnjeje cele družine upniku). Velik napredek je bilo Drakonovo razločevanje med umorom in nenamerno povzročitvijo smrti (za umor smrtna kazen, drugo = izgon). S tem je bilo preprečeno krvno maščevanje. Pri tem pravnem razvoju ni bila udeležena Sparta - domnevne spartanske Likurgove določbe naj bi prepovedovale uporabo zapisanega prava.

13. Sparta: Viri: Plutarh. Državna ureditev Sparte je nastajala postopoma. Ureditev ob koncu 6. stol. je rezultat večstoletnega obsednega stanja peščice spartiatov med množico podrejenih Lakonijcev in Mesenijcev. Podobi Likurga (9. ali 8. stol.) in efora Hilona (sreda 6. stol.) sta precej mitični. Glavne institucije je določala Retra (zakon, sporočen kot sklep bogov, kot prerokba) iz ok. leta 700: dvojno kraljestvo, tridesetčlanski svet starcev z vključenima kraljema (gerousia), voj. zbor (apella). Vse politične odločitve so sprejemali s sodelovanjem vseh. Dvojno kraljestvo je bilo dedno v dveh družinah in je nejasnega nastanka. Svet starcev so sestavljali voditelji najbolj uglednih družin - posvetovalna vloga in pooblastila v kazenskem sodstvu. Sparta je nastala z združitvijo petih vasi najpozneje ok. 800. Retra omejuje oblast kraljev v korist demosa. Ne omenja eforov - domnevno imenovani stoletje kasneje, spočetka le kot sakralni funkcionarji - svečeniki, z demokratizacijo pa postanejo polit. funkcionarji. Oblast kraljev so omejili od 6. stol. naprej na poveljevanje v vojni. Vzpon eforata kaže začetek liste eforov v 8. stoletje (vas = komai - možno pet eforov). Polnopravni državljani: spartiatii (9000 - 10000 oborožencev kasarniškega življenja). Periojkij: kot spartiatii Dorci in državljani države Lakedajmoncev, (iz ok. 100 vasi hribovite Lakonije in J Mesenije) so sestavljali večji del spartanske vojske, niso pa sodelovali na voj. zboru (apella). Heloti: množice preddorskega prebivalstva v Lakoniji in Meseniji, neke vrste državni sužnji z velikimi dajatvami, celo do 1/2 pridelka (Mesenija). Spartanska vzgoja - agoge je bila temelj države (kasarniško življenje, skoraj brez

zasebnosti - za druge Grke tuje - v antiki ni podobnega). Nasprotno pa je bila Sparta kulturno v 6. in 7. stol. zelo odprta (najdbe umetn. izdelkov, Artemidin tempelj, tuji pesniki v Sparti, udeležba na olimp. igrah - vplivi iz Lidije in Jonije). V klasično dobo grške zgod. pa je prišla Sparta sicer kot vojaška "velesila", toda skrajno militarizirana, kulturno na dnu in primitivnih življenjskih navad. Do tega je pripeljalo ravnanje od konca 7. stol.: - vzgoja agore v vojaškem duhu (gimnastika, brezpogojna pokorščina, odpoved posvetnim dobrinam, s 7 leti ločitev dečkov od staršev, odraščanje pod nadzorom starejših mladostnikov, s 14 letom sprejem v razred eirenes, z 20 sprejem v skupnost vojščakov);

- zakon in družina le za reprodukcijo, družbeno priznana gojitev razmerja med moškimi (paederastie - zmanjšanje števila Spartiatov);

- v 6. stol. institucija krypteia (nadzorovanje št. helotov z ubijanjem - za urjenje in zrelostne izkušnje mladih spartiatov "odprt lov" na helote);

- odslovitev tujcev;

- prepoved uporabe zlatega in srebrnega denarja, uvedba železnega;

- prenehanje sodelovanja pri kultur. življenju Grčije.

14. Atene: Viri: Plutarh: Solon Notranji razvoj Aten je vodil prek Solonovih reform in Pejzistratove tiranije v ureditev, kasneje poimenovano demokracija. Viri tudi v Atenah kažejo vse značilnosti aristokratske polis. Vse državne in sakralne funkcije so bile v rokah velikih plemiških družin. V 7. stol. je zgod. Aten bolj zgod. plemiških družin kot države (zgodovinska rekonstrukcija za 200 let nazaj). Družbeno stanje proti koncu 7. stol.: večina obdelovalne zemlje v lasti plemičev, množica prebivalstva odvisna od plemstva (svobodni dninarji - kmečki proletariat, del nekdanjih malih kmetov). Bili so osebno odvisni ali najemniki (1/6 letine za zakup zemlje). Zaradi zadolževanja in z nezmožnostjo odplačila dolgov in s tem zasužnjevanja so se zaostri la nasprotja. Prišlo je do poskusov vzpostavitve tiranije (olimp. zmagovalec Kilon s pomočjo najemnikov 636 ali 632, vendar propadel brez širše podpore malih kmetov, zbežal, privrženec pobili kljub tempeljskemu azilu na ukaz arhonta Megakla iz družine Alkmajonidov). Ni znano, ali je bila že z Drakonovim zapisom prava v Atenah (624) izvedena reforma državne ureditve. Generacijo mlajši Solon pa je razvoj v Atenah postavil na nove osnove. Nastopil je v dobi velikih sprememb v grškem svetu. Ok. 600 sta se razvijali obrt in trgovina, postavljali so postojanke na azijski strani (prvi poskus privede do vojne z Mitileni - zaključena ok. 600; korintski tiran Periander razsodi, da Atene obdrže naselbino Sigeion). Za posest Salamine so bili spori z Megaro (Solon pridobi Salamino, kasneje posest spet sporna, dokončno jo Atenam pribori Pejzistrat). Pri kolonizaciji so zaradi prevlade in moči Korinta in Megare Atene odigrale manj pomembno vlogo. Pogoji za aktivno zunanjo vlogo Aten je bila ureditev notranjih razmer. Solon si je z bojem za Salamino pridobil ugled. V kritičnih razmerah je postal arhont, razsodnik med stanovi in zakonodajalec (neke vrste diktator). V tej vlogi je reformiral državo na soc. (opustitev dolgov), gosp. (denarna reforma, mere, uteži, pospeševanje trgovina) in družbenopravnem področju (Solonova ustava). Prvi ukrep, odpustitev dolgov, je bil radikalen (prepoved jamstva z osebno svobodo, zaradi veljavnosti zakonov za nazaj s tem praktično ukinitve suženjstva, vrnitev vtujino prodanih sužnjev). S tem je po lastnih besedah odstranil zadolžne kamne (horoj) in zemljo spremenil v svobodno posest. Solonova agrarna reforma je ogrozila vodilni položaj plemstva in krepila državno zavest. Skupna korist ima prednost pred zasebno. Z denarno reformo se je odvrnil od peloponeškega sistema in se približal evbojsko-jonskemu, ter s tem povečal konkurenčnost atenske trgovine. Na državnoopravnem področju uvede Solon timokratsko ureditev (razdelitev na premoženjske razrede na osnovi obstoječe ureditve v vojski). Merilo je bil pridelek žita. Štirje razredi družbe: prvi razred = nad 500 mernikov žita - pentakosomedimnoj; drugi razred = najmanj 300 mernikov: konjeniki, hippelis; tretji razred = vsaj 200 mernikov - zeugitai (vojska hoplitiv); četrti razred = manj kot 200 mernikov - thetes (revno prebivalstvo). Prenos vojaške organizacije v polit. življenje pomeni prekinitvev z načeli plemiške države. Merilo za polit. pravice ni rod, ampak premoženje. Samo iz prvega razreda so lahko postali arhonti, zakladniki, druge funkcije pa so bile dostopne drugemu in tretjemu razredu. Le teti so ostali brez volilne pravice. So pa nekaj veljali v ljudskem zboru (ekklesia) in na ljudskem sodišču (heliaia), pooblastila le-teh pa so bila velika. Tako so bili vključeni v polit. življenje države. Premoženje nelastnikov zemlje (trgovcev, obrtnikov) je bilo verjetno ocenjeno v denarju. Solonova zakonodaja je nadomestila Drakonovo. Na področju krvnega sodstva ostanejo v veljavi drakonovi zakoni. Prek atiškega prava v 1. Pomorski zvezi so solonovi zakoni dobili splošno grško veljavo in vplivali na rimsko pravo. Nekatero določbo so prešle v Justinianovo kodifikacijo in prek recepcije rimskega prava v srednjem veku tudi v moderno evropsko pravo. Npr. pravica državljanov do povezovanja v družbe po lastnih merilih (seveda z nekršenjem državnih zakonov). Solon si je z zakoni prizadeval za: osvoboditev posameznika vezi rodovne družbe in njegovo postavitvev v službo državnih interesov; podpreti obrt in trgovino. To se je kazalo v določbah: ljudje brez otrok svobodno postavljajo oporoko, popularna tožba (zaradi krivice možnost priziva na ljudsko sodišče), prepoved izvoza kmetijskih pridelkov, razen izvoza olja, oče na stara leta ne more zahtevati podpore sinov, če jih ni izučil kake obrti, določila iz ženitnega prava, itd. Vsi atenski državljani so bili polit. aktivni, se opredeljevali, gosp. se je razvijalo. V ureditvi države je kot protiutež plemiškemu posvetovalnemu organu aeropagu po Solonovih zakonih bil ustanovljen svet štiristotih (po 100 članov iz vsake atenske file). Za izgnano družino Alkmajonidov je bila razglašena

amnestija. Solonovi zakoni so bili napisani na vrtljivih lesenih tablah, izvlečki pa na kamnitih stebrih(kyrbeis) - znanje branja državljanov. Solon je postavil temelje za razvoj Aten, ki so v 5.stol. postale vodilna država v grškem svetu. Nekatere šibke točke(prešibka centralna olst z letno menjavo arhonta, zunanji vplivi na ljudski zbor, nejasna razmejitev med institucijami, nezadovoljstvo plemstva in ljudi brez zemlje) pa so povzročile napetosti, oblikovanje "strank" (ljudje z ravnine -Likurg, ljudje z obale -Megakles, z gora -Pejzistrat). Zmagala je Pejzistratova "stranka". Razen v atiški demokraciji in spartanski voj. državi je v ostali Grčiji še v 1.pol.6.stol. prevladovala aristokratska polis.

15. Nastanek in razvoj tiranije: Viri: Aristotel. Iz notranjih sporov in strankarskih bojev znotraj plemstva se je razvila tiranija. V njej se kaže prodor posameznika v politiko. Sam izraz je predgrški, na prvo omembo pa naletimo pri Arhilohu. Pojavila se je v 2. pol. 7. stol. najprej v državah ob Istmu (Korint, Megara, Sikion), nato v Joniji in kasneje na Siciliji. Približno stoletje je bila prevladujoča oblika državne ureditve v velikem delu grškega sveta. Tirani so dali državam enotno, k skupnemu cilju usmerjeno izvršilno oblast ter enotno zunanjo in notranjo politiko, ki sta bili dotlej pogosto pod vplivom interesov posameznih plemiških družin. Tiranija pomeni oživitve zunanje politike grških držav, kajti pogost cilj tiranov je bil ne le obvladovanje državljanov svoje države, temveč tudi podreitev drugih skupnosti. Pri tem so sklepali pol. zveze in navezovali trgovske stike. Še bolj kot plemstvo so se tirani med seboj podpirali in se povezovali na podlagi svaštva oz. "dinastičnih" porok. V Joniji je tiranija izšla iz boja proti Lidijcem, na Samosu pa iz hudih bojev med plemstvom. V matični Grčiji pomeni vrh tiranije vlada korintskega tirana Periandra na prehodu iz 7. v 6. stol. Korint je tedaj dosegel višek svoje pol. in gospod. moči, ki se je kazala v množični proizvodnji keramike, izdelavi orožja in v nastanku t.i. pomorskega imperija v Jonskem morju. Korint je kot prva grška država vodil izrazito imperialistično politiko. Na to kažejo korintske kolonije, ki so nastale v tesni povezavi s strateškimi in trgovskimi interesi metropole in so bile politično odvisne od matične polis. Periander je vodil tudi izrazito agresivno politiko proti sosedom in celo do lastnih kolonij. Okrog l. 600 je bil korintski tiran Periander najpomembnejši državnik v Grčiji. Grški tirani so se pri vladanju opirali na ljudstvo-demos- in tako je bila tiranija v nekem smislu "anticipirana demokracija". Podpirali so podeželske, ljudske kulte (npr.: kult boga Dioniza). Iz želje, da bi zatrli plemiško vzgojo in iz zunanjepolit. motivov so celo prepovedali recitiranje homerskih epov. Spopadi med tirani in plemiškimi družinami so večali št. pregnancev, ki so bili kot pol. emigranti povsod po Grčiji element nestabilnosti. Iz njihovih vrst so se rekrutirali poklicni vojaki, ki jih je življenjska pot vodila v daljne kraje, prav tako pa so bili udeleženi pri mnogih kolonizacijskih podvigih. Na grškem zahodu se je tiranija najbolj uveljavila na Siciliji. Najbolj znan med sicilskimi tirani je bil Falaris iz Akraganta, ki mu izročilo pripisuje satansko okrutnost. Pomembno pa je, da Sparta kot najmočnejša država ni nikdar prišla pod oblast tiranov, Atene pa precej pozno in v manj izraziti obliki Sparta in Atene sta edini državi, katerih razvoj je na prehodu iz pozne arhaične v klasično dobo sorazmeroma dobro poznan.

16. Nastanek in razvoj Perzije do grško - perzijskih vojn: Viri: Herodot, Tukidid, Diodor Sicilski, Materjalni ostanki: ostanki Zevsovega templja. Novo obdobje antičnega sveta se začne sredi 6. stol. z nastankom dveh velesil: na V indoevropske Perzije in na Z Sredozemlja Kartagine. Vzpon velesil je pritegnil v dogajanje ves grški svet. Pritisk so grki vzdržali s povezavo pod vodstvom kopenske vojaške sile, atenske pomorske sile in Sirakuz na Siciliji. Perzijci so se osvobodili Medijcev pod vodstvom Kira II. (559 - 530). Sledilo je 20-letno širjenje Perzije do meja od Hinda na V do Egejev na Z, od Kavkaza na S do Nubije na J. Razloga za tako širitev sta značilna zgradba in ureditev Perzije in ugoden položaj v celotni Prednji Aziji. Proti Perziji so se povezali Lidija (kralj Krojz), Babilonija (Nabonid), Egipt (faraon Amasis). Do spopada je prišlo 585 v Kapadokiji, na spornem ozelju med Lidijo in Medijo in nato Perzijo. Kir je v bitki pri Sardah zmagal (razpad lidijske konjenice zaradi perzijske vojske na kamelah. Lidijci se umaknejo čez reko Halis proti Z. Za Lidijo je to konec, Kralj Krojz pride v perzijsko ujetništvo. Za vse Grke v M. Aziji se je položaj poslabšal. Perzijci so si podredili vsa jonska mesta razen Mileta (pogodba s Perzijci kot pred tem z Lidijo). Nekateri Grki so se izselili (Fokajci v Elalijo na Korziki, pozneje v Elejo v Italiji, Teosani v Abdero na tračanski obali in Fanagorejo ob Bosporju). M. Azijo je Kir prepustil oblasti satrapov. Novobabilonce je Kir 535-tega osvobodil. Kirovo nadoblast so priznala tudi feničanska trg. mesta, kar vse je poslabšalo položaj Grkov (potek trg. po karavanskih poteh skozi sirsko-arabsko puščavo v feničanska pristanišča z boljšim položajem od jonskih mest). Zadnja leta vlade se je Kir II. bojeval z nomadskimi Sahi na SV Irana in Turkmenistana. Tam je tudi ob reki Oks padel v vojni proti Masagentom. Njegov sin Kambiz osvoji 525 Egipt. Po faraonu Psametihu III. je Kambiz zavladal z vsemi naslovi Egiptovskega vladarja (perzijski kralji v Egiptu, 27. dinastija). Proti koncu Kambizovega življenja je v Perziji izbruhnil upor pod vodstvom Smerdisa. Kambiz je umrl 522 na povratku iz Egipta in Sirije. Sldila je 1-letna držav. vojna, v kateri je zmagal in zavladal Darej I. (522-486) iz stranke veje Ahajmenidov. Kir je postavil državi temelje, Darej pa ji je dal notranjo in zunanjo podobo, s katero je postala za skoraj 2 stoletji najmočnejša država starega sveta. V Perziji je bilo veliko ljudstev na različni kult. stopnji. Vodilni so bili ariji iz Ahajmenidske domovine Persis. Že od Kira so bili v upravi tudi Medijci in Elamiti. Perzijski kralji so bili privrženci Zaratustrove vere (priznavanje najvišjega bitja, zahteva nravstvene čistosti). Značilna je verska strpnost. Razmerje med kraljem in ljudstvom je določala moralna obveznost (pokorščina, čast služenja kralju). Vzgoja mladine (spretnosti ježe, streljanja z lokom; vrednota resnicoljubnost). Po zatrtju upora Darej državo na novo organizira: razdelitev na 12 davčnih okrožij, satrapije upravne enote (izraz stare fevdalne države). Davčna okrožja (odraz absolutizma - nomoi) in satrapije so se delno ujemale. Zgled je bila asirska in babilonska ureditev. Uradni jezik je bila državna aramejščina (dokumenti v Indiji, Lidiji, Egiptu). Raba klinopisne pisave na glinastih ploščicah. Elamitski in babilonski prevodi kažejo poseben položaj teh ljudstev. Znotraj države so bile posebne kolonije vojakov in državnih uradnikov. Najvišji uradniki satrapi so bivali v razkošnih rezidencah satrapijah (po več generacij). Satrap je imel vojaško in civilno oblast in veliko samostojnost pred centrom (upori satrapov). Protiutež so jim bili organi kontrole ("kraljeve oči in ušesa" - ovajanje). Vojsko so sestavljale posadke v trdnjavah in vpoklicane vojske ob vojnah ter kontingenti podrejenih ljudstev pod satrapi. Jedro je bila pehota "1000 nesmrtnih", od tega 1000 kraljeve straže s poveljnikom, s pomenom prvega ministra vrste "veliki vezir".

Državna zakladnica(po asirskem zgledu ustanovil Darej) se je polnila z davki iz cele države. Za potrebe uprave in posredno tudi trgovine so zgradili cestno omrežje(simbol države kraljeva cesta s 111 poštnimi postajami iz Efeza prek Sard in Kapadokije k zg. Tigrisu in do Suze). Tudi za drugo veliko gradnjo - palača v Suzi - so bila obvezana vsa ljudstva države. Gosp. razvitost: različna v posameznih delih, npr.: v Lidiji že v 7.stol. delno denarno gosp., v Prednji Aziji in Egiptu merilo vrednosti kosi kovin (teža), v Z satrapijah menjava naturalij. Darej I. uvede enotnost s kovanjem državnega denarja - Dareikos(zlatnik s podobo velikega kralja - klečeči lokostrelec, polovična teža fokajskega staterja). Darejev denar pomeni trgovski most med V in Z - pogoj za gosp. enotnost države. Za nove trg. poti so organizirali raziskovalne plovbe(Shilaks iz Kariande => po rekah Indu in Kabul do oceana, okrog Arabskega polotoka v Rdeče morje do Sueza). Faraon Necho je začel graditi kanal od nilove delte do Rdečega morja. Z naslovi so vladarji kazali, da se imajo za naslednike starobab. in asirskih vladarjev(Darij I.=“kralj dežel vseh ljudstev”). samo Grčijo je začela Perzija ogrožati, ko se je po priključitvi M.Azije pomaknila do V obale Egejskega morja in ogrozila otoške države, npr.:Samos in Hios s postojankami na maloazijskem kopnem. Perzije sta vodila na Z dva razloga: gosp. in pol. povezanost matične Grčije z Jonijo(perzijska okupacija) in not. razmere v Grčiji(razkol, strankarski boji med plemstvom, demosom, tirani). V ozadju svetozgod. spopada med Perzijci in Grki so bile razlike med elti državnega, družb., in duhovnega življenja.

17.Razmere na Zahodu v 2.pol.6.stoletja (Grki,Etruščani,Kartažani):Viri:Herodot, Tukidid, Diodor Sicilski,Materjalni ostanki:ostanki Zevsovega templja Na Z so Kartažani in Etruščani v 2.pol.6.stol. zaustavili grško ekspanzijo. V srednji Italiji je postala v 7.stol. pomembna sila Etruščanska zveza, katere vpliv je segel v 6.stol. na sever v Padsko nižino, na J pa v Kampanijo. Vendar ta zveza ni bila trdna in Etruščani niso trajno pridobili na svojo stran ljudstev, ki so jim začasno vladali. Izven etruščanskega matičnega ozemlja v Toskani je bila njihova oblast šibka in se je opirala na maloštevilni vladajoči sloj. Veliko važnejša je bila okrepitev Kartagine, ki se je v 7. in 6. stol.razvila v pomembno trgovsko silo. Podredila si je vsa feničanska mesta z izjemo Utike. Sčasoma je postala središče velikega pomorskega in trgovskega imperija. Kartažanske postojanke so bile v Španiji, na Sardiniji, Siciliji in Malti, na Apeninskem polotoku, v J Franciji, dan.Maroku in Alžiriji, na V pa so segale do Velike Sirte v Libiji. Poraz grškega (fokajskega) ladjevja ob obali Korzike ok.540 je imela za posledico, da so Kartažani postali pomembna vojaška sila s sorazmeroma močno domačo in najemniško vojsko. Ok.500 so uničili ibersko mesto Tartessos in tako obvladovali Gibraltarsko ožino. Sklenili so vrsto meddržavnih pogodb in se na tej osnovi uveljavili kot vodilna gosp. in pol. sila Zah. Sredozemlja. Grška kolonizacija na Z je že okoli 600 preseгла zenit, po tem času pa so ti skušali le obdržati pridobljeno ozemlje. Veliko nesrečo za grški svet je prinesla vojna med sosednjima polis Kroton in Sibaris, v kateri je bil Sibaris 511/510 popolnoma razrušen. Slabi odnosi in velika nasprotja na pol. in gosp. področju med grškimi polis v J Italiji so eden glavnih vzrokov za njihov zaton. Ob koncu 6.stol. je v Veliki Grčiji dobila veliko vlogo sekta pitagorejcev. Njen vodja in začetnik Pitagora je deloval kot filozof in matematik, pa tudi kot reformator na verskem področju. Podpiral je aristokrate v Metapontu in Krotonu, ki je bil tedaj najpomembnejša grška polis v J Italiji. Slovel je kot center omike in znanosti, ter po številnih uspehih na olimpijskih igrah. Z vzponom tiranije na Siciliji in z nastankom dvojne države Gela-Sirakuze je razvoj grštva v J Italiji zasenčila grška Sicilija.

18.Grško - perzijske vojne (500 - 479 pr.Kr): Jonski upor in razvoj do bitke pri Maratonu; Viri:Herodot, Tukidid, Diodor Sicilski,Materjalni ostanki:ostanki Zevsovega templja

a)Ob uporu jonskih Grkov 500/499 je perzijska svetovna država prvič naletela na odpor enega od podložnih ljudstev, ki je bil zatrt šele po petih letih hudih bojev. Temu uporu so sledili nekaj desetletij kasneje drugi upori, ki so trajali s presledki do propada ahajmenidske države. Vzrok za upor je bila perzijska politika do maloazijskih Grkov. Perzijci so povsod v grških mestih postavili na čelo tiste Grke, ki so bili z njimi pripravljeni sodelovati - Grki so v njih videli tirane. Perzijska oblast je bila tudi vzrok za gospodarsko nazadovanje jonskih mest v zadnji četrtini 6.stol., kajti ko so Perzijci zajeli neko mesto, je trgovanje z njim prenehalo(velik udarec=zavzetje Egipta). Upor pa so sprožili politični motivi. Poglavitni vzrok je bilo omejevanje avtonomije s strani perzijskih satrapov in tiranov. Po Herodotu naj bi bil neposredni povod za upor osebne narave. Miletski tiran Aristagoras je pridobil perzijskega satrapa za poseg proti Naksu. Ekspedicija na Naksos pa ni uspela. Da bi se izognili perzijskemu maščevanju, je Aristagoras sprožil upor proti Perzijcem po vsej maloazijski obali. Skoraj iz vseh mest so pregnali perzijske posadke in osovražene tirane. Že ob začetku upora je prišla do izraza polit. šibkost upornikov, ki niso imeli niti enotnega vodstva niti skupne strategije. Perzijci na upor niso bili pripravljeni. Občutljiva severozahodna meja je bila ogrožena. Od pomorskih držav sta upornike šibko podprli le dve državi, Atene in Eretrija na Evboji. Grkom je uspelo zavzeti Sarde in po tem so se jim pridružila tudi druga ljudstva Male Azije: Karijci, Lidijci,...Perzijska ofenziva proti upornikom kaže na enoten strateški koncept. Perzijci so najprej zavzeli Ciper(497), nato pa morske ožine. Zaključno fazo pokoritve upora pomeni perzijska pomorska blokada Mileta. Grki so bili v pomorski bitki pri otoku Ladi premagani(495/4) in sledilo je perzijsko zavzetje jonske metropole-Mileta. Zadušitev jonskega

upora je zelo prizadela Jonijo v dobi njenega siceršnjega kulturnega razcveta - tam delujeta Hekataj iz Mileta, Heraklit iz Efeza, Ksenofan iz Kolofona pa se je odselil. Kot sklepni del voj. operacij proti Grkom lahko razumemo pohod perzijske vojske v Trakijo in Makedonijo, ki naj bi tu ponovno vzpostavila perzijsko oblast. Pohod se je v vojaškem oziru končal neuspešno-velike izgube-a je dosegel svoj namen: traška satrapija je bila spet trdno v perzijskih rokah, Makedonija pa je spet postala perzijski vazal.

b)Grki v matični Grčiji so se le v majhni meri udeležili jonskega upora. Atensko državo so v dobi po Klejstenu razjedala nasprotja med plemiško rodbino Alkmanojidov in privrženci tiranov. Obe "stranki sta računali na Perzijce, še zlasti protiranska stranka. V takih razmerah je nastopil tragik Frinij s tragedijo "zavzetje Mileta", s katero je zelo razvnel protiperzijska čustva med Atenci. Frinija je podpiral Temistokles, ki je bil l. 493 izvoljen za arhonta. Ta je začel z izgradnjo ladjedevja in pristanišča (Pirej). Vodilna vojaška sila grškega sveta je bila Sparta, vendar so se v tej dobi že izrazito kazala nasprotja med kralji kot zastopniki aktivne zunanje politike in efori, ki so skušali zaustaviti naraščanje kraljevske moči in so zato zagovarjali bolj izolacionistično politiko. Z navezavo tesnih stikov z delom grške aristokracije so skušali Perzijci ustvariti razmere za postopen politični prodor v Grčijo. Perzijski kralj je sprejel nekatere grške aristokrate, ki so propadli v političnih bojih, jih imenoval za visoke perzijske dostojanstvenike in jih obdaroval s posestvi. Posebno tesne so bile perzijske vezi s Tesalci. Perzijski poseg v Grčijo se je začel poleti 490. Njihov cilj je bil kaznovati Eretrijo in Atene, izolirati Sparto, ostale države pa spreti med seboj. Že mad plovbo čez Egejsko morje se je Perzijcem podredila večina grških skupnosti v Kikladih. Po izkrcaju na Evboji so Perzijci zavzeli Eretrijo, nato pa so se izkrkali na Maratonskem polju - na tistem delu Atike, ki ga je naseljevalo tiranom naklonjeno prebivalstvo ("stranka" gorjancev). Pomoč iz Sparte je prišla prepozno, Atencem so pomagale le Plataje. Čeprav so Atene tedaj že imele obzidje, so se Atenci odločili, da gredo perzijski vojski naproti in ji zaprejo pot iz Maratona v Atene. Sledila je bitka pri Maratonskem polju, katere potek je dokaj nejasen. Čeprav ta bitka septembra 490 ni prinesla odločitve, pa je njen pomen precejšen. To je bila zmaga boljše grške oborožitve in boljše vojaške taktike. Najbolj zaslužna zanjo sta bila oba grška poveljnika, Miltiad in polemarih Kalimah, ki je v bitki padel.

19. Perzijski pohod v Grčijo 480: Viri: Herodot, Tukidid, Diodor Sicilski, Materjalni ostanki: ostanki Zevsovega templja. Perzijske vojaške priprave so bile zaključene jeseni 481, diplomatske priprave pa s sklenitvijo perzijsko-kartaženskega zaveznitva, ki naj bi preprečilo pomoč zahodnih Grkov sonarodnjakom v domovini. Junija 480 je perzijska vojska na dveh mostiščih iz ladij med mestoma Abidos in Sestos v Dardanelah prekorala Helespont in napredovala po obalni cesti v Makedonijo. Pred perzijsko vojsko so posebni glasniki od Grkov zahtevali predajo. Večina držav se je postavila na stran Aten in Sparte, le redke so oklevale ali se celo nagibale na perzijsko stran (Tesalija, Bojotija). Na kongresu vseh grških držav je bil jeseni 481 razglašen v vsej Grčiji mir, vsi spori so bili prekinjeni, pregnanci pa so se lahko vrnili v svojo domovino. Grkom, ki so simpatizirali s Perzijci, so zagrozili s finančnim uničenjem. Prvič v grški zgodovini je bilo sklenjeno vojaško zaveznitvo, ki je povezovalo vse protiperzijske sile na grških tleh - t.i. helenska zveza. Temistokles je z eforsko pripravil bojni načrt. Odločitev v vojni naj bi padla na morju, prinesli naj bi jo novo atensko ladjevje. Naloga grške kopenske sile je bila, da prodor Perzijcev zadržuje toliko časa, da bi grško ladjevje na nekem primernem kraju premagalo perzijskega. Prva obrambna črta je bila dolina Tempe, druga pa soteska Termopile. Strateška prednost te je bila, da se zaradi ožine ne bi mogla vključiti v boj celotna perzijska vojska, bližnja morska ožina pa je prav tako preprečevala, da bi perzijsko ladjevje uničilo grškega. Če bi grška vojska na kopnem za nekaj časa zadržala Perzijce, bi lahko grško ladjevje medtem izbojevalo odločilno zmago. Vojaške sile, ki so jih Grki postavili za varovanje Termopil so bile razmeroma šibke, vendar naj bi zadoščale za zaporo soteske. Sledila je dvojna, kopenska in pomorska bitka. Pri Termopilah so Perzijci po neuspešnem večdnevem napadanju s pomočjo lokalnih vodnikov obšli grške položaje in se pojavili Grkom za hrbtom. Kljub obkolitvi je morala grška vojska Perzijce zadrževati tako dolgo, da je zadnja grška ladja šla skozi ožino med Evbojo in kopnim na J, sicer bi bilo grško ladjevje izgubljeno in vojna bi bila s tem odločena. V istem času potekajoča bitka pri Artemiziju je slabše poznana. Grki so z velikimi izgubami zadrževali pritisk perzijske mornarice in so se po padcu Termopil še pravočasno umaknili na J, v Saronski zaliv <=> zmaga perzijske vojske. Perzijci so po prodoru v srednjo Grčijo uničevali mesta in vasi (razen Tebe in Delfija). Medtem so Grki kot tretjo obrambno črto utrjevali korintsko ožino. Konec septembra je sledila bitka pri Salamini. Perzijska taktika je bila podobna kot pri Artemiziju; s skupino ladij so želeli zapreti ožino med Salamino in Megaro ter s tem onemogočiti grško ladjevje. Odločitev v bitki, katere potek ni popolnoma jasn, je prinesel napad atenske mornarice na enem bojnem krilu. Po dvanajsturni bitki je bila zmaga Grkov popolna. S tem je bilo tudi konec pohoda perzijske kopenske vojske. Vzroke za perzijski poraz moramo iskati v napakah njihovih poveljnikov in v večji motiviranosti na grški strani. Perzijsko ladjevje je bilo še vedno prizadeto od viharja pred bitko pri Artemiziju, poleg tega pa so Perzijci slabo poznali grško obalo. Nesposobnost perzijskih mornariških poveljnikov in stroga vojaška hierarhija - mornarji so bili suženjsko odvisni od visokih oficirjev - sta dodatna vzroka + Perzijci so se borili kvečjemu za kraljeve nagrade in odlikovanja, Grki pa za domovino. Vendar pa Grki niso bili sposobni izkoristiti zmage. Poraz Perzijcev pa je opogumil njihove nasprotnike k uporabi (upor v Halkidiki in v Babiloniji).

20. Grki na zakodu (500 - 480): Viri: Herodot, Tukidid, Diodor Sicilski. Glavna značilnost v zgod. Sicilije na prehodu iz 6. v 5. stol. je tiranija kot oblika državne ureditve. Sicilski tirani so se odlikovali kot organizatorji in voditelji v boju Grkov proti kartažanski agresiji in so v tem oziru odigrali pozitivno vlogo. Prvič je v tem delu grškega sveta ideja grške polis presešla in nadomestila ideja ozemeljsko večje zvezne države, ki je nastala z združitvijo več mestnih držav. Cena za uspešno obrambo pred Kartažani na podlagi oblikovanja večjih državnih tvorb je bila osebna svoboda državljanov. Sicilski tirani so ukinili politično svobodo, vendar so sicilski Grki pod njihovim vodstvom zaustavili kartažansko nevarnost. Izmed sicilskih tiranov tega časa je najpomembnejši Kleander iz Gele, ki si je uspel podrediti sikelsko prebivalstvo, njegov brat Hipokrat pa je priključil halkidske kolonije, tako, da se je nova državna tvorba raztezala od južne obale do Etne. Hipokratov naslednik Gelon je v to državo vključil še Sirakuze. Z naselitvijo novega prebivalstva, z gradnjo utrd in vojne mornarice je Gelon postavil temelje bodoče moči Sirakuz. Njegov brat Hieron pa je vladal v Geli. S tem je bila cela država v rokah ene tiranske družine, tako kot v poznejših helenističnih državah. Zunanja oblika mestne samouprave-polis je obstajala še naprej. Druga najmočnejša tiranska država je nastala v začetku 5. stol. ob ožinah med Sicilijo in Kalabrijo, kjer je vladal Regij. Ta se je opiral na begunce iz Mileta in Samosa, ki so se po jonskem uporu zatekli v J Italijo. Po naselitvi večjega števila Mesenijcev s Peloponeza je dobilo mesto tudi novo ime. Dvojna država Regij-Mesana je bila po moči druga državna tvorba na Siciliji. Gelonov sicilski zaveznik je postal tiran Teron iz Akraganta. Zaradi velike premoči zveze teh dveh tiranov so se drugi tirani oprli na veelsilo, ki je hotela preprečiti zedinjenje Sicilije: na Kartagino. Kartažani to izkoristijo in napadejo sicilske Grke l. 480. Najemniška vojska se je pod vodstvom Hamilkarja izkrcala na Siciliji pri Palermu. Vrhovno poveljstvo nad Grki je imel Gelon. V bitki pri Himeri, katere potek ni znan, je grška vojska zmagala, kartažanski vojskovodja je umrl v plamenih. Po tej bitki je bil Gelon najpomembnejši državnik na Zahodu. Poleg Sparte in Aten se je kot tretja pomembna sila v grškem svetu uveljavila dvojna država Gela-Sirakuze pod tiranom Gelonom, ki ga je 478 nasledil Hieron. V njegovi dobi so postale Sirakuze politično, gospodarsko in kulturno središče grškega Zahoda.

21. Pentekontaetija; nastanek atiško-delske pomorske zveze, odnosi s Sparto: Viri: Literarni Tukidid, Diodor, Justin, Plutarh. Prvih 15 let po Kserkovem pohodu pomeni za Atence vzpon. Znotraj velike helenske zveze z vodilno Sparto je nastala 478/77 s sporazumom vrste jonskih in eolskih skupnosti ter otoških skupnosti z Atenami Delsko-atiška pomorska zveza pod atensko hegemonijo. Za to sta bila zaslužna predvsem Temistokles in Aristejd. Načrt te zveze je bil nadaljevati vojno proti Perziji in zaščita maloazijskih Grkov pred Perzijci. To je bila združitev v obrambno zvezo za vse večne čase (konec zveze, ko bo na začetku v morje potopljen kos železa splaval na površje), kar se je kasneje pokazalo za največjo pomanjkljivost. Vse države članice so bile dolžne dati na razpolago ladjevje (zlasti otoške Hios, Samos, Lezbos), druge pa so morale plačevati v blagajno zveze v templju Apolona in Artemide na Delosu. Atenski državnik Aristejd je prvotno prispevek označil na 460 talentov (50 let, do peloponeške vojne-425). Pogoji so se spreminjali (gosp. spremembe, novi člani). Merilo za prispevek je bil dohodek držav. Blagajno zveze je upravljal kolegij zakladnikov (hellenotamiai). Zbor zveze je bil na Delosu, vsak član je imel 1 glas. Atene so kot hegemon sklepe zbora prilagajale svojim koristim. Določilo zveze "za vse večne čase" so Atene izkoriščale za nasilno preprečitev vsakega izstopa. V času vzpona je zveza obsegala celo območje Egeja (od jonsko-eolske obale M. Azije do Evboje, od Halkidike do Rodosa). Po fragmentih darilnih seznamov je 1.425 štela več kot 400 polis. Z Delsko-atiško zvezo postane atenska vojna proti Perziji napadalna. Sparta jih je pri tem podpirala (dokaz: pomoč Atenam v 3. mesenijski vojni-konec 60. let). Vodilna atenska politika Temistokles (zamgovalec pri Salamini) in Kimon (Miltiakov sin) sta si bila edina le glede nadaljevanja vojne proti Perziji, pri čemer Temistokles ni upošteval interesov sparte, temveč le Aten. Okrog 470 so Atenci prehiteli perzijske priprave na vojno in uničili perzijsko ladjevje v bitki pri Evrimedontu v Pemfiliji. Egejsko morje je ponovno postalo grško notranje orožje. To je bil prvi skupni podvig Pomorske zveze- vojskovodja Kimon. Do Kalijevega miru 449 je bila Pomorska zveza glavni nasprotnik Perzije. Temistoklova zmaga pri Salamini je Atenam prinesla svobodo, Kimonova pri Evrimedontu pa jih je naredila za pomorsko velesilo. Po zmagi zveze so se na eni strani včlanjale nove polis (kijske, kariohe), nekatere pa so zaradi atenskega izkoriščanja položaja hegemonia izstopale (že pred bitko Naksos => zopet s silo vključene). Kimon je l. 465 vodil odpravo proti preostalim posadkam na traški obali in ob izlivu Strimona. Pri tem je prišlo do spora s Tasom (odpadel od zveze, spor zaradi poselitve spodnjega toka Strimona). Sparta Tasosu zaradi potresa ni mogla pomagati, po 2-letnem obleganju se je atencem predal (pogoji kapitulacije: izročitev ladjevja, zrušenje obzidja, izguba posestev na kopnem,...). Zgodba Tasosa je bila svarilen zgled za ostale članice. Atenska ekspanzija je bila zaustavljena v boju s Tračani l. 464. Vojna med Atenami in Perzijo je pretrgala v arhaični dobi močne vezi z Vzhodom. V času nadaljevanja vojne Delsko-atiške zveze s Perzijo je bila Sparta na Peloponezu v vojni s sosedi, in Temistokles ter Pavzanijs (zamgovalec pri Platajah), ki sta bila najbolj zaslužna za zmago nad Perzijci, sta padla zaradi spora z državo. Pavzanijsu v Sparti niso mogli dokazati, izdaje - povezovanja s Perzijo, zato so mu očitali povezovanje s heloti. Umril je zaradi lakote v azilu v Ateninem templju. Temistokla so v Atenah obtožili povezovanja s Pavzanijem. S Kimonovo pomočjo so podprli obtožbo in ga v odsotnosti obsodili na smrt. Zadel ga je atimija (izguba časti, izobčenje). Po begu (Argos, Korkira, Epir, Makedonija, Efez) je dobil zatočišče pri perzijskem kralju Artaksesu (l. 465/4 nasledil Kserksa). Do smrti je živel v Magneziji v Lidiji (začetek 50. let). Posledica Temistoklovega padca v Atenah je bila bolj demokratična ureditev, Pavzanijsova smrt pa je v Sparti utrdila prevlado eforata. Obe državi sta šli poslej še bolj različno pot. Do preklica zavezništva med Sparto in Atenami (sklenjeno pred Kserkovim pohodom v Grčijo) je prišlo, ko so Spartanci ob uporabi helotov v Meseniji 464 prosili Atence za pomoč, Kimon je poslal manjšo vojsko hoplitov, ki pa so jo Spartanci zavrnil in zmagali. Po izgonu Kimona iz Aten z astrarkizmom 461 ni bilo več državnika, ki bi si prizadeval za sodelovanje Sparte in Aten za korist vseh Grkov.

22. Atene v Periklovi dobi: Viri: Literarni Tukidid, Diodor, Justin, Plutarh. Perikles je stopil na čelo demokratičnega gibanja v Atenah po umoru reformatorja Efiakta 461 in nadaljeval reforme v državi. Efiaktovo reformo so v Atenah izvedli med odsotnostjo prospartanske usmerjenega Kimona 462. Zmanjšali so pooblastila aristokratskega aeropaga na krvno sodstvo in in nadzor sakralnih zadev. Oblast so si delile tri po sestavi množične institucije- svet petstotih (boule), sodišče zapriseženih (heliaia) in ljudski zbor (ekklesia). Atiška demokracija doseže vrh. Ljudski zbor; teoretično vsi polnopravni moški člani, okrog 40 letnih sestankov, najmanj 6000 članov, odločanje o politiki, vojski, itd., glasovanje z dvigom rok in le v spornih primerih z glasovalnimi kamenčki-psephoi. Svet petstotih; izbran z žrebom, po 50 iz vsake file, obravnava zadeve, ki jih ni obravnaval zbor, starostna meja članov najmanj 30 let, največ 21-letna mandata, oblikovanje predloga za obravnavo na zborih. Ljudsko sodišče; 6000 državljanov nad 30 let, deljenih na porotne skupine za različne sodne zadeve, po predhodni obravnavi brez obravnave na sodišču s takojšnjim tajnim glasovanjem s kamenčki. Od 457 dobivajo člani sveta petstotih in ljudskega sodišča dnevnic. Od nosilcev izvršilne oblasti so bili arhonti (9) določeni z žrebom za 1-letni mandat, strategji (10) pa voljeni v ljudskem zboru (večkrat zapored). Strategija je tako najvažnejša oblika izvršilne oblasti. Vsak državljan je z uvedbo tožbe proti nezakonitosti (graphe paranomon) dobil pravico vložiti tožbo ob domnevnem protizakonitem

sklepu. Na množično udeležbo pri političnih odločitvah kažejo črepinje (ostraka - za izgon državljanov glasuje najmanj 6000 upravičencev). Perikles je uvedel dnevnicke za člane sodišča, člane sveta z žrebom določene uradnike. Podpiral je revne sloje (pol. podpora). Šibka točka demokracije Periklove dobe je bila predvsem politična izločenost velikih skupin prebivalstva: žensk, sužnjev, osvobojenih sužnjev in tujcev (metojki). Občasno je bil močan vpliv plemiških družin, nepredvidene so bile nekatere posledice ureditve (demagogi). Razmerje med polnopravnimi in pol. brezpravnimi je bilo 10 do 20 proti 80 do 90 % (svobodnih moških državljanov od 20000 do 30000). Perikles je utrdil tako kult., socialno in gosp. politiko, da so bile Atene metropola antičnega sveta. Organiziral je gradnje strateškega pomena (utrditev Aten z zidom - nezavzetna trdnjava z možnostjo zaščite tudi podeželskega prebivalstva; Pirej postane najmočnejše pomorsko oporišče grškega sveta) + kulturnega in družbenoprezentativnega pomena (gradnje na Akropoli: Atenin tempelj, Prapileje, Odeon.). Državna ideologija se kaže s freskami (zgod. teme bojev z Amazonkami, razrušenje Troje, bitka pri Maratonu, ...). Do konca 5. stol. je atiški dialekt prevzel glavno vlogo v zgodovinskem, znanosti, književnosti. Delovali so veliki: kipar Fidija, tragik Sofokles, Zgodovinar Herodot, Filozof Anaksagora, arhitekt Hipodam, ... Večina Atencev je znala pisati. Kult. življenje je bilo živahno (brez žensk). Zaradi preskrbe prebivalstva in državnopolitičnih ciljev pomorske zveze so Atenci ustanavljali kolonije, po pravnem položaju APOJKIJE - samostojne po zgledu kolonij arhaične dobe - in KLERUHIJE - pravni del Aten (Naksos, Andros, Lezbos, ...). Širil se je atenski vpliv. V J Italiji je bila ob sodelovanju najvidnejših strokovnjakov ustanovljena panhelenska kolonija Turiji. Sredi 30. let je Perikles z odpravo v Črno morje zadel na interese Bosporske države. Zaradi velikanskih stroškov gradenj pa se je petdesetletna slavna doba za Atene končala na robu finančnega poloma. Ko je izbruhnila peloponeška vojna, je bilo v zakladnici v templju Atene v Atenah le 6000 talentov, ki jih je kot rezervo dal z dekretom deponirati vplivni politik Kalias.

23. Zahodni Grki v dobi pentekontaetije: Viri: Diodor, Pindar. Temeljna vira sta Diodor in Pindar. Bitka pri Himeri je prinesla siciljancem sedemdesetletno obdobje miru in varnosti pred Kartagani. V tem obdobju je prišlo do pomembnega gosp. in kulturnega razvoja zah. Grkov. Hieron je na svoj dvor povabil pomembne ustvarjalce tiste dobe, zlasti pesnike. Po sirakuški zmagi nad Etruščani pri Kumah 474 je bilo konec tudi etruščanske nevarnosti. V tej dobi razcveta tiranije se je kazala le ena šibka točka družbene in politične ureditve: nelegitimnost tiranov, ki so se kljub velikim pol. in voj. uspehom le težko obdržali na oblasti. Po Hieronovi smrti l. 466 je izbruhnil v Sirakuzah upor proti tiraniji. Protitiransko gibanje je zajelo vso Sicilijo in povzročilo padec vrste tiranskih režimov. Materialni in kulturni razvoj sicilskih Grkov v tej dobi dokumentira gradnja cele vrste velikih templjev (Akragant, Sirakuze, Selinunt, Himera). Družbeni in državni razvoj Sicilije v tej dobi označujejo naslednji pojavi: 1. hudi boji znotraj posameznih sicilskih skupnosti, 2. uveljavitev domačega - staroselskega - prebivalstva, ki se je prvič povežalo pod vodstvom Duketija z osrednjim ciljem, pregnati Grke z otoka. Duketij je ustanovil neke vrste sicilsko državo, ki se je iz notranjosti skušala razširiti na obalo, vendar je bila v vojni proti Sirakuzam in Akragantu poražena. Zgodovina Velike Grčije v 5. stol. je poznana le v grobih obrisih: Grki so se morali povsod bojevati proti domačim italjskim ljudstvom. V vrsti držav se je demokracija dvignila v upor proti aristokratskim režimom, ki so jih podpirali pitagorejci. Kljub številnim državljanskim vojnám in prevratom je Velika Grčija doživela velik kulturni vzpon, zlasti polis Elea. Na grškem "daljnem" Zahodu pa je v tem času vladal mir. V ta čas sodi hiter vzpon Mesalije, ki je postala ob Kartagini najpomembnejša pomorska in trgovska metropola Zahoda. Prijateljske vezi so to polis povezovala z nastajajočo rimsko državo, saj sta imeli obe istega sovražnika: Etruščane (to zavezništvo je kasneje gotovo pripomoglo k vzponu takrat še majhne rimske države). Navzočnost Grkov na Jadranu v 5. stol. je bila šibka. V dobi atenske gospod. prevlade so Atene usmerile svojo trgovino proti SZ obali Jadrana. Takrat nastaneta naselbini Adria in Spina ob ustju Pada, pomembno vlogo je imela zlasti Korkira. V obala Jadrana je bila zaradi napadalnosti Ilirov še vedno sorazmerno nepriljubljena za naselitev grških trgovcev, pač pa je vzdolž otokov srednje Dalmacije potekala atenska pomorska pot k obali Padske nižine.

24. Peloponeška vojna (431-404): Med primarnimi viri za proučevanje peloponeških vojn je predvsem pomemben seznam davkoplačevalcev Delsko-atiške pomorske zveze. Pomemben vir so tudi govori, atiške komedije in politični spisi. Komedije sta pisala predvsem Eupolid in Aristofan. Med zgodovinarji so pomembni predvsem Tukidid in Ksenofont. Pomembnejši viri: Tukididova zgodovina, Grška zgodovina, Diodor, Plutarh, Kornelij Nepot... + Vzrok za vojno so bila politična nasprotja med Atenami in Sparto oz. Peloponeško zvezo (spartanski zavezniki) in Delsko-atiško zvezo (vodstvo Aten). + Glavni med vzroki je spor med trgovskima velesilama Atenami in Korintom. V 6. st. je Korint s svojimi kolonijami obvladoval trgovino z Z. Po zmagah nad Perzijci pa se s trgovino z Z. pričnejo ukvarjati tudi Atenci, pričnejo konkurirati Korintu. Ta pa je bil uspešen tudi v trgovini z V zaradi ugodne lege. Zaradi vzpona Aten se mora Korint politično opredeliti. V prvi peloponeški vojni je na strani Peloponeške zveze, posledično pa se Atene povežejo z Ahajo in pridobijo postojanko Navpaktos, preko katere nadzorujejo trgovino v Korinskem zalivu. + Sparta je v vojno vstopila na pobudo Korinta. Sama je bila glede vojne bolj zadržana zaradi slabega gospodarskega položaja, strahu pred helotskimi upori, padca števila prebivalstva in šibkosti Peloponeške zveze. Korint je vstopil v vojno

izsilil z grožnjo, da bo iskal pomoč pri Argosu, Spartanskem nasprotniku na Peloponezu. + Spor med Korintom in kolonijo Korkiro je sredi tridesetih let prešel v vojno za prevlado na Jonskem morju. Po porazu v pomorski bitki se je Korint odločil ponovno obračunati s Korkiro. Vendar pa je ta sklenila obrambno zvezo z Atenami in tako Korint svoje zmage nad Korkiro l. 433 ni mogel izkoristiti, saj mu je to preprečilo atensko ladjevje. + Drugo sporno območje so bili Halkidiki, tudi tu so se križali interesi Aten in Korinta. Korintska kolonija Potejdaja je, ne da bi prekinila vezi z matično polis od katere so dobivali upravnike, vstopila v DAPZ. Po Periklejevem nasvetu naj odslovijo korintske upravnike, se je Potejdaja povezala z Makedonijo in prekinila povezavo z matično polis. + Najbolj aktualno krizno žarišče pa je bilo posledica spora med Atenami in Megaro. S megarsko psefizmo Perikles Megarcem (zavezniki Korinta) prepove vstop v vsa pristanišča Pomorske zveze. Na poziv Megare so njeni zavezniki prekinili 30 letni mir z Atenami. Sledili so poiskusi pogajanj v katerih je Sparta zahtevala odstavev Perikla in razpustitev DAPZ. Sparta je skušala opogumiti posamezne člane Pomorske zveze k izstopu, zato je za vojni cilj razglasila avtonomijo Grkov. Atene so pozvale Sparto k rešitvi spora s pomočjo določb miru iz l. 446, vendar je ta poziv zavrnila in s tem pokazala željo po vojni. – Prvo desetletje je vodil pohod peloponeške vojske v Atiko vodil spartanski kralj Arhidam (po njem se imenuje prvo desetletje vojne). + Skoraj vse grško ozemlje od Jonije do Sicilije je bil razdeljeno v dva tabora. Pomorska zveza je imela kopensko vojsko namenjeno le za obrambo, medtem ko je z močnim ladjevjem (več kot 300 ladij) popolnoma obvladovala morje. Pomorska zveza je imela urejeno financiranje (denar iz vojnih rezerv in rednih davkov). Atene so dominirale v Pomorski zvezi. Bile so pomorska velesila, na razpolago pa so imele tudi vsa sredstva Pomorske zveze. Zaveznike so imele tako v Grčiji kot izven nje. Na kopnem pa so jo obdajale sovražne države, ki so čakale na priložnost, da jo napadejo. + Peloponeška zveza pa je imela močno kopensko vojsko (štela je 40.000 vojakov). Ni pa imela nikakršnih finančnih rezerv ali vojne blagajne, odvisna je bila od sprotnih denarnih in naravnih prispevkov članic. Periklov vojni načrt: Atene naj bi na kopnem branile le nekaj utrd, vse atiško prebivalstvo pa naj bi umaknilo na območje znotraj Dolgega zidu. Obleganje le tega je bilo nemogoče, saj je morje obvladovalo atensko ladjevje. Na področje Peloponeške zveze pa so bili predvideni napadi atenskih pomorskih sil. Načrt je temeljil na odpovedi velikim zunanjim uspehom, visoki morali in disciplini stenskega prebivalstva. + Vojna se je začela z neuspešnim napadom Tebancev l. 431 na Plataje (atensko zaveznico). Kljub negotovanju atenskega ljudstva je Perikles vztrajal pri obrambnem načrtu in peloponeška vojska se je kmalu umaknila. Atenci pa so poslali svoje ladjevje v Jonsko morje, na svojo stran pridobili Kefalenijo in Akarnance, ponovno pa so obračunali s Ajgino. + Drugi pohod peloponeške vojske l. 430 je zaznamoval izbruh kuge v Atenah in v mornarici. Epidemija se je razširila iz Male Azije, trajala je 4 leta in pomorila tretjino atiškega prebivalstva. To je povzročilo malodušje med Atenci za krivca pa so obdolžili Periklesa, ga odstavili in obtožili korupcije. Spartanska stran je v strahu pred kugo dala usmrtiti vsakega zajetega Atenca. l. 429 so Atenci uspešni na severnem bojišču, vendar ti uspehi niso bistveni. V tem času zaradi kuge umre Perikles in sproži se vprašanje političnega nasledstva. Kot vodilni osebnosti tega časa se uveljavita Kleon in Nikias. + l. 428 Lezbos skuša izstopiti iz Pomorske zveze, kar jim Atenci preprečijo. Strogo jih kaznujejo (izguba avtonomije, porušenje obzidja, izročitev ladjevja, izguba ozemlja, usmrtitev tisoč meščanov) in to krvavo dejanje demokratične institucije atenske države vpliva na dodatno poostreitev vojne in spartanske protiukrepe (usmrtitev vseh ujetnikov po zavzetju Plataj). + Med važnejše atenske uspehe sodi poseg na Siciliji (proti Sirakuzam in njenim zaveznicam se organizira Jonska polis) kjer dosežejo politični in diplomatski uspeh. Vojna stranka (Kleon) po prevzemu oblasti v Atenah poskuša zanetiti upor Mesenijcev proti Sparti. Tako Sparta ni mogla pregnati Atencev s Peloponeza in doživi hud poraz proti Mesenijcem. V takih razmerah ponudi pogajanja na podlagi določb tridesetletnega miru, vendar Kleon ponudbo zavrne. Kleon po uspehu Atencev v Meseniji revidira seznam davkov (prispevke je dvignil za tisoč talentov) in tako morajo zavezniki financirati atensko vojskovanje. + Vrh atenskih uspehov je zasedba otoka Kitera na J obali Peloponeza l. 424. Iz kritičnih razmer Sparto reši vojskovodja Brazidas in s majhno vojsko po pohodu čez Istmos, skozi Bojotijo in Tesalijo pride do Makedonije in prizadane Pomorsko zvezo na najbolj občutljivem mestu. l. 424 Traško območje Peloponeške zveze odpade od Aten. Atenci so bili v bitki pri Deliju (edina velika kopenska bitka v prvem desetletju peloponeških vojn) poraženi saj so tedaj Tebanci prvič uporabili taktiko poševne bojne črte. + Diplomatski poraz Atenci doživijo tudi v Siciliji (424 sicilski Grki prekinejo medsebojne spore) in njihovo ladjevje se vrne s Sicilije. V Atenah ljudstvo s potekom vojne ni zadovoljno, vojaška stranka izgubi vpliv in l. 423 Atenci sklenejo začasno premirje in obnovijo Kalijev mir s Perzijci. + Razvoj dogodkov na severnem bojišču prepreči uveljavitev miru, voditelj vojne stranke Kleon vodi pohod na severno bojišče. V odločilni bitki pri Amfipoli je bila atenska vojska poražena. V bitki umre Kleon in Brazidas. Mirovna stranka je prevzela v Atenah in tudi Sparta je bila pripravljena skleniti mir. Sparta zahteva izročitev ujetnikov in izpraznenje atenskih postojank na Peloponezu in njegovih obalah, Atencem pa je ponudila vsa tista mesta, ki so med vojno odpadla od Aten. Nikijev mir je za Atene pomenil diplomatski uspeh, saj so Atenci obdržali tisto, kar so že imeli in tako dosegli Periklov vojaški cilj. Bile pa so Atene bolj izčrpane in prizadete kot Peloponeška zveza (trpele zaradi kuge, opustošenja Atike in izgube traškega dela Pomorske zveze).

25. Sicilska ekspedicija Atencev in zadnje desetletje vojne: Viri: Med primarnimi viri za proučevanje peloponeških vojn je predvsem pomemben seznam davkoplačevalcev Delsko-atiške pomorske zveze. Pomemben vir so tudi govori, atiške komedije in politični spisi. Komedije sta pisala predvsem Evpolid in Aristofan. Med zgodovinarji so pomembni predvsem Tukidid in Ksenofont. Pomembnejši viri: Tukididova zgodovina, Grška zgodovina, Diodor, Plutarh, Kornelij Nepot... Določb Nikijevega miru (423) se niso držali ne Spartanci (zaradi nezadovoljstva članic grozi razpad Peloponeški zvezi) ne Atenci; zaradi nezadovoljstva z določbami miru na oblast v Atenah pride vojna stranka, ki jo vodita Hiperbol in Alkibiad. Načrt slednjega je bil izolirati Sparto. Da bi to dosegel, so Atenci sklenili zvezo z Argosom, Mantinejo in Elido. Boj za prevlado na Peloponezu med Sparto in Argosom je dosegel vrh z bitko pri Mantineji l. 418. Spartanska vojska je v tej bitki zmagala in prišlo je do popolne obnovitve spartanske hegemonije na Peloponezu. S tem je bila zveza Aten s peloponeškimi državami razbita in v Atenah se je okrepila mirovna stranka. Ostrakizem so uporabili v sporu med Alkibiadom (vojna stranka) in Nikijem (mirovna stranka) vendar pa ni dal nobenih rezultatov in so ga v Atenah dokončno opustili. Atenci so organizirali ekspedicijo proti nevtralnemu Melosu in pri tem bili zelo kruti, vendar pa se Sparta na te dogodke ni ozvala zaradi nevarnosti atenske zveze z Argosom. Spremembo in preobrat v peloponeški vojni je povzročila zmaga Sirakuz nad jonsko polis in atenskega zaveznika Leontine. Atene so se vmešavale v spore na Siciliji ker so v tem videle priložnost širitve na Zahod, morebitni uspeh Aten pa bi pomenil tudi povečanje blagostanja grškega prebivalstva (bogastvo Sicilije). L. 415 so Atene na Sicilijo poslale veliko armado. Atene so se v celoti posvetile sicilskemu vprašanju, saj so upale, da bi preko obvladovanja zahoda prevladovale tudi v Grčiji. Tik pred odhodom na Sicilijo pa je neznani storilec poškodoval božje podobe, kar so prebivalci razumeli kot slabo znamenje. + Sicilska ekspedicija je kmalu zašla v težave (imeli so preveliko ladjevje, atenski poveljniki niso imeli enotnega načrta (Lamah je vztrajal pri takojnem napadu na Sirakuze, Alkibiad pa je hotel na svojo stran pridobiti manjše polis in tako ustvariti podlago za napad na Sirakuze), jonske skupnosti niso zlahka pristale na Atensko zavezništvo, odpoklic Alkibiada; bil je osumljen sodelovanja pri skrunitvi božjih podob, ni se hotel vrniti v Atene temveč je prebegnil v Sparto). Atenska mornarica je v prvih spopadih zmagovala nad Sirakužani, zato so slednji za pomoč prosili Korint in Sparto. L. 414 Atenci zavzeli strateško pomembno vzpetino Epipole in z oblegovalnim zidom mesto odrezali od zaledja. V času Atenskega uspeha pa so na Sicilijo prišli Spartanci, premagali so vojsko atenskih zaveznikov in prodrli do Sirakuz. Zavzeli so tudi vzpetino Epipole, utrdili novo obrambno črto in tako izničili atensko obleganje. Zato je strateg Nikias prosil za pomoč Atene, vendar so te imele težave z obnovitvijo vojn v Grčiji (l. 414). + Atenska politični in vojaški poseg na Siciliji je prerasel v zadnje desetletje peloponeške vojne. Naslednjega leta peloponeška vojska je ponovno vdrla v Atiko in Spartanci so na Alkibiadov nasvet zavzeli utrdbo Dekelejo (dvajset kilometrov oddaljeno od Aten). + Sicilska ekspedicija Atencev se je končala s katastrofo, saj je bila pomoč iz Aten šibka, spodletel pa je tudi poskus preboja Sirakuško-spartanske blokade. Zaradi slabega znamenja (lunin mrk) je Nikias preložil Odhod atenskega ladjevja za mesec dni, in tako Sirakužanom omogočil da so atenskemu ladjevju zaprli odhod iz Velikega pristanišča, zato so bili Atenci prisiljeni po izgubi ladjevja k umiku v notranjost. Ko so se približali južni obali otoka, je bila atenska vojska za boj nesposobna in je kapitulirala. Usoda zajetih vojakov (zaprli so jih v kamnolome, kjer so pomrli od lakote in žeje, preživele pa so prodali v suženjstvo). Ta propad atenske vojske je bil največja katastrofa, ki je kdaj doletela kakšno grško vojsko. Vzroki za poraz so poleg oteževalnih okoliščin tudi nesposobno vodstvo in nezadostno poznavanje položaja na Siciliji. Ta poraz je pomenil preobrat v peloponeški vojni. + viri: Tukidid, retor Lezias, Ksenofont, Kornelij Nepot 6-9 in Plutarh. Propad sicilske ekspedicije je uvod v obdobje političnega zatona Grčije (za pol stoletja se znajde v senci perzijske premoči). Perzija pod Darejem II. ponovno postane aktivna na Zahodu, odkrito nastopa proti Atenam (domnevni kršilci Kalijevega miru) in finančno podpira Sparto (Grke v Mali Aziji prepusti Perzijcem). Kot posledica tega od Aten odpadejo otoki, oblast pa začne razpadati tudi na maloazijskem kopnem. Atene so zaradi izčrpanosti zaloga na robu finančnega zloma. Pričnejo se tudi notranje razprtije v Atenah, okrepi se delovanje oligarhov, ki skušajo omejiti vlogo demokratičnih institucij. (Oligarhično gibanje je povezano z Alkibiadom, ki je najprej v službi Perzije, nato pa skuša prek zvez s Perzijo in z oligarhi doseči spremembo državne ureditve v prid oligarhije.) + L. 411 je v Atenah padla demokracija in uveden je bil nov organ, komisija tridesetih mož. Na zboru so ukinili velikko demokratičnih institucij. Število politično polnopravnih državljanov je bilo omejeno na pet tisoč, dejansko pa je vladal svet štiristotih (njegove odločitve pa so potrjevali polnopravni državljanji). Atenska demokracija je slabo stoletje po Klejstenu prvič začasno propadla, nadomestil jo je teror oligarhov. L. 412 pa je prišlo do zmage demokratičnega gibanja na Samosu, kar je spodbudilo demokratično gibanje v Atenah. Atensko ladjevje je odpovedalo pokornost oligarhičnemu režimu. Oblast štiristotih je padla zaradi vrste zaporednih neuspehov. Novo ureditev je označevala teramentova ustava, ki je pomenila kompromis med oligarhično in demokratično vlado (državo vodi svet, ki se deli na štiri sekcije, politične pravice ima pet tisoč za vojaško službo sposobnih državljanov) a je bila v veljavi le osem mesecev. + Notranje politične razmere v Atenah pa so se odražale tudi v zunanjepolitičnih porazih (l. 412/411 odpad Evboje, jonskega in Helespontskega območja Pomorske zveze, l. 411 odpad Taosa in Abdere). S Perzijsko podporo Sparta zgradi lastno mornarico in ob pomoči Sirakuz postane pomorska sila. Atenci so sprva v dveh pomorskih bitkah zmagali nad spartansko mornarico. V bitki pri Kiziku (410) je atenska vojska popolnoma uničila spartansko ladjevje. Sparto je ta poraz tako prizadel, da je bila pripravljena skleniti mir na podlagi dotedanega položaja, vendar pa so Atenci ti ponudbo zavrnili. Kmalu nato je v Atenah teramenovo ustavo zamenjala

demokracija. Prvič v zgodovini Aten so nameravali popisati vse veljavno pravo, vendar pa je poskus propadel, ker so člani komisije popis izrabljali v lastno korist. Z diabolijo (državno podporo) so skušali zagotoviti preživetje ljudi, ki niso opravljali javnih funkcij. Začeli so z javnimi deli. Vendar pa so se Atene znašle v finančni stiski, saj so diabolije zahtevale veliko denarja, Atene pa so se financirale iz prispevkov pomorske zveze, njihovega plačevanja pa so se članice zveze skušale izogniti. Alkibiad je bil izvoljen za stratega in se je l. 408 vrnil v Atene, kjer je veljal za rešitelja domovine. Nato pa je naletel na vojaško enakovrednega, politično pa močnejšega nasprotnika v Spartancu Lizandru. Temu je uspelo prepričati Perzijce da so podprli željo Sparte po popolni zmagi. Vojna sreča se je z vojaško mornarico pod njegovim vodstvom obrnila. V pomorski bitki pri Notiju l. 407 je bila Atenska vojska poražena. Odstavljenega Alkibiada je nasledil Konon. V pomorski bitki pri Arginuzah l. 406 Atenci porazijo spartansko ladjevje. Vendar pa so Atene v tej doživele velike izgube, kar je izvalo notranjepolitične pretrese. Na procesu proti poveljnikom je eklesia šest izmed njih obsodila na smrt. To pa je sprožilo nove proteste. Tako so Atene zapravile možnost za sklenitev miru, zavrnilo so spartansko mirovno ponudbo in se neuspešno pogajale na Siciliji s Kartagino. Odločitev v vojni pa je omogočila blokada Atike prek Dekeleje in spartansko ladjevje pod vodstvom Lizandra. V pomorski bitki pri Ajgospotamih l. 405 so bili Atenci poraženi. Poraz atenskega ladjevja je omogočil spartanski mornarici blokada Aten s pomorske strani, kopenska vojska pa je prišla do samih Aten. V sledečih pogajanjih Atene izgubijo vse zunanje posesti. Porušene so bile utrdbe, zgrajene za časa Perikla, Atene so izgubile celotno ladjevje, dovoliti pa so morale vrnitev političnih pregnancev. L. 404 je spartansko ladjevje doseglo Pirej, kmalu pa je padla tudi zadnja trdnjava Pomorske zveze, Samos.

26. Grški svet po peloponeški vojni Viri: materialni (novci, utrdbe tirana Dionizija, Kononovo obzidje v Atenah), literarni (govori Atenca Izokrata), zgodovinarji (ksenofont-Helenika), papirus (Hellenika iz Oksirinha v Egiptu; opis ureditve Bojotske zveze), za zgodovino Perzijcev (Ktezias, Kornelij Nepot 9-13, Plutarh). Konec peloponeške vojne razkrije krizo grškega sveta. Ta se je kazala na vseh področjih državnega, gospodarskega in družbenega življenja. Deli Grčije so bili popolnoma opusteli, veliko prebivalstva je obubožalo, pojavila se je pravna negotovost. Ti pojavi so bili znaki krize, ki je zajela grško polis in le vodila v njen propad. Tako grška polis ni več nosilec razvoja na državnem in političnem področju. Ta propad se je odrazil tudi na kulturnem področju in spremembi življenjskega ideala (umik iz političnega življenja v zasebnost). Kljub temu pa grški svet ni izgubil svoje vloge na duhovnem področju, temveč jo je utrdil (Platon in Aristotel). + Sparta, kot zmagovalca ni bila sposobna urediti novih razmer peloponeške vojne, Spartanski hegemoniji je manjkala velika nacionalna ideja ter vojaški in gospodarski potenciali. Težišče svetovne politike se je preneslo na V, na perzijsko državo. Na Z pa se je grški svet (zaradi kartažanske nevarnosti) povezal pod hegemonijo sirakuških tiranov. + Od velikih osebnosti, ki so živele v tem času sta posebej pomembna Sokrat (vpliva na atensko javno življenje) in Platon (ustanovi Akademijo, napiše Državo). V tej dobi globoke krize grškega sveta so se upi množic osredotočile na velike osebnosti in od njih pričakovale rešitev nastalih razmer (nekateri izmed teh osebnosti dosežejo božanske počastitve). Med to krizo se je grška državniška misel začela ogrevati za idejo splošnega, vsem Grkom skupnega miru, ki je postala v tej dobi najvažnejša vsegrška manifestacija politične volje. + Z Atenskim porazom v vojni je nastopilo obdobje spartanske hegemonije na območju nekdanje Pomorske zveze, temeljila je na spartanskem zavezništvu s Perzijo. Vendar pa Sparta ni bila sposobna nadomestiti atenske prevlade, saj je imela premalo prebivalstva, bila je gospodarsko zaostala in neiznajdljiva na duhovno-intelektualnem področju. Zaradi napak je izgubila naklonjenost med Grki. Nepriljubljen je bil predvsem spartanski politični sistem (temeljil je na podpiranju oligarhičnih manjšin in na vojaških posadkah). Sparta obljubljenemu avtonomije ni nikoli uveljavila. Problem pa je povzročil tudi propad atenske mornarice, s katerim se je pričelo morsko razbojništvo (šibka spartanska mornarica tega ni mogla preprečiti). Do spremembe je prišlo tudi v Sparti (pojavi se korupcija, povečajo se družbena nasprotja, prihaja do poskusov državnih prevratov). Lizander, vodilni spartanski državnik, je bil prvi deležen božanskih počastitev. + Mirovni sporazum iz l. 404 za Atene pomeni obnovitev oligarhičnega režima. Oligarhi najprej vzpostavijo oblast petih eforov, nato pa oblast kroga tridesetih državljanov. Ta oblast trideseterice se je ob spartanski asistenci spreminila v strahovlado (najhujša v atenski zgodovini, usmrčeno je veliko prebivalcev). Teror trideseterice se je kmalu obrnil proti lastnim vrstam (radikalno krilo je pričelo obračunavati z zmernim). Ko so ukinjene vse oblike svobodnega izražanja, izvan odpor preraste v državljansko vojno. Skupina atenskih političnih emigrantov pod Trazibulovim vodstvom iz Bojotije vdrla v Atiko, vojaško zmagala nad spartansko vojsko in prevzela oblast. Oblast je prevzel kolegij deseterice. Sparta ponovno poseže, pride do sprave in razglasitve splošne amnestije ter do obnove demokracije. Do l. 400 se notranje razmere v Atenah umirijo. + L. 403 Linizarda odstavijo, kar vpliva na zunanjo politiko Špate, ki postopoma opušča vsegrške zahteve in se obračala k urejanju razmer na Peloponezu.

27. Ekspedicija Kira Mlajšega in spartansko-perzijska vojna Viri: Ksenofont, Diodor, Plutarh, Artaxerxes. Z nastopom kralja Artakserksa II. je Perzija zašla v hudo krizo, l. 404 se je po uspešnem uporuh odcepil Egipt. Zaradi nenehnih sporov med satrapi je padla avtoriteta osrednje oblasti. Oblast perzijskega kralja je

postajala vse bolj formalna, satrapi pa so se obnašali kot samostojni vladarji. V Mali Aziji so zaradi spora med princem Kirom (Artakserksov mlajši brat, podkralj Male Azije) in lokalnim satrapom z rezidenco v Sardah razmere postajale vse bolj kaotične. Kir je kot podkralj želel utrditi oblast nad perzijsko državo. Svoj načrt je začel uresničevati z najemanjem grških vojakov, ki so bili na razpolago v letih po peloponeških vojnah. Sparta je sklenil tajni sporazum, po katerem je Sparta podpirala Perzijo z vojaškim kontingentom in mornarico. Začetek vojne proti osrednji oblasti v Perziji je bil prikazan kot akcija proti Pizidijcem. Kir z diplomatsko potezo dobi nadzor nad prehodi čez Tavros. Obvladal je tudi maloazijski in prednjeazijski prostor. Artakserkses II. je v Babiloniji zbral vojsko, ki pa je po vrednosti zaostajala za Kirovo (močni grški oddelki). V bitki pri Kunsaki Kir v bitki pade, čemur sledi dolg pohod grške vojske od Babilona do Črnega morja. Sparta je bil povratek preživelih vojakov vnapoto, saj se je Sparta izpostavila v državljanski vojni proti velikemu kralju. Grški vojniki so se naposled naselili v Trakiji. +Po koncu vojne Perzija obnovi oblast v Mali Aziji in skuša vzpostaviti oblast nad Jonci. Sparta podpre jonske Grke in jim z vojsko priskoči na pomoč. Ko l. 399 poveljstvo nad to vojsko prevzame spartanski kralj Agezilaj, grška vojska postane bolj aktivna. Vojni v Mali Aziji skuša dati vsegrški značaj. Grki so prišli do Sarda, vendar ga niso zavzeli, Perzijsko ladjevje pa na morju ni bilo uspešno. Tako je bila vojna v Mali Aziji omejena na manjše plenilne pohode, ki so najbolj prizadeli Jonce (ti so morali preživljati spartansko vojsko). Kljub Agezilajevim uspehom v vojni, se razmerje moči ni spremenilo. Po ponovnem porazu v korintski vojni, pa je Sparta odpoklicala vojaški kontingent iz Male Azije. Tako so Perzijci kljub vojaškim porazom dosegli dejansko zmago v Mali Aziji.

28. Obdobje spartanske hegemonije, vzpon novih sil Viri: Ksenofont, Diodor, Plutarh. Z Atenskim porazom v vojni je nastopilo obdobje spartanske hegemonije na območju nekdanje Pomorske zveze, temeljila je na spartanskem zavezništvu s Perzijo. Vendar pa Sparta ni bila sposobna nadomestiti atenske prevlade, saj je imela premalo prebivalstva, bila je gospodarsko zaostala in neiznajdljiva na duhovno-intelektualnem področju. Zaradi napak je izgubila naklonjenost med Grki. Neprijeten je bil predvsem spartanski politični sistem (temeljlil je na podpiranju oligarhičnih manjšin in na vojaških posadkah). Sparta obljubljenemu avtonomije ni nikoli uveljavila. Problem pa je povzročil tudi propad atenske mornarice, s katerim se je pričelo morsko razbojništvo (šibka spartanska mornarica tega ni mogla preprečiti). Perzija je po vojaških uspehih v Mali Aziji z denarjem skušala izpodkopati spartansko hegemonijo v Grčiji. Denarno podporo so dobili tako dejanski kot potencialni nasprotniki Sparte. L. 395 v Grčiji izbruhne vojna zaradi spora med Lokrido (dobi podporo Aten) in Fokido (podpira jo Sparta). V tej vojni pa se prvič pokaže vojaška moč Bojotske zveze (sestavljena iz enajsti okrožij, vsako okrožje pa je prispevalo poveljnika, šestdeset članov sveta zveze in kontigent vojske; Tebe obsegajo štiri okrožja in imajo prevlado nad ostalimi naselji v zvezi). Sprva so Spartanci v Korintski vojni uspešni, po ponovnem porazu pa odpokličejo vojsko iz Male Azije. V bitki pri Korintu spartanska vojska še pred povratkom maloazijskega kontingenta zmaga in s tem obnovi spartansko hegemonijo v Grčiji. L. 394 pa je v bitki pri Knidu perzijsko ladjevje pod vodstvom Atenca Konona porazilo spartansko mornarico. Ta poraz je za Sparto pomenil propad desetletne premoči na morju. Perzijsko ladjevje pa je prvič obvladovalo Egejsko morje. S perzijsko denarno podporo so Atenci ponovno zgradili obzidje. Pridružilo se jim je več nekdanjih zaveznikov, utrdili pa so institucije demokratične ureditve. Tokratni dvig Aten je bil rezultat Perzijskih interesov in je odraz drugačnih razmer v Grčiji kot v času Perikla, ko so Atene imele vlogo voditelja poti Perzijskem. L. 392 je po prevratu demokratov v Korintu in združitvi z Argosom nastala dvojna država Korint-Argos, ki je prevzela vlogo protiuteži spartanski hegemoniji na Peloponezu. Sparta je doživela poraz spartanskega oddelka proti Atenam l. 392. Poraz Sparte v kopenski bitki je bilo znamenje spremenjene vojaške taktike (v spopadu so bili uspešnejši lahko oboroženi vojaki kot falange s težkimi sulicami). Na sledečih mirovnih pogajanjih se vidi perzijsko prevlado v Grčiji. Sparta je bila pripravljena pristati na vse atenske pogoje, če bi Atene pristale na avtonomijo vseh grških polis. Na teh pogajanjih je bila izražena želja po vsegrškem miru. Atene so spartansko ponudbo odbile, grška usoda pa je bila dejansko v rokah Perzije s katero se je še vedno bojevala Sparta. Pogajanja med Perzijo in vodilnimi grškimi državami v Sardah so se izjalovila zaradi različnih interesov v odnosu do maloazijskih Grkov. V vojni za oblast nad Jonijo se je spartanski poseg v Mali Aziji končal s neuspehom. Po drugi strani pa so bile v vojni uspešne Atene (sklenile zavezništvo z Ciprom in Egiptom, ter osvojile večji del maloazijske grške obale). To vojno so zaljučili s mirovnimi pogajanjimi na perzijskem dvoru v Suzi. Perzija je dobila nazaj izgubljeno ozemlje v Mali Aziji ter Ciper. Vsem grškim polis (z izjemo atenskih kleruhij) je bila potrjena avtonomija. Ti pogoji so izničili prizadevanja Sparte sovražni grških držav. Mnogi Grki pa so soglašali z načelom avtonomije grških polis. Pogoje spartansko-perzijskih pogajanj je Sparta morala izsiliti s pomočjo zaveznikov. Vojne pa je bilo konec z mirovnim kongresom v Sardah l. 387, na katerem je zastopnik perzijskega kralja dal razglasiti mir, ki je pomenil popolno perzijsko zmago. Sprejet je bil kraljevi mir oz. Antalkidov mir. Ta dokument je po vsebini povzetek predhodnih mirovnih pogajanj v Suzi med Sparto in Perzijo. Izvajalci (nadzorniki) miru v Grčiji so postali Spartanci, v tej vlogi so sklicali v Sparti mirovni kongres na katerem so Grki ponovno sprejeli določbe miru. Sparta je razglasila splišni mir med Grki. Perzija pa je spretno izrabila princip avtonomije grške polis za to, da je deželo razcepila v šibke države. +Diktat perzijskega kralja je odraz dejstva, da je Perzija razmere v Grčiji oblikovala po svojih interesih. Določbe kalijevega miru so ustrezale le Sparti (njen hegemonija ni bila

prizadeta). Po sklenitvi miru je Sparta skušala utrditi svoj položaj v Grčiji in tako je l.385 razširila Peloponeško zvezo, svojo hegemonija pa utrdila prek zvez s posameznimi skupnostmi v Bojotiji (načelo avtonomije pa je izrabljala v škodo Teb).V olintski vojni l.382 so tebe zavrnilo spartansko vojaško pomoč, zato so Spartanci zasedli Kadmejo in usmrtili več protispartanskih politikov.Spartanska intervencija ob sporu Halkidijske zveze z Makedonijo v olintski vojni je pomenila zadnji vrh spartanske moči v spartanski zgodovini.Spartanska hegemonija je v tem času temeljila na učinkoviti organizaciji.Celotno območje pod svojo hegemonija od J Peloponeza do Trakije so razdelili na deset okrožij(sedem na Peloponezu, osma je bila Akarnanija, deveto sta tvorili Fokida in Lokrida in deseto najprej Bojotija, nato pa Olint ter spartanski zavezniki v Trakiji).Okrožja so morala dati Sparti na razpolago vojake za zvezno vojsko ali pa denarno nadomestilo.L.379 pa je Sparta izgubila v Tebah in to je pomenilo zaton Špatanske hegemonije. Osamosvojitvev Teb in rušenje spartanske ureditve v srednji Grčiji sta ustvarila pogoje za nastanek druge Atiške pomorske zveze l.378/7.Nova zveza je temeljila na posameznih zavezniških pogodbah, ki so jih s posameznimi članicami sklenile Atene.Po objavi razglasa vsem Grkom in barbarom so v zvezo pristopili egejski otoki, grška mesta ob traški obali, skupnosti v Jonskem morju.Vendar zveza ni imela nikoli toliko članic kot prva Pomorska zveza.V zvezi so spoštovali načelo avtonomije posameznih članov.V zboru zveze je imel vsak član en glas, njihovi sklepi pa so dobili veljavo šele potem, ko jih je potrdila atenska eklezija.Člani so plačevali prispevke in ne davkov.Po razglasitvi kraljevega miru je v Atenah nastopila generacija sposobnih politikov(Kalistrat-organizator druge Pomorske zveze, Habrias-poveljnik najemniške vojske, Ifikrat in Timotej-vojaška poveljnika).Z zmago Peloponeške zveze nad Naksom in Parom l.376 je druga Atiška pomorska zveza postala vodilna pomorska sila v Grčiji.Po osvoboditvi Kadmeje in po zavrnitvi spartanskih poiskusov, s katerimi so ti skušali vzpostaviti nadzor nad mestom se je pričel vzpon Teb.Temeljal je na reorganizaciji Bojotske zveze, ki je imela svoj zbor, po novem pa je razpolagala tudi z mornarico.V sedemdesetih letih 4.st. pa se je kot pomembna država uveljavila Tesalija.Po dobi notranjih razprtij med plemiškimi družinami je nastopil tiran Jazon iz Fer, ki mu je l.372 uspelo združiti vso državo.Tesalija je bila največja vojaška sila Grčije in tesalski tiran je kot zaveznik Makedonije in Aten snoval vojni pohod proti Perziji s čimer si je pridobil naklonjenost Grkov. Po neuspelem pogajanju v Sparti je spartanska vojska vdrla v Bojotijo.Sledila je bitka pri Levktri l.371 v kateri je spartanska vojska bila poražena, s tem pa se je končalo obdobje spartanske hegemonije.

29. Obdobje Tebanske hegemonije viri:Ksenofont(Hellenika), Diodor, Plutarh, Pelopidas, Kornelij Nepot. Po osvoboditvi Kadmeje in po zavrnitvi spartanskih poiskusov, s katerimi so ti skušali vzpostaviti nadzor nad mestom se je pričel vzpon Teb.Temeljal je na reorganizaciji Bojotske zveze, ki je imela svoj zbor, po novem pa je razpolagala tudi z mornarico.V sedemdesetih letih 4.st. pa se je kot pomembna država uveljavila Tesalija.Po dobi notranjih razprtij med plemiškimi družinami je nastopil tiran Jazon iz Fer, ki mu je l.372 uspelo združiti vso državo.Tesalija je bila največja vojaška sila Grčije in tesalski tiran je kot zaveznik Makedonije in Aten snoval vojni pohod proti Perziji s čimer si je pridobil naklonjenost Grkov. Dvig nasprotnikov je Sparta skušala diplomatsko zaustaviti z novim mirovnim kongresom, na njem so razglasili splošni mir.Atenski poseg na Zakintu in tebanski napad na Plataje (atenskega zaveznika)privedo do povezovanja Aten in Sparte.L.371 je na pobudo perzijskega kralja sklican mirovni kongres v Sparti, ki pa ni dosegel nobenih rezultatov, zaradi tebanskih zahtev po priznanju Bojotske zveze. Na njem prvič nastopi Epamejnondas (kasneje je uvedel novo taktiko bojevanja, taktika poševne bojne črte – izid v bitki ni prinesli okrepljeno desno krilo, temveč levo krilo falange).Z uvedbo njegove vojaške taktike se je končala doba, ko je spartanska falanga z napadom na desnem krilu zmagovala nad nasprotnikovo vojsko.Po neuspelem pogajanju v Sparti je spartanska vojska vdrla v Bojotijo.Sledila je bitka pri Levktri l.371 v kateri je spartanska vojska bila poražena, s tem pa se je končalo obdobje spartanske hegemonije.+Tebanska hegemonija je temeljila na zavezniških pogodbah, ki so povezovale območje celotne srednje Grčije.Prišlo pa je tudi do konfliktiv med Atenami in Tebami saj je bilo več članic Bojotilske zveze hkrati tudi članic Pomorske zveze. Tebe so se v času svoje hegemonija skušale razširiti vpliv na Peloponez in zlomiti Sparto.Tako je bila slednja potisnjena v obrambo in v boj za obstanek.Spartanska ureditev Peloponeze je bila zrušena po demokratilnih uporih.L.370 so se pod vodstvom Mantineje združili Arkadijci v zvezno državo, ki se je povezala s Tebami.To dejanje pa se sprožilo tebanski pohod proti Sparti.V prvem pohodu Tebanci pridejo v bližino Sparte, tedaj pa pride do upora Mesenijcev in ustanovljena je od Sparte neodvisna država mesenija.Pod vodstvom Bojotske zveze je nastala na Peloponezu Arkadijska zveza katere prestolnica je bila megalopolis.Zveza je kovala lasten denar, imela je zvezno vojsko.Prvi tebanski pohod na Peloponz je zrušil Spartansko ureditev.Zaradi Tebanskih uspehov sta se zblížali Atene in Sparta, slednjo so v kritičnih razmerah podprle tudi Sirakuze.Drugi tebanski pohod je bil zato neuspešen.+Smrt tesalskega tirana Jazona iz Fer l.370 je pahnila državo na rob državljanske vojne in do neuspešnega poiskusa Makedoncev, da bi pridobili vpliv nad Tesalijo.Nato pa so se kaotične razmere pojavile v sami Makedoniji v katerega so posegle Tebe. Vendar pa njihov poseg ni bil uspešen, saj je bila tebanska vojska v bitki s Tesalci poražena.+L.368 so na mirovnem kongresu v Delfih skušali rešiti položaj na Peloponezu in na severu.Naslednjega leta pa je prišlo do mirovnih pogajanj v Suzi.Glavna določba sporazuma je perzijski dogovor z Bojotsko zvezo o jamstvu za neodvisnost Mesenije, kar je pomenilo udarec za Sparto. Oslabitev Pomorske zveze pa je pomenil drug sklep –

razorožitev atenskega ladjevja. Varuh miru je postala Perzija. Posledica Tebanskega uspeha v Suzi je sklenitev zveze med Atenami in Arkadijo. Atene so bile sedaj v hecnem položaju. Atene so se obvezale za pomoč Arkadijcem proti Sparti, obenem pa so bile na podlagi zavezništva dolžne pomagati Sparti proti Arkadijcem. +Mir v Suzi je postal podlaga za zadnji vzpon Teb. L. 366 so sklenile posebne pogodbe z vrsto skupnosti na Peloponezu in dosegle uspeh na severu. Sedaj tudi Tebe skušaji zgraditi svoje lastno ladjevje (prej kopenska sila). Sprva so na morju dosegali uspehe, neto pa je njihova iniciativa na morju zaostala. +Na Peloponezu so se po zrušitvi spartanskega državnega sistema nadaljevali spopadi med posameznimi skupnostmi, ki jih je tebanski poseg osvobodil spartanske nadoblasti. L. 364 je v vojni med Arkadijo in Elido v Olimpiji prišlo do oplentive tempeljske zakladnice. V arkadijski zvezi je prišlo do razcepa, del zveze se je oprl na Tebe, Drugi del pa se je povezal z elido in Ahajo, k tej zvezi pa so kasneje pristopile tudi Atene. Prišlo je tudi do zavezništva med mantinejo in Sparto. S tem je na Peloponezu nastala močna protitebanska koalicija. Z bitko pri Mantineji l. 362 so si tebanci znova skušali podrediti Peloponez. Čeprav je Bojotska vojska zmagala, je v tej bitki padel Epamejonod, kar je dejanski poraz za Tebe. L. 362/1 obe strani skleneta mirovni sporazum, ki je razglašal vsegrški mir. Sporazum je potrdil trenutno razmerje sil (Arkadijska zveza je razpadla nadva dela), to pa je bil po dolgih letih prvi sporazum, ki so ga Grki sklenili sami. +Bitka pri Mantineji zaključuje štiridesetletno obdobje od konca peloponeških vojn. V peloponeških vojnah so Grki postali obrobni dejavnik v svetovni politiki in objekt poseganja zunanjih sil. S propadom spartanske in tebanske hegemonije je bila usoda Grčije pravzaprav odločena in tudi ideja splošnega miru ni mogla prinesiti trajnejšega miru in spremeniti politično podobo dežele. Ideja suverene polis je oteževala nastanek večjih državnih tvorb, grška polis pa je kot dejavnik svetovnozgodovinskega razvoja propadla. S koncentracijo političnega, gospodarskega in kulturnega prizadevanja na majhnem prostoru pa je za časa svojega obstoja dosegla izjemne rezultate. Svobodni posameznik je postal nosilec politične svobode. Na podlagi dosežkov mestnih držav so Grki v helenistični dobi ponovno postali nosilci svetovnega razvoja na gospodarskem in kulturnem, manj pa na državno-političnem področju.

30. Razvoj sirakuške države na Siciliji po l. 400 Viri: Platonova pisma, Ksenofont, Plutarh, Diodor (v 40 knjigah napisal svetovno zgodovino, veliko črpa iz del, ki se niso ohranila). V prvi polovici 4. st. se prične pod tiranom Dionizijem I. vzpon Sirakuz. V tem času so Sirakuze prevzele eno vodilnih vlog v grškem svetu (premik v političnem ravnotežju s Aten in Sparto na Sredozemlje). +V času peloponeških vojn je Kartagina skušala to vojno izkoristiti za podreditev Sicilije. Na prošnjo Segeste so posredovali na Siciliji in pri tem uničili Selinunt in Himero (tu so iz maščevanja zaradi poraza l. 480 pobili veliko Grkov). Kmalu pa so zasedli tudi Gelo in Kamarino. Dionizij je v Sirakuzah uspešno odbil kartažanski napad in sklenil mir s Kartagino. Od tedaj velja za prvega človeka grške Sicilije. Prišel je s pripravami na vojno proti Kartažanom, zelo je utrdil mesto, ki je postala v tistem času najbolj oboroženo in zavarovano mesto. Močno oborožene pričnejo Sirakuze z vojno proti Kartagini. Po več grških porazih, kuga med Kartažani in uspešen izpad grške vojske iz Sirakuz prineseta Grkom zmago. L. 392 je ponovno sklenjen mir med Grki in Kartažani, po katerem Sirakuze obvladujejo celotno Sicilijo razen SZ dela otoka. +Po vojnah je Dionizij skušal zgraditi sirakuški pomorski imperij in dvigniti Sirakuze v velesilo zahoda. Državo je širil v treh smereh a) v J Italijo, b) na obale Jadranskega morja, c) na obale Tirenskega morja. a) je bila najlažja. L. 386 so premagali zvezo južnoitalskih mest. S tem so Sirakuze dobile nadzor nad Mesinsko ožino in dosegle pogoj za obvladovanje Velike Grčije. c) je segalo do obal Etrurije. S postojnko na Korkiri so skušale obvladati plovo pa Jadranskem morju. b) Sirakuška kolonizacija obal Jadranskega morja je bila šibka, na otokih Jadranskega morja pa so ustanovili nekaj kolonij. +V času druge vojne proti Kartagini številne skupnosti Grkov zapustijo nasprotnika Dionizija in se postavijo na stran Kartažanov. L. 382 so bile Sirakuze poražene. Tudi tretja vojna proti Kartagini l. 368 ne spremeni stanja, Sicilija je še naprej razdeljena na dva dela. +Dionizijev naslednik Dionizij II. ni tako dober politik kot njegov oče (svetovalci na njegov dvor povabijo Platona, da bi mu pomagal oblikovati državno uraditev). Sredi 4. st se na grški Siciliji uveljavijo številni lokalni tirani, izbruhnejo državljanske vojne kar označuje propad sirakuške hegemonije. Med nenehnimi boji za oblast se kandidati za oblast obrnejo na matično polis, Korint, ki za razsodnika pošlje Timoleonta. Temu uspe doseči spravo med Grki in premagati Kartažane. Odstraniti da vse tiranske režime, grške skupnosti pa poveže v zvezno državo, na čelu katere so Sirakuze. +Velika Grčija je v tem času že šla proti propadu. Zaradi krepitve italjskih ljudstev so tamkajšne skupnosti za pomoč prosile matični polis Sparto. Ta jim je skušala pomagati, a sa ji ni posrečilo. Propad Velike Grčije je bil spričo vojaške premoči sosednjih ljudstev le še vprašanje časa.

31. Grška kolonizacija na Jadranu Viri: Diodor, Plinij. Kolonije na tem območju je ustanavljala kokonija Sirakuze (zato govorimo o sekundarni grški kolonizaciji). Ta je s kolonijami skušala obvladovati obrobni prostor. Sekundarne naselbine niso posebnost jadranskega prostora, temveč so nastajale tudi drugod. Vendar pa je bila sirakuška kolonizacija obal Jadranskega morja šibka, ustanovljene so bile štiri naselbine na Z (Aria, Ankona, in dve ki jima ne vemo imena) in tri na V obali (Lissos, Issa, Pharos). Dionizij I. je ok. 390 na Visu ustanovil kolonijo Issa, ki je postala izhodišče za nadaljno kolonizacijo. Pet let kasneje je pomagal pri

ustanavljanju kolonije Pharos. Ustanovljena je bila tudi naselbina Herakleia, na kopnem pa naselbina Anchiale (obe sta neidentificirani). Kasneje so Grki iz Isse ustanovili koloniji Tragurion in Epetion v Dalmaciji, ki sta ostali v zvezi z Issa. Na Korčuli pa je poleg šibke naselbine iz l. ok. 600 nastala Isejska kolonija, katero kasneje označujejo kot knidsko naselbino. +Prvi koloniji na Jadranu sta nastali ob koncu 6. st. (Epidamnos in Apollonia), razvoj proti S pa je potekal počasi. +Viri nam kažejo, da so Grki Jadransko morje slabo poznali – Hektajevo poročilo, poročila Skilaka (omanja več mest, otokov, rek in ljudstev tega prostora). Nekaj dodatnih poročil pa prinaša pesniški opis Skimna (konec 2. st.). Na podlagi teh virov je mogoče ugotoviti politično, poselitveno in etnično podobo dežel na V obali Jadranskega morja. Na tem območju so živela tri ljudstva, Histri (na S), Liburni (na območju današnjega Hrvaškega primorja) in vrsta ilirskih ljudstev v Dalmaciji. Tudi zgodovina grških mest v Dalmaciji je premalo poznana. Znano je, da so kolonije Issa, Pharos, Herakleia in Korkyra so kovale lasten denar. Med arheološkimi viri so najpomembnejši grški napisi (najbolj znan je dekret o ustanovitvi in ureditvi naselbine – lumbardska psefizma). Iz sredine 1. st. po n. št. rimski polihistor Plinij poroča o grških mestih na J dalmatinski obali. Kasneje se omenja še več naselbin (Bouthoe dan. Budva, Olcinium – Ulcinij, Epidaurum – Cavtat). +Grki so se naselili na otokih. Z izjemo teh je bila kolonizacija na območju Jadrana šibka. Južni del Dalmacije in Liburnija sta bila neprijazna za naselitev zaradi Ilirov. Na obalah V Jadrana so bili Morski razbojniki, Grke pa je odvrčala tudi težko dostopna obala, nerodovitna zemlja in slabe povezave z zaledjem. +Šibke grške skupnosti na Jadranu so bile izpostavljene pritisku sosedov in so v kratkem času prišle v vazalni odnos do Ilirov. Le Issa je ohranila samostojnost; njen klic na pomoč proti Ilirrom je na V obalo Jadrana priklical l. 229 rimsko intervencijo.

32. Elementi grške navzočnosti na severnem jadraniu in dan. slovenskem ozemlju +Na slovenskem ozemlju ni ohranjen noben materialni vir, ki bi nesporno dokazoval grško navzočnost na tem področju. Materialnih virov tega prostora je malo. Dokazano je, da so prebivalci dan. slovenskega ozemlja imeli stike s Grki v predhodni in arhaični dobi, manj pa jih je bilo v klasični in helenistični dobi. Predhodna doba-vplivi pri nakitu, arhaična doba-najdbe lončarskih izdelkov v halštatskih najdiščih (Stična, Magdalenska gora, Most na Soči (jonska keramika), Koritnica pri Bači, Poštela pri Mariboru (črnofigurna in rdečefigurna keramika)). Iz 6.-4. st. so na tem ozemlju našli orožje grškega izvora. Našli so ga v grobovih pripadnikov plemenske aristokracije. Iz arhaične in klasične dobe pri nas niso našli nobenih grških novcev. Našli pa so 15 novcev iz helenistične dobe, ti so bili najdeni v različnih delih Slovenije. Verjetno so Grki vplivali tudi na kovanje denarja pri Keltih. Uvoz grških izdelkov je bil torej majhen in (sodeč po najdbah) občasen. + Grški topomini tudi kažejo na nekakšno prisotnost Grkov na našem prostoru. Znanih je 60 toponimov, vendar je lokaliziranih le pol. Plinij omenja toponim Aegida (Koper), geograf iz Ravene (verjetno iz 8. st.) omenja nekaj toponimov: Piranon (Piran), Neapolis (Novigrad), Ad Pirum (Hrušica), poštna postaja Pyrry (nekje v hrvaškem Zagorju), Arcia (nelokalizirana), Archimiea (nelokalizirana). Grški pisci (Strabon, Ptolomej) pa omenjajo tudi gorska imena: Okra, Karouanka (Karavanke) in Phligadia in dve rečni imeni Akylis (neidentificirano) in helos Lougeon (verjetno Cerkniško jezero). + Napačne geografske predstave grških piscev kažejo na to, da so Grki o tem prostoru vedeli le malo. To območje so spoznavali predvsem prek plovnihi poti od odmorskega območja Jadrana proti njegovemu kontinentalnemu zaledju. Hektaj iz Mileta (konec 6. st.) prvič omenja severnojadranske dežele Istre in Liburnije. Podatki o tem področju so mu znani predvsem iz poročil fokajskih pomorščakov. Po Jadranu je vodila pomorska pot preko katere so Atenci trgovali s Z jadransko obalo, SV obalne pokrajine pa v to trgovino niso bile vključene. Od srede 4. st. se v virih večkrat pojavi napačna predstava o jadransko-črnomorski bifukaciji. Aristotel je zagovarjal tezo, da se en rokav Donave izliva v Črno morje, drugi pa v Jadransko morje. To napako ponovita tudi Skimnos in Skilas. Ta predstava pa je za napačno ocenjena že za časa Avgusta (kritika Strabona). Vse do avgustove dobe pa so prevladovali napačne predstave o prostoru, kjer se sekajo Alpe, Podonavje in S Jadran. +O grškem poznavanju tega območja govori mitološko izročilo. Mit o Argonavtih oz. ena od različic tega mita govori tudi o vračanju Argonavtov iz Kolhide v domovino preko slovenskega prostora. Ob tem mitu se že v starem veku pojavi problem, po kateri poti so se Argonavti vračali in kritike nekaterih nepravilnosti, predvsem dveh izlivov Donave (Plinij – 1. st. po Kr., Zosim ok. l. 500, Sozomen – sreda 5. st. ...). To področje pa se omenja tudi v ostalem mitološkem izročilu: po Strabonu naj bi na tem območju Kolhidici (zasledovali so Argonavte) na tem območju ustanovili mesto Polai (Pulj). Omenja tudi svetišče grškega heroja Diomeda ob izviri Timava. +Območje današnje Slovenije in njenega bližnjega sosestva ni bilo vključeno v razvojni krog grške civilizacije, poseljen pa ni bil niti v dobi sekundarne kolonizacije. Vendar pa se kažejo vplivi grškega sveta tudi v tem prostoru.

33. Nastanek in razvoj makedonske države do Filipa II. Viri: dela Herodota, Tukidida, Diodorja. Makedonci so bili sprva kontinentalno hribovsko ljudstvo, ki se je preživljalo s pastirstvom in se je šele privajalo življenju v mestih. V kulturnem oziru so močno zaostajali za Grki. +Makedonci so v širšem smislu grško ljudstvo, sodijo v skupino severozahodnih Grkov. Njihov jezik ali zapisi o njem se ni ohranil. Nekaj časa je bila zastopana teza o mešanem grško-ilirskem izvoru, sedaj pa je že opuščena. Dolgo so živeli izolirano in so postali v kulturnem, družbenem in političnem oziru ljudstvo zase. +V Makedoniji se kraljeva oblast razteza samo po nižinah, v

hriboviti Makedoniji pa vladajo domači knezi. Makedonija je bila kontinentalna država., gospodarstvo je bilo agrarno, ukvarjali pa so se tudi s sečnjo lesa s katerim so zalagali Grčijo. Makedonija je bila po državni ureditvi patriarhalno kraljestvo, kralj je hkrati vojskovodja, vrhovni sodnik in vrhovni svečenik.. Pri vladanju se opira na plemstvo. Vojaški zbor so sestavljali vsi aktivni vojaki, potrjeval je kralja z aklamacijo in posegal v vprašanje nasledstva na prestolu (če so bile pri tem težave). Vrhovno sodišče pa je obravnavalo primere veleizdaje. Najstarejša obdobja njihove zgodovine so nam skoraj nepoznana. Do prvih oblik državnosti je prišlo v goratih južnih pokrajinah Makedonije, od koder so prodrli na S in ustanovili v gorski utrdbi Agaj novo prestolnico. Perdikas I. je prvi znani makedonski vladar (vladal na začetku 7. st). Konec 6. st. kralj Aminitas I. ponudi zatočišče atenskemu tiranu Hipiju, v tem času Makedonci prečkajo Vardar in svojo oblast razširijo proti V. V 5. st. si Aleksander I. prizadeva za širjenje grške kulture. Postal je perzijski vazal. Izvor grške rodbine je povezal z grškim svetom, zaradi povezanosti z heleni so mu dovolili sodelovati na olimpijskih igrah. Izvedel je reformo vojske (težko oboroženi konjenici je postavil ob stran pešadijsko vojsko, ki jo sestavljajo kmeti). Aleksandrov naslednik Perdik II. se je z uspešno diplomacijo izognil peloponeški vojni. Makedonija je postala pomemben dejavnik v grškem svetu za časa njegovega naslednika, Arhelaja I. Pridobil je pomembno mesto Pidno in posegel v notranje razmere v Tesaliji. Z gospodarskimi ukrepi in priključitvijo Makedonije perzijskemu denarnemu sistemu in dvignil gospodarstvo države. Podpiral je umetnost. Po njegovi smrti so se v deželi za daljši čas pojavile notranje razprtije. To so izkoristili sosede (na V Halkidijska zveza, na Z napadalni Iliri). Zato je Makedoniji koristila olintska vojna.

34. Doba Filipa II. Viri: materialni viri (grobnica s posmrtnimi ostanki Filipa II., novci in napisi), zgodovinar Izokrat, Demostenovi govori proti Filipu. V obdobju tebanske hegemonije, pa do prihoda Filipa II. na oblast je bila Makedonija šibka država. Filip II. ponovno reformira makedonsko vojsko. Ta je postala bolj izurjena na podlagi stalne vaje in številnih pohodov. Jedro vojske je sestavljala falanga iz težko oboroženih pešcev, konjenica pa je bila postavljena po krilih in je služila kot napadalni del vojske. S to reformo je Filip dvignil Makedonijo v vojaško najmočnejšo državo v Evropi. Vzporedno z vzponom makedonske monarhije je potekal postopni zaton Aten in druge antiške pomorske zveze. Znotraj pomorske zveze se je izoblikovala posebna Zveza otoških držav. Pomorska zveza je bila s tem bistveno prizadeta. Šibkost Aten je izkoristil Filip II., zavzel Amfipolo in Pidno. Kot odgovor na Atensko grožnjo z vojno se je Filip povezal s Halkidijsko zvezo in svojo oblast razširil proti V. Na poziv kolonije Krenides je mesto osvobodil tračanske nevarnosti, v njem pa naselil koloniste in mu dal novo ime, Filipi (takrat je prvič v evropski zgodovini mesto dobilo ime po človeku). Gospodarsko moč države je dvignila pridobitev nekdanjih atenskih zlatih rudnikov v Trakiji. Tako se od l. 348 v grškem svetu pojavlja makedonski zlatnik kot temeljna valuta. Ker je Makedonija v kratkem času postala močna država, so se njene sosede združile v zvezo, ki se ji kasnej priključijo še Atene. V zavezniški vojni Filip hitro premaga svoje sosede. S tem se je končala prva doba makedonske ekspanzije. + Spor med Fokido in Bojotijo (v zavezništvu s Tesalijo) sproži vojno, ki zajame velik del Grčije. Od tam se je razširila tudi na S v Tesalijo, kjer je ena stran podpirala onomarha, druga pa je Filipa prosila za pomoč in mu s tem ponudila možnost posega v razmere grškega sveta. V bitki na Žafranovem polju l. 352 Filip premaga vojsko Fokide, vojne ujetnike pa kruto usmrti, kar pusti močan vtis na celoten grški svet. Zmaga na Žafranovem polju je pomenila začetek makedonske prevlade v Tesaliji (prva grška dežela, ki je dejansko že prišla pod makedonsko oblast). Poiskus prodora v srednjo Grčijo po zmagi v Trakiji ni uspel. Nerešeni sta ostali vprašanji odnosov s Halkidijsko zvezo in širjenje proti V (kjer dominirata Atene in Perzija). Filipov pohod v Tesalijo l. 352 je Makedoniji priključil ozemlje med Nestom in Črnim morjem. To je pomenilo hud udarec za Atene, naslednjega pa jim je Filip prizadejal s posegom v olinski vojni, ko so Makedonci zavzeli vsa mesta Halkidijske zveze. Te polis so izgubile avtonomijo in so bile vključene v Makedonsko državo. Pridobitev Halkidike je bila za Makedonce ključnega pomena, saj so z vključitvijo starih kulturnih središč v Makedonijo bile postavljane možnosti kulturnega zблиževanja in povezovanja med Grki in Makedonci. + Zaradi Filipovih uspehov je v Atenah začelo prevladovati protimakedonsko razpoloženje, katerega pobudnik je Demosten. L. 346 je atensko mirovno poslanstvo s Filipom sklenilo politiko miru med Atenami in Makedonijo. Še pred potrditvijo miru pa je Filip zavzel del Trakije in to ozemlje priključil Makedoniji, nato pa je pristal na mir z Atenami (Filokratov mir). Od tega dejanja je Demosten v Atenah ostro nastopal proti Filipu II. Filip določbe miru takoj izkoristi za vojaški poseg v srednjo Grčijo, kjer se hitro utrdi. Namesto izključenih Fokejcev so bili vključeni v Delfsko amfiktionijo in s tem je makedonski kralj postal član grške politične in sakralne zveze. + Proti vse glasnejšemu Demostenu v Grčiji s Promakedonsko stranko nastopa Izokrat. Filipa ima za dobrotnika vseh Grkov, ki jih bo združil z Makedonci v prihodnji skupni vojni proti Perziji. Uresničitev teh idej je bila možna šele po vojaškem porazu Grkov proti Makedoniji.

35. Filipova zadnja leta vlade in nastop Aleksandra Velikega Viri: Diodor, Plutarh. Po bojih z Atenami je Filip II. z njimi sklenil mir in se posvetil urejevanju razmer na Z. V pohodu proti Ilirijem je l. 344 Filip Ilire premagal. Na novo je uredil razmere v Tesaliji, razdelil jo je na štiri okrožja, v njihovih glavnih mestih pa so rezidirali tetarhi, postavljeni s strani Filipa II. Tesalija je bila do bitke pri Pasjih glavah l. 197 tesno povezana z

Makedoniji. Atene so se pod političnim vodstvom Demostena pripravljale na vojno. Skušale so se povezati s Perzijo, a jih je Filip prehitel; s Perzijo je sklenil nenapadalni pakt. L.343/2 je posegel v Epir in pričel uveljavljati makedonske interese na Z. Prijateljski pakt s Perzijo pa mu je omogočil odločilni poseg v Grčijo. L.342 Perzija Egipt ponovno naredi za svojo provinco. Zaradi te krepitve Perzije se Filip prične povezovati z Atenami. V tem času pa Filip uspe tudi osvojiti Trakijo in jo narediti za makedonsko provinco. Ta makedonski prodor proti morskim ožinam povzroči, da protimakedonske stranke v Atenah sklenejo obrambno zvezo s tamkajšnjimi grškimi skupnostmi in se začno povezovati s Perzijo. Sklenjena je Helenska zveza pod vodstvom Aten, ki naj bi Grke branila pred Makedonci, vendar pa k zvezi ne pristopi Bojotska zveza. Makedonci napadejo atenskega zaveznika, kar sproži vojno. To je bila predvsem vojna med Atenami in Makedonijo (340-338). Filip, ki ni imel močne mornarice, in njegovo obleganje Bizanca ni bilo uspešno, se je odločil za pohod proti Skitom ob spodnji Donavi. Pohod se je končal uspešno in je dvignil moralo vojske. Nato je po diplomatski poti skušal med seboj spreti Atene in Bojotsko zvezo in napovedal vojno proti Amfisi (oskrunili naj bi Delfe). L.339 dobi od Delfske amfiktionije dovoljenje za poseg proti Amfisi in to mu omogoči, da vdre v srednjo Grčijo. Atene in Tebe so se počutile ogrožene, Demosten je zaradi tega v zvezo povezal srednjo Grčijo in dele Peloponeza in otoke. V bitki pri Amfisi Makedonci porazijo Grke, v bitki pri Hironeji pa je združena makedonska vojska poražena. Za izid bitke je bil pomemben preboj falange pod vodstvom Filipovega sina Aleksandra. Filip se nad poraženci ni maščeval, hotel je združiti grško vojsko za boj proti Perziji. Izjema so bile Tebe, ki so bile strogo kaznovane. Drugo Atiško pomorsko zvezo je Filip ukinil, Atenam pa je vzel ozemlje ob morskimi ožinami. Izokrat je Filipa pozval, naj Grke združi in jih popelje proti Perziji. Prvi je izrazil idejo o helenističnem božjem kraljestvu. Filip nato odide na Peloponez, kjer kaznuje Sparto z odvzemom ozemlja. L. 338 je bil kongres predstavnikov grške polis v Korintu in na njem so ustanovili Panhelensko oz. Korintsko zvezo. Razglašen je bil splošni mir, prepovedani so bili spori med grškimi državami, uzakonjena je bila spošna plovba. Razglašena je bila avtonomija posameznih držav, ustanovljen je bil synedrion – najvišje predstavništvo zveze, v njem so bile zastopane članice po svojem pomenu. Sklenjen je bil mir med Filipom in Panhelensko zvezo. 337 je bil Filip imenovan za poveljnika v vojni proti Perziji (sveta vojna). To je pomenilo vojno napoved za Perzijo in že naslednjega leta Filip prične z vojno. Perzija pod oblastjo Dareja II. ni bila pripravljena na makedonsko-grški pohod. Na srečo je tega ustavila Filipova smrt (bil je umorjen). Prvič v zgodovini so bili združeni J deli Balkanskega polotoka in Grčija pod makedonskim vodstvom. Filip za čas svojega vladanja z izvrstno organizacijo, vojaškimi sposobnostmi in diplomacijo korenito poseže v grški svet. + Aleksander, Filipov sin z očetom ni imel dobrih odnosov, nanj pa je imela velik vpliv mati Olimpija. Njegov učitelj je bil Aristotel, ki ga je navdušil za grško kulturo. Po Filipovi smrti je postal kralj in odstaranil svoje sovražnike in možne pretendentne za kraljevski prestol. V Grčiji so po Filipovi smrti nastopile težavne razmere. V Tebah, Antiohiji in na Peloponezu so izbruhnili nemiri, v Atenah se je okrepila protimakedonska stranka. Aleksandra v Tesaliji okličejo za hemogena Grčije in mu podelijo mesto, ki ga je prej zasedal njegov oče – v Korintu ga pooblastijo za poveljnika v prihodnji vojni proti Perziji. Prvi Aleksandrov pohod proti Tračanskim ljudstvom je bil uspešen. Aleksander vojsko vodi preko Plovdiva čez Balkan in ozemlje spodnje Donave. Zmagal je v bojih proti Illirom. Medtem pa se je v Grčiji pojavila novica, da je Aleksander mrtev in prišlo je do upora. Zanimali so ga Perzijci. Aleksander se je vrnil v Bojotijo in prekinil z uporom. Tračanski, Illirski in grški pohod okrepijo Aleksandrovo oblast v Makedoniji in omogočijo veliki azijski pohod. Finančni položaj Makedonije je bil slab, vendar Aleksander kljub temu prične s pripravami na pohod v Azijo. Upal je, da bo za preskrbo 30.000 pešcev našel vse potrebno v Perziji. Na tem pohodu so poleg makedonske vojske sodelovali tudi vojaki Panhelenske zveze. Zaradi slabšega ladjevja, se je Filip odločil, da bo vojna potekala po kopnem. Za vzdrževanje makedonske oblasti v Grčiji in za varstvo pred Iliri in Tračani je doma pustil četrtino vojske. Tej je poveljeval Filipov zaupnik Antipater, kot regent je nosil naslov stratega Evrope.

36. Aleksandrov pohod v Azijo Finančni položaj Makedonije je bil slab, vendar Aleksander kljub temu prične s pripravami na pohod v Azijo. Upal je, da bo za preskrbo 30.000 pešcev našel vse potrebno v Perziji. Na tem pohodu so poleg makedonske vojske sodelovali tudi vojaki Panhelenske zveze. Zaradi slabšega ladjevja, se je Filip odločil, da bo vojna potekala po kopnem. Za vzdrževanje makedonske oblasti v Grčiji in za varstvo pred Iliri in Tračani je doma pustil četrtino vojske. Tej je poveljeval Filipov zaupnik Antipater, kot regent je nosil naslov stratega Evrope. Viri: Arijan, Diodor, Kurcij, Plutarh, Justin. + Ahajmenidska država je bila šibka državna tvorba. Osrednji oblasti ni uspelo povezati različna ljudstva med seboj v celoto. Vojne in upori niso prizadeli samo še osrednjega dela perzijske države na iranski planoti. Perzija je razpolagala s grškimi najemniki in se za bližajoč pohod Makedoncev ni zmenila. Istega leta, kot v Makedoniji nastopi oblast Aleksander, v Perziji prične vladati Darej III. Grško-makedonska vojska je po pripravah pričela z vojno. Brez težav je prečkala Dardanjele in v Mali Aziji je Aleksander obiskal Ahilov grob. Obrambo Perzije so prevzeli štirje satrapi. V bitki pri Graniku l.334 so bili Perzijci poraženi. + Ker je bilo makedonsko ladjevje slabše ob Perzijskega, je moral Aleksander oporišča perzijske mornarice zavzeti s kopenske strani. L.335 so izpod perzijske oblasti osvobodili Lidijce. Osvobodil je tudi mnoge druge grške skupnosti in jih v svojo državo vključil kot neposredne podanike. Makedonci so osvojili Jonijo in Lidijo (Aleksander za obe deželi postavi

posebnega upravnika), na njegovo stran prestopi Karija, pridobijo tudi Likijo in Pamfilijo. Aleksander je prezimil v Frigiji po pol leta trajajočem pohodu, v katerem je zrušil perzijsko oblast v Z in osrednji Mali Aziji. Bitka pri Issu.l.333 je odločila o usodi Prednje Azije. To je bila bitka z zamenjano bojno črto (armadi se zaradi slabe vidljivosti zgrešita). Darej se prehitro požene v beg in tako Makedoncem uspe razgnati vso perzijsko vojsko z izjemo elitnega oddelka najemnikov. Ta zmaga pa ni blila po volji protimakedonske stranke, ki je upala na perzijsko zmago. Tudi pri osvajanju Prednje Azije je najprej zavzel obalni prostor, pokrajini Fenicijo in Palestino. Tir ni hotel prestopiti na Makedonsko stran zato so ga v to prisilili. Mesto na otoku so oblegali (pri tem so nasuli nasip do mesta) dokler se jim ni predalo. Nato se je Aleksander odločil za pohod v Egipt. S tem je dal Perzijcem možnost, da se pripravijo na nadaljevanje vojne, vendar tega perzijski kralj ni znal izkoristiti. Na pohodu skozi J Sirijo in Palestino so Makedonci v Gazi naleteli na hud odpor, Egipt pa se jim je predal brez boja (Makedonci so veljali za osvoboditelje).Aleksander je kronan za kralja Zgornjega in Spodnjega Egipta. Njegov odnos do Egipčanov je bil toleranten in zelo naklonjen. V Egiptu je Aleksander ustanovil Aleksandrijo, ki je kmalu postala idealno morsko in rečno pristanišče na svetu. V njem so poleg Grkov prebivali tudi pripadniki drugih narodov.+ V času pohoda v Siwo je Aleksander obiskal Amnovo svetišče, kjer so ga pozdravili kot Amonovega sina.Po tem se je kralj čutil kot izvrševalec božjega poslanstva.+L.331 je njegovega Egiptovskega pohoda konec. Njegova vojska preko Sirije prodre S od Mezopotamije. V bitki pri Gavgameli Aleksander s taktičnimi novostmi premaga številčnejšo perzijsko vojsko. Po tej zmagi se Aleksander okliče za Kralja Azije. Makedonci pridobijo Babilon(razmere uredijo podobno, kot so v Egiptu), Suzo(Aleksander zajame njihovo zakladnico, ki postane eden od temeljev gospodarskega življenja nove makedonske svetovne države) in Perzepolo(požgati da rezidenco perzijskih vladarjev in s tem simbolično zaključi pohod Makedonsev in Panhelenske zveze. Po zavzetju prestolnice je Aleksander postal naslednik Ahajmenidov, bil pa je tudi vladar imperija, v katerem so združeni Makedonci, Grki in Perzijci).

37. Aleksandrov pohod od Perzopolis do Indije Viri:Arijan, Diodor, Kurcij Ruf, Plutarh, Aleksander, Justin. L.331 je njegovega Egiptovskega pohoda konec. Njegova vojska preko Sirije prodre S od Mezopotamije. V bitki pri Gavgameli Aleksander s taktičnimi novostmi premaga številčnejšo perzijsko vojsko. Po tej zmagi se Aleksander okliče za Kralja Azije. Makedonci pridobijo Babilon(razmere uredijo podobno, kot so v Egiptu), Suzo(Aleksander zajame njihovo zakladnico, ki postane eden od temeljev gospodarskega življenja nove makedonske svetovne države) in Perzepolo(požgati da rezidenco perzijskih vladarjev in s tem simbolično zaključi pohod Makedonsev in Panhelenske zveze. Po zavzetju prestolnice je Aleksander postal naslednik Ahajmenidov, bil pa je tudi vladar imperija, v katerem so združeni Makedonci, Grki in Perzijci). Po požigu kraljeve palače v Perzepoli je Aleksander odpustil grške kontingente. Njegovo od panhelenskega programa se kaže v Aleksandrovih želji prevzeti vlogo vladarja Azije. Želel je ujeti pobeglega perzijskega kralja, vendar ga je prehitel satrap Besos, ubeglega kralja zajel in ga kot svojega ujetnika usmrtil. Po tem dogodku je Aleksander, imel se je za zakonitega naslednika Dareja III. hotel maščevati smrt svojega predhodnika. Aleksander je vse bolj postajal podoben perzijskim vladarjem. Iz evropskega vladarja se je spremenil v absolutističnega azijskega vladarja. Ker so ljudstva v V predelih Ahajmenidske države nudila Makedoncem hud odpor, so slednji ta področja osvajali tri leta. Ta dolgotrajni pohod pa se ni odvijal v obliki velikih in odločilnih bitk temveč kot gverilna vojna. To je zahtevalo, da je Aleksander svojo vojsko preoblikoval, uvedel je manjše taktične enote. Z množičnim novačenjem Irancev pa je spremenil etnično zgradbo svoje vojske. Nekaj pomembnih dogodkov za časa triletnega obleganja: Makedonci prodrejo v Baktrijo(Aleksander ustanovi dve mesti in ju imenuje po sebi). Aleksandru uspe zajeti satrapa Besosa(da ga usmrtiti na strahoten način), l.329 Aleksander z vojsko prekorači zasedeni Hindukuš. Makedonci so (med zasledovanjem Besosa) prišli so skrajnega SV območja ahajmenidske države. L.328 so Skiti uničili zadnje ostanke perzijske vojske, ki je bežala pred Makedonci in tako so olajšali zaključni del iranskega pohoda. + Aleksander je želel postati absolutistični vladar svetovne države in se je kot gesto sprave poročil z Roksano, pripadnico visokega perzijskega plemstva.Na ta način je prikazal svoj program stapljanja in povezovanja različnih ljudstev, ki pa je bil po njegovi smrti opuščen. +Aleksander je v času svoje orientalizacije spremenil odnos do Grkov in Makedoncev. Prekinil je s dotedanjimi sodelavci, ki njegovi vlogi Perzijskega vladanja niso mogli/hoteli slediti. Usode njegovih zaslužnih sodelavcev:Filoktas(poveljnik konjenice) usmrčen l.330, ker naj bi vedel za zaroto proti kralju, pa je ni naznanil, Parmenion(kraljevi svetovalec)je padel kot žrtev Aleksandrove slabe vesti, Klejtos (Aleksandru je v bitki pri Graniku rešil življenje) pa je bil usmrčen na ukaz pijanega kralja.+Vzroki za Aleksandrov indijski pohod verjetno niso ne vojaški in ne državna ideologija Ahajmenidovega naslednika, temveč se jih da razložiti s Aleksandrovo željo po dosegi robu V ekumene (tedaj še niso vedeli za Kitajsko). L. 328 jenavezal stike z indijskim kraljem. Naslednjega leta je z vojsko Makedoncev in Irancev prešel Hindukuš in prišel v dolino svetih rek. L.326 je v bitki pri Hidaspu premagal indijskega kralja. V tej bitki sta se srečali dve armadi s popolno drugačnima taktikama- indijska vojska je v napad šla na slonih. Indijskega kralja je Aleksander imenoval za svojega vazalnega kneza. Najbolj V točka, ki so jo Makedonci dosegli na svojem pohodu je bila reka Hifazis. Ko pa so prišli do tam je nastopilo monsunsko deževje, zaradi katerega je Aleksander opustil načrt pohoda proti Gangesu in obalam „Vzhodnega oceana“. Aleksander je odredil gradnjo ladjevja, ki je 326 zaplulo v Ind, vzporedno s to plovbo

pa je potekal pohod kopenske vojske. Leto kasneje so dosegli Indovo delto in Aleksander je Indijo vključil v svojo državo. Makedonska oblast v Indiji se je obdržala dve desetletji in je temeljila na vojaških oporiščih in novoustanovljenih mestih z makedonskimi vojaškimi posadkami. +Povratek indijskega pohoda pa je po svojih dosežkih postal raziskovalna ekspedicija. Narih je plul od Indove delte do Perzijskega zaliva in je na svoji poti pisal dnevnik geografskih opažanj. +Povratek makedonske vojske je potekal v treh smereh. Armadna skupina pod Kraterjem je prodirala po S poti skozi Azijo. Aleksander je glavino vojske peljal vzporedno z obalo (velike izgube zaradi pomankanja vode), tretja skupina pa je potovala po morju. Zaključek azijskega pohoda pa je bil prihod Aleksandrove vojske in mornarice v Hormuško ožino l. 325. + Aleksander naj bi se pripravljala na osvojitve Z ekumene. Z novim ladjevjem naj bi plul ok. Arabskega polotoka, temu pa naj bi sledila osvojitve S Afrike. Vendar pa so njegove načrte po Aleksandrovi smrti opustili. Njegov prihod v centralne perzijske pokrajine je zaokrožil oblikovanje države, ki se je raztezala od Jadrana do Indijskega oceana, od Donave in Kavkaza do Zgornjega Egipta.

38. Pomen Aleksandrovega pohoda Viri: Plutarh. Aleksandrov pohod je potekal od Helesponta proti Indiji. S tem pohodom je pod svojo oblastjo ustvaril svetovno državo pod svojo oblastjo. Aleksandrov prihod v centralne perzijske pokrajine je zaokrožil oblikovanje države, ki se je raztezala od Jadrana do Indijskega oceana, od spodnje Donave in Kavkaza do Zgornjega Egipta. Aleksander je sestavil novo svetovno državo. Ta je bila sestavljena iz treh delov: makedonskega kraljestva, azijskega kraljestva in območja panhelenske zveze. Vladal je v vseh treh državah drugače. V Makedoniji so kralja (teoretično) omejevale stare institucije in centri moči. V Aziji je imel kot kralj Azijcev absolutno oblast. Grkom pa je vladal kot Hegomon in kot vojskovodja v vojni proti Perzijcem. Na svojem pohodu je večkrat reformiral vojsko in jo prilagodil razmeram in nasprotnikovi taktiki. V vojsko pa ni vključeval le Grke in Makedonce, temveč tudi Azijce (Perzijci in Iranci). Aleksander je želel v svoji državi združiti makedonske in iranske elemente. Ni poznal rasizma. Za upravnike osvojenih dežel je po l. 311 postavljala tudi perzijske velikaše. + Aleksander je poudarjal, da nastopa kot rešitelj zatiranih ljudstev. To kaže tudi njegovo ravnanje z Lidijci, Karijci, Egipčani in Babilonci. Vendar pa je bila ideja o pobratenju narodov le sekundarna (glede na to, da je Aleksander nameraval osvojiti tudi Z ekumeno). Skušal je uvesti politiko stapljanja ljudstev na vsa ljudstva svetovne države. + Zgodovinsko pomembno pa je tudi Aleksandrovo ustanavljanje mest – tretje obdobje grške kolonizacije. Ta niso imela le vojaške vloge, temveč so odigrala tudi pomembno kulturno vlogo – iz njih se kasneje širila grški jezik in kultura. Mesta so bila po značaju grška in ne makedonska. S to kolonizacijo je grščina postala svetovni jezik (izpodrinila je aramejščino na V). + Velika država pa je omogočala tudi nastanek prometa in trgovine. Aleksandrov pohod pa je omogočil raziskovanje tega prostora (geografska „odkritja“). Pogoji za uveljavitev trgovine pa je bila uvedba svetovne valute. V Perziji je bimetalni sistem (slati in srebrni novci) opustil in prešel na srebrne nominalne kot na podlago denarnega sistema. + Država, ki jo je ustvaril s tem pohodom je bila prva in edina država v zgodovini. Vendar pa so po njegovi smrti mnoge njegove ideje zamrle. Najdlje se je obdržala absolutna monarhija, ki je temeljila na vladarskem kultu. Ta se je kasneje preoblikoval v helenistični vladarski kult, ki pa je bila podlaga za ideologijo rimskega cesarja. Brez Aleksandrovega oblikovanja velike države, si ne bi mogli predstavljati velikih zgodovinskih tvorb, ki so se pojavljale v nadaljni zgodovini. S pohodom pa je ustvaril most med Evropo in Perzijo na kulturnem in gospodarskem področju.

39. Boji za dediščino (do 301 pr. Kr.) Viri: Diodor, Arijan, Plutarh, Kornelij Nepot, literarni vir-dramatik Menander. Aleksander je po svoji smrti zapustil ogromno državo, ni pa imel naslednikov. Zato je njegova smrt 10. junija 323 sprožila vprašanje nasledstva. To se je skušalo rešiti na makedonskem vojaškem zboru. Formalno se je ohranila celotna država, dejansko pa so jo razdelili na več manjših delov. Aleksandra nasledil njegov polbrat in postane kralj Filip III. Državo pa si razdelijo pomembni vojaški poveljniki. Antipater ohrani svoj položaj stratega Evrope, poveljnik vojske v Aziji postane Krater. + Perdikas („regent azijskega kraljestva“) izvede upravno reformo svojega območja, uvede ureditev satrapij. Ptolomaj dobi v upravo Egipt, Evmen dobi Kapadokijo in Paflagonijo, Antigon pa dobi Pamflijo, Likijo in Veliko Frigijo. V Evropi Antipater dobi trakijo v upravo Lizimahu. + Satrapi iranskega rodu so praktično v celoti izgubili svoje položaje. Propadli so Aleksandrovi načrti osvajanja Zahoda in stapljanja narodov. Aleksandrovi nasledniki so se ukvarjali predvsem z dvema političnima konceptoma. Perdikas, Evmen in Antigon so zastopali idejo državne enotnosti, Ptolomaj in Lizimah pa sta želela oblikovanje večjih držav. Kralj v teh spopadih ni igral posebne vloge, saj je bil pod vplivom vojaških poveljnikov. + Pomembno v tem času pa je postalo tudi vprašanje, kdo bo obvladoval duhovno in kulturno središče sveta - „grško vprašanje“. + Proces v katerem je svetovna država postala razbita na manjše države je potekal v štirih stopnjah in vsaki časovni stopnji je ideja partikularnih držav zmagala nad idejo državne enotnosti. L. 321 (konec prve stopnje) je bil umorjen Perdikas, l. 317 (konec druge stopnje) sta bila usmrčena Filip III. in njegova žena Evridika, 311 pa je bil sklenjen mir, ki je potrdil razpad države med posamezne Diadohe. V bitki pri Ipsu l. 301 (konec četrte stopnje) pa je ideja enotne države dokončno propadla. + Po Aleksandrovi smrti je v Aziji vladal mir, v Grčiji pa je prišlo do globokih političnih pretresov. Politični emigranti so sprožili politične napetosti in nered. Atenci so po izstopu iz

Korintske zveze in ustanovili Helensko zvezo. Antipater ni mogel obvladati razmer in prišlo je do helenske vojne, v kateri je zmagal Demosten. V bitki pri Amorgu pa so bili Grki poraženi. Atene so izgubile prevlado na morju in vodilni položaj v Grčiji. Na oblast je prišla protimakedonska stranka, atensko demokracijo pa je zamenjala timokratska ureditev.+V Aziji pa se je Perdik skušal uveljaviti kot član argeadske dinastije prek poroke, zato so se ostali diadohi povezali proti njemu. Perdik je po ponesrečenem pohodu proti Egiptu postal žrtev atentata. Egipt se je lahko osamosvojil in se pod Ptolomejem razvijal v samostojno državo. L. 321 so potrdili novo ureditev Aleksandrove države. V tej ureditvi je imel Antipater vodilno mesto. Ni pa mogel utrditi svoje oblasti v Aziji, zato se je vrnil v Evropo. Oblast v Aziji je prevzel Antigon. Po Antipatrovi smrti je strateg Evrope postal Poliperhont. Ne v Evropi, ne v Aziji mu ni uspelo utrditi svojoje oblasti. Uprl se mu je Antipatrov sin skupaj z Antigonom, Ptolemajem in Lizimahom. Na Poliperhontovi strani pa je bila njegova dinstija, upal pa je tudi na grško pomoč. V pomorski bitki je zmagal Antigon in na Kasandrovo stran so prestopile atene. V Evropi se za nekaj časa utrdi Kasandrova oblast. V tem času pa pride do izumrtja privržencev ideje enotne države na evropskih tleh – propade dinastija Argeadov. Ta politična ideja pa je istočasno doživela podobno usodo tudi v Aziji. Vojskovodja in diplomat Evmen je podpiral Aleksandrov kult je bil v vojni proti Antigonu poražen im usmrčen. Ideja o enotni državi je propadla.+ Oblast diadoha Antigona se je povečala, zato so se proti njemu povezali Ptolomaj, Lizimah in Kasander. Tako povezani so bili premočni za Antigona in so ga porazili. K zvezi pa je pristopil tudi babilonski satrap Selevik. Ni pa pristopil k miru, ki so ga L.311 sklenili Ptolomaj Lizimah in Kasander z Antigonom. S tem mirom je bila začasno zaključena vojna za Aleksandrovo državo. Antigon je ostal upravnik Azije, Ptolomaj je utrdil oblast v Egiptu, Lizimah v Trakiji, Kasandru pa so priznali oblast v Makedoniji do polnoletnosti kralja. Mladi kralj je bil kmalu za tem usmrčen.S tem mirom je iz Aleksandrove države nastalo pet držav. Največje je bilo azijsko kraljestvo (sega od Helesponta do Evfrata). To državo je okrnila izguba Babilonije in satrapij med Tigrisom in Indom. Vsena pa je država obsegala gospodarsko pomemben maloazijski in sirski prostor. Kot politična in gospodarska sila je presegala druge začasne tvorbe diadohov.+Prostorsko bolj zaključena je bila Država Lagida Ptolomaja (Egipt, Kirenajiki, J Sirija, otok Ciper). Bila je v sporu s azijskim kraljestvom, saj sta si obe državi lastili J Sirijo in Ciper.+V Evropi sta vladala Kasander in Lizimah. Prvi je ponekod bolj dejansko, drugod bolj formalno obvladoval Grčijo. Trakijo in morsko ožino pa je nadzoroval Lizimah. Ta si je prizadeval za širjenje grške kulture na vzhodnobalkanski prostor.+Selevik je svojo državo iz Babilonije razširil nad celotnim iranskim vzhodom do indijskih meja. Ni pa uspel obnoviti oblasti v indijskem prostoru saj je tam nastala močna država pod vodstvom Sandrakotosa.Indijski vladar je sklenil pogodbo, s katero je nazaj pridobil vsa v boju z Aleksandrom izgubljena ozemlja, Selevk pa je dobil bojne slone, ki jih je uporabil v vojnah za Aleksandrovo državo.+ Selevk je ponovno želel utrditi pozicijo v Grčiji, s tem pa bi škodoval Kasandru. V Grčiji se je pojavil sin Antigona, Demetrios Poliorketes in Atenci so prestopili na njegovo stran. Prehod pod oblast Antigona so Atenci označili kot osvoboditev. Nato se je Antigon odločil poseči na Ptolomejeavo področje. V pomorski bitki pri Salamini je Demetrij Poliorket premagal egipčevsko ladjevje in za dve desetletji utrdil pomorsko prevlado „azijskega kraljestva“ v V sredozemju.Antigon se je imenoval za kralja, ta naslov pa je potem prenesel na sina. Potem pa je Antigon neuspešen pri pomorskem in kopenskem napadu na Egipt.Kraljevski naslov si l.305 nadane Ptolomaj, nato pa to storijo tudi ostali diadohi Kasander, Lizimah in Selevk. Antigon pa je nadaljeval s svojimi boji. Napadel je Rodos. Čeprav je njegov sin imel najsodobnejšo oblegovalno tehniko, mu mesta po enoletnem obleganju ni spelo osvojiti. L.304 se je končala vojna med Kasandrom in Demetrijem, ki se je končal z zmago slednjega. Ustanovljena je bila panhelenska zveza v Korintu, h kateri so pristopile skoraj vse grške polis. Zaščitnik te zveze je bil Antigon, njen namen pa je bila vojna proti Kasandru. V Grčiji pa se je izoblikovalo tudi zavezništvo proti azijskemu kraljestvu. Antigon se je zbal hkratnega napada Kasandra, Ptolomaja in Selevka in se je umaknil v Malo Azijo.+Vojna pa se je končala, ko je Lizimah prodril v azijski prostor proti V, Selevik pa iz Babilonije proti Z. Vojski sta se združili in v bitki pri Ipsu porazili vojsko azijskega kraljestva. Odločilno vlogo v tej bitki so igrali sloni. Lizimah je svoje ozemlje razširil na celotno Malo Azijo, Selevk pa je dobil preostali del Antigonovega kraljestava. Ptolomaj je dobil J obale Sirije, vendar pa Selevk na to ni pristal in to območje je bilo še stoletje in pol predmet spora med obema državama.+Ideja enotne Aleksandrove države je dokončno propadla. Vojska je postala temelj oblasti diadohov.Njen pomen je z vojaško- političnega se razširil tudi na gospodarsko področje. Antigon je prvi uvedel pomembno novost v državni upravi, ko je namesto satrapov za upravnike velikih območij postavil stratege in tako v eni osebi združil vojaško in civilno oblast. Temu zgledu sta sledila tudi Lizimah in Selevk. Maloazijske grške polis so se vključile v državno strukturo, vendar pa so ohranila notranjo avtonomijo. Ustanovljena so bila tudi številna nova mesta, ki so imena dobila po diadohih. Propadel je poiskus oblikovanja makedonsko-iranskega naroda, saj so novi diadohi v azijskih videli predvsem podložnike.

40. Vojne med diadohi do konsolidacije velikih helenističnih držav :Viri: Diodor,Arijan, Plutarh, Kornelij Nepot, literarni vir-dramatik Menander. Po l.301 je boila Aleksandrova država razdeljena na štiri velike države. Tem so vladali diadohi Selevik, Lizimarh, Ptolomaj in Kasander. Demetrij Poliorket pa je razpolagal z močno mornarico in z njo gospodoval nad morjem. Svoje načrte je usmeril na Z in se povezal s sicijskim vladarjem Agatoklom. Pojavila se je vizija sredozemskega pomorskega imperija Makedoncev in Grkov (razprostiral naj

bi se od Sicilije do Fenicije). Diadohi pa so si prizadevali postati makedonski kralji. Po Kasandrovi smrti so se ostali diadohi dali na vojaških zborih oklicati za kralja Makedoncv. Vendar pa ta naslov ni izražal dejanske moči, temveč je postal samo izraz prestiža in vladarskega legitimiranja. +Oblast Demetrija Poliorketa je temeljila na posedovanju obalnih mest. Panhelenska zveza je bila ukinjena, Atene pa so odrekle pokornost azijskemu kraljestvu. V tem času se je večalo nasprotje med dvema najmočnejšima diadohoma, Selevkom in Ptolomajem. Spor je povzročilo sirsko vprašanje. Ptolomej je na svojo stran pridobil Lizimaha in Kasandra, Selevk pa je sklenil zavezništvo z Demetrij Poliorketom.+L.298 pa je Kasander umrl in v Makedoniji so nastopile skoraj anarhične razmere. Demetrij je začel obnavljati oblast nad Grčijo. L.294 se je oklical za „kralja Makedoncev“ in postal najmočnejši vladar v Evropi. V Tesaliji je zgradil Demetriado. Uspelo se mu je utrditi v Bojotiji, zavzel je Korkiro, se povezal s sirakuško državo. Zaradi uspehov pa so proti njemu nastopili ostali diadohi. Lizimarh je vpadel v Makedonijo, Ptolomaj pa je zrušil demetrijevo oblast v Egejskem morju. Demetrij je medtem skušal zrušiti Lizimahovo oblast v Aziji, vendar je bil poražen. L.286 ga je zajel Selevk.+K sprememban v sistemu diadohov so prispvala tudi nesoglasja v družini kralja Lizimaha (uvvedel novo finančno upravo, skrbel za gospodarski dvig dežele). Dal je usmrtiti svojo ženo, Ptolomajevo hči, in s tem je med Ptolomajcem in Lizimahom prišlo do vojne. Po upor v Aziji vrsta mest prestopi na Selevkovo stran. Vojna se zaključila z bitko pri Kurupediju, kjer zmaga Selevk. Po bitki se okliče za „kralja Makedonije“, vendar kmalu postane žrtev atentatorja Ptolomaja Keravna.+Število držav po štiridesetletni vojni se zmanjša na tri. Te velike državne tvorbe so Egipt (pod Ptolomajci), Azija (pod Selevkidi) in Makedonija, ki pa se zaradi keltskega udara utrdi šele kasneje. Nastopila je druga generacija vladarjev. Ideja enotne Aleksandrove države je bila dokončno opuščena. Pojavila pa so se neova vprašanja: dvig gospodarstva, ureditev države, uveljavljanje nove državne ureditve na podlagi vladarskega kulta. Nadaljni razvoj the držav je bil različen.

41. Zahodni Grki v času pirovih vojn: viri V fragmentih ohranjena dela Timaja, Durisa, v celoti ohranjen vir Plutarhov življenjepis kralja Pira, od virov iz rimske dobe: Livij, Apijan, Kasij Dion, od materialnih virov- bronaste plošče iz južnoitalskih Lokrov.Grki na Siciliji so se branili proti Kartagini, Grki v J Italiji pa proti italiskim ljudstvom. Ker je položaj Grkov v Veliki Grčiji postal brezupen, so za pomoč prosili Grčijo. Ta jim je pomagala z najemniškimi vojskami in vojaškimi poveljniki: spartanski kralj Arhidam III., epirski kralj Aleksander, spartanski princ Kleonim in epirski kralj Pir. Sicilskim Grkom je uspelo ponovno premagati Kartažane za časa Agatokla. Sklenjen mirovni sporazum potrdi dotedanje stanje. Kartažani so imeli oblast nad tretino otoka. Agatokles je bil sirakuški državnik in vojskovodja. Po uspehu proti Sirakuzam je pridobil oblast tirana. Osvojil je mnoge grške polis in pričel z vojno proti Kartagini. Želel je izriniti Kartažane z otoka. Sprva je slabo začel in se nato odpravil na vojaški pohod proti Kartagini. Izkrca se je v Afriki in dal požgati ladjevje (s tem bi preprečil vrnitev) in se odpravil proti Kartagini. Vendar pa pri tem ni bil uspešen, vrnil se je na Sicilijo in sklenil mir, s katerim je obnovil dotedanje stanje. Po zgledu diadohov se je oklical za kralja, se povezal s Ptolomaji in pričel z združevanjem južnoitalskih Grkov. Pričel je z gradnjo novega ladjevja, a je prej umrl. Bil je zadnji pomembni državnik na Z. +Pirove vojne so pomenile prvi veliki spopad med Z in helenističnim V. Presežena je bila delitev sredozemskega sveta na vzhodno in zahodno polovico. (Rim je gospodaril na Apeninskem polotoku.) Spor med helenistično silo in Rimom je povzročila Tarentinska vojna. Rimljani so podprli grško južnoitalsko mesto Turije, ki so se bojevale proti Lukanom. Prisotnost rimske vojske v Turijah pa je spodbudila, da je Tarent s pomočjo epirskega kralja Pira skušal premagati Rimljane. Pir je v tem času ravno opustil boj za Makedonski prestol in se skušal uveljaviti na Z. Sprva naj bi Pir le pomagal Tarentincem doseči njihov cilj. Pir se je z vojsko in bojnimi sloni prišel v Tarent. Prvič se je z rimsko vojsko spopadel v bitki pri Herakleji. Pir je v boju zmagal, vendar je pri tem utrpel velike izgube. Po tej zmagi so na njegovo stran pristopile grške skupnosti v J Italiji. Italska ljudstva Lukani, Brutiji in Samniti so se povezali skupaj. Ljudstva srednje Italije pa so ostala zvesta Rimu. V pogajanjih je epirski kralj za člane južnoitalskega zavezništva zahteval avtonomijo. S tem pa bi Rim izgubil svoje pridobitve v prodiranju proti J.+ Sledila je bitka pri Avskulu, v kateri je Pir zmagal, vendar pa je ponovno doživel velike izgube. Sedaj, po dveh porazih se je Rim povezal s Kartagino. Pir pa je temu odgovoril s sklenitvijo zavezništva s Sirakuzami. In tako je pirov pohod iz spopada za južno Italijo prerasel v vojno v Z Sredozemlju. Epirskega kralja so na Siciliji oklicali za hemogena in kralja. Na začetku je bil siciljanski pohod proti Kartažanom uspešen. Prišlo pa je do slabšanja zveze med Pirom in sicilskimi Grki. Zato je Pir l.275 zapustil otok. Po njegovem odhodu so se v J Italiji okrepli Rimljani. Po bitki pri Maleventu, ki je ostala neodločena na bojnem polju, je zaradi izčrpanosti vojske in pomankanja materialnih sredstev zapustil Italijo. Ponovno je skušal dobiti makedonski prestol. Vendar pa ga Makedonci niso več podpirali. Umrl je v cestnem spopadu.+ Z njegovim odhodom pa je bil grški svet na Z prepuščen Rimljanom. Preko vojne s Pirom je helenistični svet spoznaval nastajajočo silo na Z. Zahod pa se je seznanil s grško kulturo in prišlo je do stapljanja grške in rimske kulture. Pomankanje svobode na južnoitalskem področju prizadelo predvsem na gospodarskem področju.+ V sirakuški državi je Hieron II. pričel z izvajanjem državne reforme. V času prve punske vojne, so bili na začetku na strani Kartažanov, na koncu pa so bili zavezniki Rima. Po njegovi smrti so Sirakuze zavzeli Rimljani in ta del Sicilije je postal rimska provinca. + S prihodom Južne Italije in Sicilije pod Rim je tu propadla grška polis, ki so jo

vklučili v veliko državno tvorbo. Grki na Z svoje svobode niso ohranili. Bili pa so pomemben dejavnik v nastajajoči grški kulturi.

42. Obdobje ravnotežja helenističnih držav (281-201) Viri: zgodovinski viri so se izgubili, ohranjena sta klinopisna kronika in papirus historične vsebine, od kasnejših avtorjev: Justin, Polibij, Plutarhovi življenjepisi Arata, Agisa in Kleomena, historični napisi, izkopavanja v Mali Aziji. Z novo generacijo vladarjev – Ptolomaj II. v Egiptu, Antioh I. v selevkidskem kraljestvu in kasneje Antigon Gonatas v Makedoniji – je nastopila nova doba v zgodovini helenističnega sveta. Uveljavila se je ideja ravnovesja sil. Tri velike helenistične države so določale razvoj v Sredozemlja in prednje Azije. Niso pa dosti vplivale na Z Sredozemlje. Po propadu Lizimahove države so izpraznjen prostor med Malo Azijo in Balkanom vdrli Kelti. (v helenističnem področju so prisotni že od druge polovice 5. Sst). Na vojaškem področju so bile keltske vojske slabše organizirane in šibkeje od izurjenih helenističnih armad. Njihova oborožitev in vojaška tehnika in taktika pa niso dosegale standardov helenističnih vojsk. Ob svojem prihodu na območje helenističnega sveta so bili uspešni predvsem zato, ker so se pojavili v trenutku krize in vojaške šibkosti. Kelti so l. 279 opustošili Makedonijo in si izbojevali dostop do grških dežel. Ta so se v strahu pred bližajočim sovražnikom povezale v vojaško zvezo. Kelti so prodrali do Delfov, vendar so preročišče pustili pri miru. Zaradi zaslug ob keltski nevarnosti je Ajtolska zveza prevzela nadzor nad Delfi. S tem ja Ajtolija postala vodilna v grškem svetu. Na poziv Bitinje in Ponta so Kelti preko Helesponta prišli v Malo Azijo. V slonovi bitki jih je premagal Antoh I., jih podredil oblasti Selevkidov in naseli v S delu Velike Frigije. Vendar pa so Kelti zaradi plenitev sosednjih pokrajin še vedno ostali dejavnik nestabilnosti v osrednjem delu maloazijskega prostora. +Po smrti Ptolomeja Keravnna l. 279 so v Makedoniji nastopile anarhične razmere. Ptolomejova naslednika sta bila nesposobna, zato vojaški zbor imenuje regenta. Pojavilo se je več pretendentov za makedonski prestol, najbolj uspešen med njimi pa je bil Antigonos Gonatis. Po zmagi nad Kelti je za štiri desetletja zavladal Makedoniji. +Vzpon Makedonije v tem času je helenistični fenomen. Makedonija je v kratkem času dohitela ostali helenistični svet, obnovila in utrdila je svojo oblast v grških deželah ter postala vodilna pomorska sila v Egejskem morju. +Razvoj helenističnih držav je v tem času zaznamovalo nasprotje, ki je izhajalo iz sirskega vprašanja. Ptolomaj I. je v času vojne proti Antigonu l. 301 zavzel J Sirijo. Obe državi sta se prepirali za Sirijo še pol stoletja. Tako je prišlo tudi do večih spopadov. V času od 280-279 je potekala vojna med Antiohom I. (Selevkidi) in Ptolomejem II. (Egipt). Eno leto kasneje je izbruhnila prva sirska vojna, ki pa se je končala brez zmagovalca. Vendar pa je Ptolomej obdržal ozemlja v J Siriji in Feniciji. Velike uspehe Egipta v tem času kažejo tudi diplomatski stiki z Rimom in Kartagino na Z in Indijo na V. +Ob vzponu makedonske pomorske sile pa je ta postala konkurent ptolomajski pomorski sili. Prišlo je do hremonidejske vojne. Egipt je skušal organizirati odpor Grkov proti Makedoniji. Na svojo stran je dobil Atene in Sparto. Vendar pa je Makedonija še vedno imela premoč in v vojni podredila Egipčanska zaveznika. Atene so bile nadaljnih 35 let nesvobodne. Ta vojna pa pomeni zmago helenistične monarhije nad grško polis. + V l. 260 do 253 je prišlo do druge sirske vojne. Proti Ptolomaju se povežeta selevkidska in Makedonska država. Egipt izgubi del čezmorskih ozemelj. Sklenjen je mir, ki omogoči dinastično zvezo med Ptolomajci in Selevkidi. + Ko pa po smrti Antioha II. zavlada Selevk II., da umoriti otroke iz zveze med Ptolomajci in Selevkidi. To sproži tretjo sirska vojno (246-241). Sprva je imel Egipt velike uspehe, ki pa so bili v nadaljevanju vojne izničeni. L. 241 je bil sklenjen mirovni sporazum, po katerem je Egipt obdržal le posamezne postojanke v S Siriji, Trakiji in Egejskem morju. Selevkidska država je bila na robu propada. Po uporih se je na V in Z države osamosvojil velik del državnega ozemlja. Proces propada starih struktur je zajel področji Male Azije in Iranski Vzhod. Na teh področjih se je domači etnični element uveljavil proti Makedonsko-grški prevladi v Selevkiskem kraljestvu. Na V delu Male Azije je nastala Velika Kapadokija (vladar je bil perzijskega rodu), na S pa sta nastali Bitnija in Pontos. Prebivalstvo teh držav je bilo mešano, nosilci odpora proti Selevkidom in prvi vladarji pa so bili iranskega izvora. Na iranskem V delu države se je od Selevkidske države najprej ločila Baktrija (opirala se je na veliko število grških in makedonskih vojaških kolonij). V njej pa so prevladovali Grki in Makedonci. Vpad Parijcev pa je zrušil Selevkidsko oblast in nastala je Partija. Imela je tipično fevdalno ureditev. Partijci niso podpirali grške kulture, temveč so bili iransko usmirjeni. Partijska država je kasneje postala enakovredna, nato pa premočen nasprotnik za državo Selevkidov. +V 3. st. makedonska oblast nad Grčijo ni bila več trdna. Makedonski podkralj v Grčiji je pričel krepiti svojo moč. Prišlo pa je tudi do krepitve obeh zvez. V srednji Grčiji se je uveljavila Ajtolska zveza (imela prevlado v Delfih, po vključitvi Akarnanije je postala tudi pomembna pomorska sila). Na S Peloponezu pa se je uveljavila Ahajska zveza. Obe zvezi sta bili v stalni vojni z Makedonijo, zapletali pa sta se tudi v medsebojne spore. L. 243 so Ajtolci vpadli na Peloponez in zavzeli Akrokorint. Ahajska zveza je sklenila zavezništvo s Ptolomejem III. Vojna se je končala brez odločitve. +Sredi 3. st. je razplamtelo križno žarišča na Z. V prvi punski vojni so Rimljani s Sicilije pregnali Kartagane in zavzeli celoten otok. S tem je bilo konec svobode za grški svet na Siciliji. Konec helenistične Sicilije pa pomeni rimsko zavzetje Sirakuz l. 212. Grki so na Z izgubili ves politični vpliv, ostali pa so velesila na kulturnem področju. +Po obdobju šibkega ravnovesja med helenističnimi državami pa je prišlo do spremembe v razmerju moči. Ptolomejci so povečali svoje ozemlje, Selevkidi pa so utrpeli velike izgube v Mali Aziji in na iranskem Vzhodu. Antigonidom pa je uspelo obdržati ozemlje, čeprav je bila njihova oblast nad Grčijo

načeta. Najmočnejši vladar teega časa je bil Ptolomaj III. Njegova moč je temeljila na dobri vojski, močni mornarici in gospodarski podlagi (izkoriščanje egiptovskih kmetov). + Zaradi svoje politične razdrobljenosti helenistični svet ni mogel ustaviti rimskega prodiranja proti V. V tem času se je sistem helenističnih držav delil na dva kroga, ki pa sta se stikali na obrobju. Zahodno območje sta sestavljali Makedonija in Grčija. Vzhodni krog pa sta tvorili ptolomejska in selevkidska država. Slednji sta bili zaposleni z medsebojnimi spori in nista mogli vplivati na razvoj njunega obrobja. Tako so v tem času lahko pridobile na moči nekatere manjše države, np. Pergamon in Rodos. + Novo obdobje za državo selevkidov pa se je pričelo z nastopom oblasti Antioha III. Selevkidska država je ponovno postala vodilna helenistična sila. Pridobila je ozemlja na področju Mezopotamije in Z Iranu. + Četrta sirijska vojna je bila vojna proti Egiptu za oblast nad J Sirijo oz. vojna za prevlado v V Serdozemlju. V bitki pri Rafiji. Zmagal je Egipt v čigar vojski so tedaj že bili Egipčani. Antioh III je po utrditvi oblasti v Mali Aziji odšel na pohod na Vzhod. Uspelo mu je obnoviti Selevkidsko oblast vse do Indije. Prevezel je naslov veliki kralj. V času vzpona selevkidske države in vključitve Makedonije v vojno na Z pa je ptolomejska država ostala nevtralna. + Sporni med Ajtolsko in Ahajsko zvezo so se nadaljevali. V Demetrijevi vojni ni prišlo do odločitve. V čas smrti Demetrija II. sta obe zvezi doživeli svoj vrhunec. Ajtolska zveza je nadzorovala območje od Jonskega do Egejskega morja, Ahajska pa je poleg Ahaje vključevala tudi grške polis na Peloponezu. V Makedoniji je Antigon Dozon prevzel oblast namesto mladoletnega Filipa in se je izognil prvi ilirski vojni. Kasneje pa je izkoristil kaotične razmere v Grčiji (vojno med Ahajsko zvezo in Sparto). + V Sparti so bile pod kraljem Kleomenom III. izvedene pomembne državne reforme, s katerimi je skušal obnoviti državo (ukinil institucijo eforata, uvedel je Likurgovo ustavo...). Zaradi spartanskega vzpona sta se povezali Makedonija in Ahajska zveza. V vojni proti Sparti, vojni za prevlado na Peloponezu se je prvič zgodilo, da je sovražna vojska vkorakala v Sparto. Poraz Sparte je zadnji uspeh makedonske države, kjer po Antigonovi smrti zavlada Filip V. + Vojna proti Sparti je dobila nadaljevanje v zavezniški vojni. Makedonija se je skupaj s grškimi zavezniki bojevala proti Ajtolski zvezi in njeni zaveznici Sparti. Mir je bil sklenjen v Navpaktu, po posredovanju Egipčanov. + Po uspešni rimski intervenciji v Iliriji je rimska država segala do Makedonsko-grškega sveta. S tem posegom je Rim zatrl morsko razbojništvo na Jadranu, kar je grški svet sprejel z navdušenjem. Drugo rimsko intervencijo pa je izval rimski vazal Demetrij Hvarski; Rimljani so brez težav zlomili njegovo moč in zavzeli Hvar. Ti posegi pa so pomenili grožnjo za Makedonijo in zato se je ta v vojni med Rimom in Kartagino postavila na stran slednjih. Posledica te zveze pa je bila prva makedonska vojna. Za makedonijo ni bila uspešna. Rimljani so sklenili zvezo z Ajtolsko zvezo in tako je nastala zveza protimakedonskih sil v Grčiji. V prvi rimski vojni Makedonija ni utrpela večjih teritorialnih izgub. Do odločilnega spopada med Makedonijo in Rimljani ni prišlo. Mir, ki je bil sklenjen v Fojnici je potrdil stanje pred vojno. + Neuspeh na Z je preusmeril makedonsko politiko proti V, zlasti na egejsko področje, kjer sta se po zatonu egipčanske pomorske sile uveljavila Rodos in Pergamon. V tem času je Egipt preživel hud notranjo krizo. Številni upori so prizadeli gospodarsko moč države, Egipt je izgubil gospodarsko pomembne partnerje. Po smrti Ptolomaja IV. sta Antioh III. in Filip V. sklenila tajni sporazum o delitvi ptolomejske države. Selevkidi naj bi dobili Ciper, posesti v Likiji in J Sirijo, Makedonija pa posesti v Kikladih in na tračanski obali. Sporazum je postal izhodišče za poseg Z velesile na Vzhod, v vlogo varuha ptolomejske države se je postavil Rim.

43. Selevkidska država v 3. st. Viri: zgodovinarja Polibij in Justin, Plutarhovi življenjepisi Arata, Agisa in Kleomena, izkopavanja v Mali Aziji. Selevkidska država je obsegala območje, ki je pred Aleksandrovim pohodom predstavljalo Perzijo. Tako je v selevkidski državi izstopala dediščina perzijske države. L. 281 je država obsegala ozemlje od Hindukuša do Egejskega morja, od Kavkaza do Perzijskega zaliva. V njej so živela različna ljudstva: iranska ljudstva Perzijci, Medijci, Baktri, Parti ..., semitska Babilonci, Sirijci, Feničani, Judje, Arabci in maloazijska ljudstva Frigijci, Karijci, Lidijci... in Makedonci in Grki kot politično vodilni ljudstvi. + V selevkidski državi so (kakor že v Perziji) obstajale tri kategorije prebivalcev. Dinasti so bili v tem času posestniki v Mali Aziji in Iranu. Oblast Selevkidov so sicer priznavali, vendar pa so bili od nje skoraj neodvisni. V to kategorijo so sodila tudi tempeljska območja v Siriji in Mali Aziji. Te „tempeljske kneževine“ so vodili veliki svečeniki. Bile so skoraj samostojne. Tako veliki svečeniki kot tudi dinasti so razpolagali s sužnji in služabniki. + Druga kategorija so grške polis. Ta grška mesta so uživala avtonomijo. Ljudstva (ethne), najštevilčnejša skupina, pa so bila pod neposrednim državnim nadzorom. + Država je bila razdeljena na satrapije, hiparije in toparhije. Na višku svoje moči je štela ok. 30 satrapij. Sčasoma pa se je njihovo število večalo, saj so v centralnih predelih države večje upravne enote delili na manjše. V sirskega prostoru pa so Selevkidi ustanovili dve upravni območji. Eno je obsegalo območje Male Azije s središčem v Sardah, drugo pa za območje Mezopotamije, prestolnica pa je bila Selekeja ob Tigrisu. + Reformator Antioh III. v državi uvede sistem strategij. Poleg strategov kot vojaških in civilnih upravnikov so bili za posamezna območja imenovani finančni upravniki. Iz takšne uprave so bila izključena le grška mesta v Z Mali Aziji. Njihov status so Selevkidi reševali od primera do primera. Razmerje med vladarjem in grškimi polis je temeljilo na zavezniški pogodbi. Vendar pa je imel Selevkid možnost posega v notranje razmere mest, kajti v teh mestih je bila močna selevkidska „stranka“, v večini mest pa so bile selevkidske vojaške posadke. Mesta naj bi imela naslednje obremenitve: davčno obveznost, obstoj selevkidskih vojaških posadk, izpolnjevanje kraljevih

ukazov. Ker pa se je selevkidska država večkrat znašla v težavah, so mesta to izkoristila in dosegla samostojnost.+ Selevkid je skupaj s svojim sinom ustanovil številna mesta. Med njimi so najpomembnejša naslednja: Selevkeja ob Tigrisu, Antiohija ob Orontu (postala nova prestolnica države) in Selevkeja v Pieriji(postane pomembno obmorsko mesto). Nekatera starejša orientalska mesta pa so dobila nove naseljence in nova imena. V Prednjo Azijo so se zaradi velikih gospodarskih možnosti preselili številni grški trgovci, obrtniki in umetniki. Novoustanovljena mesta so bila pod nadzorom kraljevih funkcionarjev, imela pa so svojo avtonomijo. Poleg mest so obstajale tudi naselbine nižjega pravnega ranga v katerih je prebivalo prebivalstvo iz katerega se je rekrutirala selevkidska vojska. Tak tip naselij je prevladoval v Anatoliji, Mediji, Perziji in Baktriji.+Vojsko so sestavljali stalna vojska(služili najemniki)in rezervistov. V času miru so najemniki sestavljali posadke v mestih, rezervisti pa so do kraljevega poziva prebivali v naselbinah. Vojsko so sestavljali pripadniki različnih ljudstev: najemniki iz grških dežel, falango so tvorili Makedonci – elitni del vojske. Niso pa imeli močnega ladjevja. + Vsi podložniki so bili dolžni plačevati davek (del v naturalijah, del v denarju). Plačevali so redni davek, poleg njega pa tudi desetino, „venčni denar” in davke ob izrednih priložnostih. Največ dohodkov je imel kralj, za katerega je delala množica sužnjev. Z davki so plačevali vojsko, upravo in dvor. + Selevkidska država je imela pomembno vlogo pri širjenju grške kulture proti V. Grški jezik je izpodrinil aramejskega in druge V jezike. Na Z predelih države se je razvijala tudi književnost.+S prihodom Makedoncev in Grkov v Azijo se je pričelo preslojevanje prebivalstva. Iranskim veleposestnikom in feničanskim trgovcem se je pridružil grško-makedonski višji sloj. Iranci so tudi po prihodu Grkov obdržali pomembne zadolžitve v državni upravi in s tem ohranili vpliv v Selvkidski državi. +Sredi 3.st. je na iranskem višavju V selvkidske države nastala država iranskih Partov. To je bila Baktrija, ki je s svojo odcepitvijo oslabilo položaj Grkov v Aziji (imela je številne grške naselbine). Z nastankom Baktrije pa se je pričel boj med Iranci in grško-makedonsko stranjo. Iranci so bili uspešnejši.

44. Ptolomejska država v 3. st. Viri: zgodovinarja Polibij in Justin, Plutarhovi življenjepisi Arata, Agisa in Kleomena, izkopavanja v Mali Aziji. Ptolomejska država je bila ozemeljsko najbolj sklenjena. S puščavami na V in Z je bila dobro zavarovana in je ohranila ozemeljsko celovitost. Višek je Egipt dosegal za časa Ptolomeja II. in je prevzel vodilno vlogo v grškem svetu. Ptolomajski Egipt je bil najbolj izrazita pomorska sila v V Sredozemlju.+ V državi so vladali makedonsko-grški višji sloji. Ostalo prebivalstvo je bilo kmečko in je imelo podrejen položaj že pod faraoni. V Egiptu je bila navzoča tradicija starega Egipta, ki se je odražala v upravi, organizaciji svečeništva in templjev, ter v sistemu liturgij in tlake. Kljub prihodu grško-makedonske aristokracije v Egipt se državni sistem ne spremeni. Le pisarji so namesto aramejskega pričeli uporabljati grški jezik. Zaradi goste poseljenosti niso ustanavljali veliko grških mest. Od ustanovljenih sta najpomembnejša Aleksandrija in Ptolemeiada (novo središče za Tebiado v zgornjem Egiptu). +Egiptovska država je bila strogo centralizirana. Kralj je imel velika pooblastila in velike delovne naloge. Vsak državni podanik se je imel v primeru spora pravico obrniti se na kraljevo pisarno, ki je o tem izdala dokument ustreznim upravnim uradom.+Egipt je bil razdeljen na okraje (tako kot v dobi faraonov). Tega je upravljal strateg, ki je bil prvotno vojaški poveljnik, nato pa je postal vodja civilne uprave. Pri tem sta mu pomagala upravnik financ in posebni funkcionar (nadzornik obdelovalne zemlje). Ti funkcionarji so vodili upravo s pomočjo pisarjev z različnimi zadolžitvami. Okraji so se delili na nižje upravne enote – občine, te pa so se še naprej delile na posamezne vasi. Nižje upravne enote so imele poseben upravni aparat. Ta je bil sestavljen iz načelnikov in njihovih pisarjev. Strateg Tebiaide je upravljal območje na J države, ki so bila od konca 3. st. združena v večjo upravno enoto.+Vojska je bila sestavljena iz Makedoncev in najemnikov(povečini Grki), pa tudi iz pripadnikov drugih evropskih in azijskih ljudstev.Vojaški garnizoni so bili v Aleksandriji, pomembnih obmejnih mestih in čezmorskih deželah.Vojaki so bili nameščeni, kjer je bila prosta zemlja. Posamezne etnične skupine so imele svojo organizacijo, vendar pa so izgubljale svoj etični značaj.V drugi polovici 3.st. je upadlo število Makedoncev, najemniška vojska pa je dosti stala, zato so proti koncu 3.st. v vojsko vključevali tudi domačine. S tem pa so okrepili njihovo moč, kar se kaže v uporih domačega prebivalstva od konca 3. st. + Ptolomajci so se v meddržavni politiki upirali na močno ladjevje, katerega jedro je tvorilo kraljevo ladjevje. Vojska je imela nekakšnega vojnega ministra, mornarici pa je načeloval minister za mornarico.+ Duhovščina je imela velik vpliv v državi. Podpirali so jo Ptolomajci in se niso vmešavali na področje vere in kulta temveč so jo nadzorovali le gospodarsko. Kasneje so tudi številnim templjem, kamor so se potem zatekli prebivalci zaradi prevelikih obremenitev in državne prisile, podeljevali pravico azila.+Glavni vir Ptolomajskih dohodkov je zemlja. To so obdelovali „kraljevi kmetje”, ki so morali plačevati letno najemnino in tudi številne druge dajatve (deloma v naturalijah, deloma v denarju). Poleg kraljeve zemlje so obstajala še druge posebne skupine zemljišč (tempeljska zemlja, zemlja Kleruhov, zemlja visoki državnih dostojanstvenikov, zasebna zemlja). Na osnovi davčnega sistema so vse skupine zemljišč prinašale dohodke kralju.Grški strokovnjaki so s pomočjo nasilno rekrutiranih Egipčanov skrbeli za delovanje namakalnega sistema. Ta nadzor nad Nilom jim je omogočil pridelavo velike količine žita in tako je to postalo glavno izvozno blago.+Ostala agrarna in obrtna proizvodnja je bila organizirana na podlagi kraljevih monopolov (proizvodnja je potekala v kraljevih delavnicah).+S temi dohodki je kralj lahko plačeval vojsko, ladjevje, upravni aparat in dvor v Aleksandriji. Egipčani so proizvajali predvsem tekstil, steklo, kadila, kozmetične izdelke, izdelke iz slonove kosti. Te

proizvode so tudi izvažali. Tako je Aleksandrija postala pomembno pristanišče za trgovino med V in Z. Ptolemaj II. je dal tudi vzpostaviti vodno pot med Sredozemljem in Rdečim morjem. +Denarno gospodarstvo je bilo podlaga gospodarskega življenja. Egipt je bil polietnična država. Vsi državni dohodki so bili last vladarja, od njih pa so imela koristi tudi sloj funkcionarjev (Makedonci, Grki). Domačini pa so morali opravljati brezplačno delo v rudnikih in kamnolomih ter gradbena dela v zvezi z namakalnim sistemom. Egipt je temeljil na strogo centraliziranem gospodarstvu.

45. Makedonija pod Antigonidi in razvoj v Grčiji v 3. st. Viri: zgodovinarja Polibij in Justin, Plutarhovi življenjepisi Arata, Agisa in Kleomena, izkopavanja v Mali Aziji. Država Antigonidov v Makedoniji in Grčiji je bila po obsegu in številu prebivalstva najmanjša izmed treh držav, ki so po dolgotrajnih spopadih nastale iz Aleksandrove svetovne države. +Imela je fevdalno strukturo. Kralj je bil največji posestnik, njegova opora pa so bili mali posestniki, ki so v vojni nastopili kot vojaki v falangi. Preko Soluna (največje pristanišče v Egejih) je imelo tesne stike z drugimi trgovskimi mesti. Drugo pomembnejše pristanišče pa je bila Demetriada. V 3. stoletju je bilo v državi vedno prisotno nasprotje med Grki in Makedonci in skupna makedonsko-grška državna tvorba se v pravem pomenu te besede ni nikoli razvila. +V 3. st. je moč Makedonije temeljila na makedonski ljudski vojski. Kasneje so se ji pridružili tudi najemniki, ki so sestavljali vojaške posadke v Grčiji. +Država je bila po svoji zgradbi dualistična. En del je bila Makedonija (povezana s Tesalijo), drugi del pa so bile grške dežele. Središče je bilo v Korintu pod makedonsko oblastjo in upravo). Makedonija in Tesalija sta bili razdeljeni na okrožja pod upravo okrožnih namestnikov. V goratih predelih Makedonije pa je oblast ostala v rokah domačega plemstva. Makedonska mesta so imeli vlogo upravnih središč posameznih okrožij, niso pa imela avtonomije. Trakijo, Peonijo in grške pokrajine (Makedoniji priključene dežele) so v kraljevem imenu upravljali strategji. Makedonski podkralj je upravljal grške pokrajine. Rezidenco je imel v Korintu. L. 234 pa Grčija izgubi Korint (zavzame ga Ahajska zveza). Grki z Makedonci niso bili zadovoljni, makedonska vojaška posadka je bila osovražena, prav tako pa so Grki nastopili proti tiranskim režimom, ki so jih podpirali Makedonci. Makedonija v tem času ni bila zmožna povezati celotno Makedonijo in ozemlja pridobljena v času Filipa II. Makedonska oblast nad Grčijo je temeljila na prisili. Poleg treh helenističnih monarhij se v 3. st. ni izoblikovala pomembnejša državna tvorba. V tem času je prišlo do popolnega zatona grške polis. Da bi vzdržali pritisk Makedoncev, so morali Grki preseči partikularizem in se povezati med seboj. Tako je v Z predelih srednje Grčije nastala Ajtolska zveza (l. 367/6), na S Peloponezu pa je nastala Ahajska zveza. Zvezi sta vključevali tiste polis, ki dotedaj v grški zgodovini niso odigrale pomembnejše vloge. Vendar je obema zvezama manjkala prava hegemonija. Središče Ajtolske zveze je bil sveti gaj v Termosu, središče Ahajske pa Zevsov tempelj v Agiju. Zvezi se nista izoblikovali v zvezno državo, saj se ni izoblikovala neka osrednja oblast, temveč je vojski zveze poveljeval za eno leto voljeni strateg. +Sparta je po porazu pri Selaziji iz drugorazredne postala tretjerazredna država. Dvignil se je Rodos in postal pomembna trgovska metropola. Na Z pa v tem času pride do vzpona Sirakuz pod Hieronim II. To je bilo zadnje polstoletno obdobje vzpona Sirakuz. Tudi v Sirakuzah so uvedli številne elemente helenistične državne ureditve, vendar pa Sirakuze niso bile pravo helenistično kraljestvo, saj se tam ni razvil vladarski kult. V Hieronovi dobi so Sirakuze postale prva rimska klientelna država v helenističnem svetu.

46. Kulturnozgodovinska podoba helenističnega sveta v 3. st. Viri: zgodovinarji: Polibij, Livij, Justin, Jožef Flavij, Apijan, geograf Strabon, novci, napisi, parusi. Države, ki so nastale po razpadu Aleksandrove svetovne države so imele nekatere skupne značilnosti. V Aziji in Egiptu je zemljo imel v lasti kralj, bila je njegova zasebna lastnina in se je dedovala znotraj dinastije. V Makedoniji pa je bil kralj v odnosu do plemstva le prvi med enakimi. V selevkidski kot v ptolomejski državi je množici domačinov vladala manjšina prišlekov. Zato je v teh državah manjkal nacionalni značaj. +Helenistična civilizacija je bila po prostorskem obsegu svetovna. V tem času so Grki in helenizirani Makedonci v novosvojene predele prinesli svoj jezik, svoje navade, religijo in mnoge druge kulturne institucije. Grščina je postala svetovni jezik. Razširilo se je atiško pravo. Gymnasion je postal središče kulturnega življenja. Na Vzhodu pa so se pojavile tudi druge kulturne institucije (gledališče). Društva so bila verskega, socialnega ali gospodarskega značaja. +Helenistična civilizacija je bila izrazito mestna. Novost v velikih mestih je bil kraljevi dvor. S širjenjem grške civilizacije na V je Grčija izgubljala vlogo osrednje dežele in je postajala obrobje helenističnega sveta. +V Grčiji je izrazit tudi zaton na kulturnem področju. Med starimi kulturnimi središči le Atene deloma ohranijo svojo vlogo. Na V pa nastajajo nova kulturna središča. Najpomembnejša med njimi so bila Aleksandrija v Egiptu, Antiohija v Siriji, Pergamon v Mali Aziji. Žarišča kulturnega življenja so postali helenistični dvori. +Helenistična kultura je spremenila svoj značaj, saj so bili helenistični vladarji mecenji umetnikov in znanstvenikov. Prišlo je tudi do sprememb v načinu življenja, življenskem idealu in mentaliteti človeka. Svobodni grški človek ni imel več moči vplivati na politiko in dogajanje okoli sebe. Počutil se je nemočnega in se zato oddaljeval od političnega življenja. Tudi negrško prebivalstvo je občutilo razlike, namesto domačih vladarjev so bili na oblasti Grki in Makedonci. Prišlo je do sprememb v mnenju helenističnega človeka, ki se je počutil kot žrtev dogodkov na katere ni imel nobenega vpliva. Zaradi svoje nemoči se je obračal na

bogove in velike državnike ter vojskovodje (postajajo predmet božjega čaščenja). Na spremembe pa sta vplivali tudi kolonizacija in migracija, saj je pri tem prihajalo do stikov Makedoncev in Grkov ter nosilcev tujih kultur. Vse to pa je vodilo v individualizem, ki je glavna značilnost helenistične dobe. V zasebnem življenju je vse večjo vlogo dobivala družina. Ta ni bila več tako odvisna od rodu, kar se kaže tudi pri zakonskih zvezah. Te so postajale vse manj zadeva rodu in sorodstva in vse bolj zadeva moškega in ženske, ki sta jo sklenila. Ženska ni potrebovala dovoljenja varuha oz. očeta. Položaj žensk se je izboljšal, ne moremo pa govoriti o emancipaciji žensk. +Vlogo osrednjega kulturnega središča je imela v tem času Aleksandrija. Tu so ustanovili Mouseion, nekakšno akademijo znanosti in umetnosti. Kralj je vabil v prestolnico učenjake in umetnike in jih tudi vzdrževal. Tako so se ti lahko posvečali le umetniškemu in znanstvenemu delu. Mouseion je imel veliko in dobro založeno knjižnico. Vladar je za podporo raziskavam ustanovil tudi naslednje institucije: astronomski observatorij, anatomski inštitut, živalski vrt in podobne ustanove. Med bolj znane znanstvenike in umetnike Aleksandrije sodijo Fillitas s Kosa, Zenodot iz Efeza, pesnika Kalimah iz Kirene in Apolonij iz Rodosa ter univerzalna učenjaka Eratosten iz Kirene in Arhimed iz Sirakuz. Nastala pa so tudi druga središča znanstvene ustvarjalnosti in helenistične umetnosti. V 3. stoletju so nastala naslednja mesta: Rodos za čas Hierona II., Sirakuze in Pergamon. Poleg Aten pa je svojo vlogo ohranila tudi makedonska prestolnica Pela. +Ta čas zaznamuje tudi razvoj tehnike (gradbeni podvigi), napredek medicine (vivisekcija, odkritje živčnega sistema, krvnega obtoka in odkritja s področja farmacije), napredujejo tudi botanika, fizika, astronomija, v tem času pa pride tudi do nekaterih geografskih odkritij. +Tudi na področju kulturnega življenja je prišlo do sprememb. Uveljavljati so se pričela božanstva V izvora. V tem času se pojavi vladarski kult. V tem času je veliko religioznih sistemov. Vstop v kulturno skupnost je bil povezan z obredi iniciacije, pri katerih so zahtevali nrvstveno čistost. V vsebini nekaterih religij se pojavi princip odrešeništva. Pojavila pa se je tudi tendenca posvetiti se le enemu božanstvu, pri tem pa ne zanikati obstoja ostalih. Helenizem je henotizem, vera v eno božanstvo, ki obvladuje vse dogajanje in se kaže v različnih pojavnih oblikah. Pojavijo se tudi „božji ljudje“, karizmatične osebnosti, ki s svojim načinom življenja in dejanji med ljudmi veljajo za prinašalce božje milosti in vsemogočnosti med ljudi. Magija in čarovništvo v tem času doživita svoj razcvet. +Pomembne so bile tudi nekatere filozofske smeri, ki so vplivale na politično in javno življenje. Najpomembnejši med njimi pa sta bili stoiška (začetnik je bil Zenon) in epikurejska (začetnik je bil Epikur). Med filozofskimi disciplinami pa se razvije etika.